

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Facultat de Geografia i Història

Departament d'Antropologia Cultural i d'Història d'Amèrica i Àfrica

Màster Oficial en Antropologia i Etnografia

Bienni 2008-2010

**Conflicte a l'Àfrica Petita:
preservar les Medes, viure-les o vendre-les?**

Begoña Vendrell Simón

Director: Dr. Alberto López Bargados
Barcelona, febrer de 2011

Índex

0.- Prefaci i agraïments

1.- Motivació i inicis de la recerca

PRIMERA PART

2.- Petita introducció a l'objecte d'estudi i justificació pràctica

3.- Hipòtesi de treball

4.- Objectius de la recerca

4.1. Objectius a nivell de coneixement i d'aplicació d'aquest

4.2. Objectius a nivell social local

4.3. Objectius a nivell de patrimoni etnològic i natural

5.- Metodologia i posicions metodològiques

5.0. L'entrada al camp

5.1. Observació participant

5.2. Marc històric

5.3. Entrevistes

5.4. Altres tècniques complementàries

5.4.1. Material visual

5.4.2. Trobades inter-grupals

6.- Introducció

6.1. Marc teòric i estat de la qüestió a nivell global

6.1.1. L'antropologia marítima

6.1.2. Ecologia i antropologia

6.1.3. Co-gestió

6.1.4. Coneixement ecològic tradicional

6.2. Estat de la qüestió a Espanya i Catalunya en particular

SEGONA PART

7.- Informe etnogràfic: Benvinguts a L'Àfrica Petita

7.1. Breu història de l'Estartit i els seus voltants o l'Estartit i l'ordenació de l'espai

La confraria a dia d'avui

7.2. El procés de protecció i gestió de les Illes Medes: on queden, els pescadors?

7.3. Les Medes: de laboratori científic a paradís turístic a la Mediterrània

7.4. El sector empresarial: sota la bandera del desenvolupament local

7.5. Comissió Permanent i Consell Assessor: per a una governança teòrica... molt teòrica

7.6. La batalla pels cupos o la capacitat de càrrega, un terme ambigu

7.7. Vigilància: realitat o ficció?

7.8. Promoció de les Medes

7.9. Pescadors artesanals: indígenes a l'aparador, marginalitzats i marginats

La llotja a l'holandesa o la ruïna del pescador artesanal: el problema i alguna solució
El cas dels furtius
Patró Major: Gran Home o Dictador? (Todo para uno... y ¿uno para todos?)
Vigilats però ignorats
La importància de poder pescar tranquils

TERCERA PART

8.- Ordenant idees...

Què passa al voltant de Medes?: un ball de bastons... i bastonades
Insider o outsider? Reflexions sobre la recerca etnogràfica
On queda, la hipòtesi de partida?

9.- Bibliografia i fonts documentals

9.1.- General

9.2.- Altres fonts documentals locals

10.- Annexos

Annex 1: Mapes de la zona

Annex 2: Recull fotogràfic

Annex 3: Fitxes de peixos

Annex 4: Taula-resum de discursos i percepcions sobre l'APIM

0.- Prefaci i agraïments:

Suposo que, en llegir el títol d'aquesta memòria, el lector es preguntarà a què em refereixo amb Àfrica Petita. L'Àfrica Petita és el poble de l'Estartit. Durant el treball de camp, aquesta denominació ha anat apareixent en boca d'alguns dels personatges, i si bé potser el seu significat és un de concret -que explicaré tot seguit-, m'ha semblat adient adoptar-lo per al títol, donat que alguns dels entrevistats empraven termes semblants per a explicar el funcionament general del poble com a destinació turística i les relacions entre els diversos col·lectius. Com m'explicava Bernat Hereu en una conversa telefònica de fa uns dies (30 de gener de 2011), *"li diuen l'Àfrica Petita perquè (...) entre Torroella i l'Estartit hi ha certa rivalitat; els de Torroella són més de terra, no més burgesos, però així com més ben posats (...). L'Estartit era un barri de pescadors de Torroella, i són quatre famílies de tota la vida (...). I se li diu Àfrica Petita de modus així despectiu, així com si fossin salvatges, com aïllats. És bastant... no despectiu ben bé, però..."*. No pretenc emprar el terme de manera despectiva cap a l'Estartit -ni, per suposat, cap al continent africà-, sinó evocar aquesta imatge de l'Estartit "salvatge" en quant a les dinàmiques socials i l'ús que fa l'home de la natura, una natura també "salvatge", i on la imatge dels pescadors com a grup considerat "indígena" i "barroer" contribueix també a dibuixar el paisatge d'una Àfrica Petita, una Àfrica que en un imaginari col·lectiu sol aparèixer com un paisatge feréstec, on homes i animals lluiten per la supervivència.

1.- Motivació i inicis de la recerca:

*"Master, I marvel how the fishes live in the sea.
Why, as men do a-land; the great ones eat up the little ones (...)"*
W. Shakespeare

Vaig començar a conèixer la temàtica conflictiva dels volts de Medes el juny de 2008, quan, a rel d'un projecte de recerca de l'Institut de Ciències del Mar de Barcelona (CSIC) sobre àrees marines protegides i eminentment de caire biològic, se'm va proposar que m'encarregués de la part socio-econòmica. La visita tant a Cap de Creus com a l'Estartit aquell juny fou determinant en diversos aspectes: vaig començar a qüestionar-me què implicava un procés de patrimonialització de la natura, tot començant a veure les problemàtiques més globals de les àrees marines protegides, vaig començar a interessar-me pel món de la pesca artesanal i dels usos "tradicionals" del territori i vaig conèixer en Miquel, qui havia de ser el meu informant principal de la zona de l'Estartit i que s'ha convertit en el meu marit i el pare d'en Pep. El fet de conèixer en Miquel, a qui vaig descobrir com un personatge clau per a entendre el funcionament de l'Àrea Marina Protegida de les Illes Medes (APIM) i captar realment les problemàtiques locals, em va permetre endinsar-me cada vegada més en la realitat del lloc i observar-la des d'una perspectiva més interna. Me n'adonava de la indignació que sentia en escoltar les explicacions de Miquel sobre la pesca artesanal i tots els problemes derivats de l'existència d'una àrea marina protegida, així que vaig decidir "ampliar" la recerca més quantitativa que se m'encomanava des del CSIC per a intentar fer-ne una aproximació més qualitativa. Aquí és on va néixer la present proposta de projecte. Les preguntes inicials que em feia vessaven sobre la impotència que deuen sentir els pescadors artesanals en un món cada vegada més industrialitzat, en com d'ignorats es devien sentir davant d'una administració que els evita i no els ajuda, com podia ser que –pel que jo sabia del seguiment biològic de l'APIM- els "cupos" d'immersions per dia fossin tan grans, com havia passat que una zona protegida que es va semi-plantejar des del començament com una zona pesquera ignorés totalment la realitat d'un ofici tradicional com és el de pescador artesanal, i estigués tan oberta a d'altres activitats encarades cap el turisme. D'aquestes preguntes concretes, vaig passar a qüestions més teòriques com són els canvis de valor d'ús cap a valor de canvi de l'espai, els processos de desposseïció de l'espai, el concepte de patrimoni i l'activació i la mercantilització del mateix, l'espai com a producte de consum i com a articulador de dinàmiques socials, el discurs conservacionista i els seus usos, les relacions de poder, la validesa del coneixement ecològic tradicional, allò que anomeno cert "indigenisme en el món occidental", el concepte de governança, etc.

És cert que quan un comença a endinsar-se en una temàtica, l'objecte d'estudi es dilueix o amplia de tal manera que sembla impossible abarcar la totalitat de la seva complexitat. Precisament, sóc conscient de la voluntat voraç que tenia de voler abarcar totes les vessants possibles del tema, i del poc realisme que això suposa a l'hora de fer un treball de camp molt limitat en el temps. Igualment, he intentat abarcar si més no alguns dels punts que considero més "candents" en allò que anomeno el "conflicte a Medes", perquè crec que, per exemple, per a entendre els processos de desposseïció de l'espai i represa de possessió cal tenir una perspectiva des d'una escala més gran de la situació actual que viu l'Estartit.

Vist des d'una perspectiva global, arreu del món s'estan donant molts processos de patrimonialització de la natura, i en l'àmbit marí cada vegada s'apunta més cap a una gestió conjunta

d'aquest patrimoni i espai natural, cap a situacions anomenades de *governança*, on s'aposta per la gestió conjunta de gairebé tots els usuaris d'aquell espai, donant veu i vot als seus usuaris "tradicionals", també. Per això, la visió d'una gestió conjunta *real* en el cas de Medes que se'm plantejava al començament –sovint després de les converses amb en Miquel i d'altres protagonistes- com a quelcom molt idealista, va anar prenent realisme i se'm planteja ara com un repte real que es podria assolir amb un polsim de bona voluntat política.

El fet de l'autoreflexió ha estat constant durant tant el treball de camp com durant l'extracció i anàlisi d'informació que he fet *a posteriori*. La consciència de ser la dona d'un dels pescadors artesanals –i d'un ben peculiar, dins el ram- m'ha fet fer molta feina d'abstracció de cara a escoltar comentaris i explicacions de la manera més objectiva possible, dins la certa subjectivitat inherent al mètode etnogràfic. Amb tot, sóc plenament conscient que he anat creant un posicionament dins el paisatge/conflicte, i que sovint m'és difícil abstraure'm, també perquè penso que aquesta petita recerca hauria de servir com a eina per a plantejar una millor gestió del patrimoni natural o, si més no, proporcionar un bon punt de reflexió sobre el mateix. L'exercici d'objectivització és difícil, i més quan es viu la recerca relativament "des de dins", com a *insider*, però s'ha intentat trobar un equilibri entre aquesta objectivització i l'explicitació de subjectivitat en determinats moments de la memòria i al llarg de tot el període de treball de camp. Avui, a més, crec que per a un millor treball de camp, el període d'immersió en el mateix hauria d'haver estat més llarg, amb la qual cosa segurament les entrevistes que es van fer al començament de la recerca haguessin estat un xic diferents. Degut també a aquesta manca de temps, crec que l'aproximació al col·lectiu de pescadors encara no és prou bona. Si bé sé qui són, em coneixen i he parlat amb la majoria d'ells, encara no he pogut tenir converses llargues amb molts d'ells, o de vegades s'han desdit de quedar amb mi, tot i les reaccions positives inicials. Crec, per tant, que em manca més temps de "convivència" amb alguns dels pescadors, tot i que sóc alhora conscient que he estat més en contacte amb els més "actius", que són els qui realment exerceixen la seva activitat com a pescadors professionals, actualment, i amb alguns jubilats que preferien les xerrades informals a port que no pas les xerrades més específiques i formals sobre el tema de la pesca i de Medes.

Un altre punt "d'internalitat" deriva de la meva vessant com a biòloga, doncs es dóna la casualitat, i segurament l'avantatge, que tot i no haver treballat mai en la zona de Medes, pertanyo a un dels grups de recerca que va començar el seguiment biològic de Medes, els fundadors del qual són professors que vaig tenir a la Universitat i el meu director de tesi, que són en realitat els meus "avis" i "pares" acadèmics en el món de la biologia. Tant el fet de poder entendre bé el discurs, la vessant emotiva i la lògica d'aquest col·lectiu, com la proximitat personal amb aquests puntals del seguiment de Medes fan que hagi pogut conèixer bé i des de fa temps les històries –de vegades dignes de ser novel·lades- al voltant del mencionat seguiment, així com els estudis biològics que s'hi han fet i que alguns companys i membres del grup de recerca han seguit fent. En aquest sentit, ser propera als biòlegs m'ha fet també tenir feina "extra" de distanciament en certes ocasions, o d'adonar-me de com jo mateixa vaig mostrant sentiments i posicionaments dins les converses/entrevistes que he mantingut amb ells.

La meva triple identitat dins el terreny, doncs, com a biòloga, antropòloga i dona d'un pescador m'ha aportat diversos punts de vista com a *insider* tot i que també com a *outsider*, en un *continuum* de posicions

on de vegades pensava que presentar-me a certs *stakeholders* com una cosa o una altra podria ser desavantatjós, també. Amb tot, allò que quedava clar era que tots els personatges locals m'identificaven com a dona del Miquel, i que degut a la relació que ell podia haver tingut amb molts d'ells, jo em plantejava com em rebrien a l'hora d'apropar-m'hi per a fer entrevistes o mantenir converses informals. Tot i les meves pors inicials a què, entre d'altres temes, p.e. els pescadors no em parlessin gaire obertament sobretot dels recursos pesquers (pel fet que tant l'enveja, com el secret, com les històries familiars i personals serveixen per a preservar certs coneixements pesquers només entre les persones més properes), les entrevistes han estat fluïdes i en cap cas no ha influït negativament –almenys aparentment- el fet de ser “la dona de”: jo diria que fins i tot potser ha estat més positiu, sobretot a mesura que avançava el temps! El que sí que – confesso- de vegades he fet ha estat amagar aquesta “identitat híbrida”, doncs si em presentava com a biòloga i deixeble dels biòlegs “històrics” de Medes, potser despertava recel en alguns dels entrevistats. Aquest fet d'amagar certa informació m'ha fet reflexionar sobre com ens presentem de cara als altres, i, de retruc, en com els altres han degut presentar-se a mi sabent el poc que saben de la meua persona, i més en un petit ambient on tothom sap qui és qui. Amb tot, la reflexivitat també duu a espirals interminables que en cert moment convé tallar si es vol intentar oferir un relat etnogràfic d'allò que s'ha vist en el camp, i en el qual es parteix tant de l'observació participant com de les entrevistes i converses tingudes, siguin com siguin presentades pels interlocutors. Igualment, el vessant més biològic sovint m'ha fet veure que des de la literatura, el discurs que s'adopta envers els biòlegs en sol ser un de força concret i negativament crític: pel que he vist, es tracta el conjunt dels biòlegs, excepte en alguns exemples molt concrets (vegi's la bibliografia de García-Allut), com a éssers que només volen preservar la natura, que no entenen les poblacions locals (que consideren, per exemple, que les poblacions locals no aprecien la natura de manera suficient), que estan a mercè de la política, i que no saben comunicar-se amb els altres col·lectius d'usuaris; és a dir, sovint sembla que se'ls presenti com un col·lectiu més aviat àrid en quant a sentiments, gairebé “sense ànima” i sense una perspectiva holística dels ecosistemes on l'home hi tingui cabuda. Com a biòloga, llegir algunes d'aquestes frases reconec que m'ha “sublevat” per dins, doncs no només jo mateixa, sinó gran nombre de biòlegs, molts dels quals són precisament protagonistes d'aquest projecte, no presenten cap mena de relació amb aquesta imatge que se'ls dona tant des de l'àmbit acadèmic de les ciències socials com des de certs sectors o personatges en el camp. M'ha sorprès enormement la uniformitat de consideracions més aviat “negatives” sobre el col·lectiu que sovint s'anomena “científic”, i que, almenys des de la meua pròpia experiència dins d'aquest col·lectiu, no sé d'on s'ha tret, si no és d'una imatge col·lectiva, global i poc coneixedora de les realitats locals. Si bé el científic és presentat i vist sovint com a un ésser excessivament racionalista i més preocupat per la natura que per l'home, aquesta imatge no s'hauria de reproduir i perpetuar si no es té la certesa –i així crec que em consta- que així sigui. Crec més que aquesta imatge correspon a una imatge enquistada que es té i es transmet del científic des de moltes ciències socials i sectors de la societat, i que es perpetua a les classes a la universitat (p.e. durant els meus estudis d'antropologia a la UB part del professorat transmetia aquest discurs a l'alumnat), segurament de manera poc conscient, de manera que l'alumnat l'ha adoptat també com a pròpia. Així, s'ofereix una imatge estàtica i poc realista –per desconeixement, segurament- del món científic. Personalment, crec que aquest món científic, des del punt de vista d'una biòloga que és alhora crítica amb la pròpia disciplina i amb la manera actual de fer ciència en general, hauria de ser tractat amb més “objectivitat”, si més no. Em trobo en un

creuament de camins on des de qualsevol àmbit acadèmic em trobo defensat l'altre àmbit i criticant el "propi", fet que mostra que potser la manca de diàleg real existeix més entre aquests dos àmbits acadèmics que no pas entre els mateixos i els altres col·lectius d'actors socials!

Més enllà, aquesta recerca pretén també denunciar certes situacions que, per més que són conegudes per tothom de l'Estartit i voltants, no s'han fet mai oficials. Sé que aquest posicionament pot ser titllat de partidista per part d'alguns, però crec que justament entre les coses bones del treball de camp i de l'observació participant hi ha el fet de poder *viure* i *veure* les coses en primera persona, de manera que els "rumors" poden ser confirmats per fets objectius. Em refereixo, per exemple, a les diferents problemàtiques al voltant de les Medes, a saber, les nombroses infraccions que es cometen per part d'alguns turistes, centres de busseig i pescadors, i que solen "passar desapercebudes" a ulls de l'administració, o bé si són denunciades, les denúncies sembla que no es duguin mai a terme. Amb això, crec que tant el Departament de Medi Ambient i Habitatge com el Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca (DARP) actuen de manera poc honesta, poc justa, i arguint coses insostenibles per a justificar la seva manera de fer, en els pocs casos en què reconeixen les infraccions. Per més esforços que diversos col·lectius facin per "fer les coses ben fetes" a la zona, aquests esforços de moment han estat força en va perquè topen amb administracions que no sancionen els infractors, que subvencionen pesqueries agressives i que adopten polítiques passives davant els problemes reals del sector pesquer artesanal. Aquest treball pretén per tant posar sobre la taula diversos problemes i situacions, amb l'optimisme de què la denúncia i la transparència són necessàries, i que a poc a poc puguin ajudar no només a acabar amb les infraccions (o com a mínim fer que s'apliquin les sancions corresponents), sinó també a fer que les administracions es replantegin aquesta certa hipocresia amb què actuen o si més no, que quedin en relativa evidència davant la societat. Potser per motius personals m'he decantat més cap a la defensa tant del patrimoni natural en si com dels pescadors artesanals, però crec que aquesta defensa té fonaments objectius, doncs arreu del món es repeteixen casos on tant la natura com els col·lectius que viuen d'ella de manera més "tradicional" són els més vulnerables i menystinguts, sobretot si s'enfronten a titans de la indústria turística o de la pesca més capitalista. No només les entrevistes realitzades, sinó també els documents consultats durant la recerca estan farcits d'al·lusions i de fets que evidencien la poca representativitat *de facto* d'aquest sector. El seguiment tant de prop de Miquel (la seva realitat diària, el seu paper dins la confraria, les reunions del Capítol, les converses telefòniques amb els altres pescadors, amb el representant de Medes, amb agents de vigilància, amb treballadors de centres de busseig) m'ha permès també anar indirectament captant fils del cabdell que és la realitat de Medes, i per tant anar també coneixent els diferents actors, els punts de vista "no-oficials" d'aquests, decidir sobre els personatges a entrevistar o què preguntar-los. Amb tot, sempre he procurat mantenir a Miquel mig desinformat respecte les meves opinions i les de la resta d'actors, en el sentit que no li he explicat extensament els continguts de les entrevistes, i tot i que òbviament ha influït en la meua manera de veure o d'atansar-me *a priori* a certes persones, he intentat mantenir aquesta distància amb ell i no impregnar-me només des del seu punt de vista. A dia d'avui, encara no ha llegit ni una línia d'aquest escrit.

En fi, espero tant exposar un relat el més fidel possible a la realitat observada, com fer un petit exercici de denúncia, per tal de recolzar els col·lectius que es troben en desavantatge dins d'un paisatge

que es presenta al món com a idíl·lic, però que els actors locals coneixen com a una arena de combat perpètua.

El text que presento a continuació conté nombroses cites de les entrevistes realitzades, que es consideren "informació sensible" per part de les persones implicades en la recerca: si bé els entrevistats m'han donat permís per a usar aquest material de cara al projecte de màster, també m'han demanat discreció respecte el seu ús i difusió. Per aquest motiu he decidit emprar noms ficticis per a referir-me a ells. Considero necessari explicitar que, tal i com presento aquest text, no és susceptible d'ésser difós ni de ser emprat com a referència bibliogràfica, i que no es pot emprar la informació recollida a les cites textuais sense prèvia consulta a l'autora i els entrevistats.

El text està subdividit en tres parts o actes principals. En la primera part, s'exposa l'objecte d'estudi, les hipòtesis de treball i objectius proposats, la metodologia emprada, i una introducció a la temàtica, on s'exposen el marc teòric general i un estat de la qüestió més local. La segona part consisteix en el recompte etnogràfic en si. A la tercera part s'intenta posar una mica d'ordre teòric a les idees sorgides durant el treball de camp. Finalment, s'ofereix tant la bibliografia com una secció de diversos annexos.

PRIMERA PART

2.- Petita introducció a l'objecte d'estudi i justificació pràctica:

El present projecte pretén estudiar etnogràficament l'establiment de la situació actual i la problemàtica al voltant d'un ofici tradicional com és la pesca artesanal en una zona de l'Empordà (voltants de les Illes Medes), posant èmfasi en les percepcions, discursos i conflictes entre els diferents actors socials que intervenen en la gestió i usos de l'àrea natural protegida de les Illes Medes, així com en els canvis d'ús de l'espai, amb la finalitat última d'establir els primers passos per a un diàleg i un aprenentatge entre aquests i de comprendre les dinàmiques socials que s'estableixen arran d'un procés de patrimonialització de la natura, així com proporcionar eines per a l'acció als pescadors artesanals.

Les aproximacions exitoses i adaptatives per a la gestió ecosistèmica necessiten: construir coneixement i comprensió de la dinàmica dels ecosistemes i dels recursos, desenvolupar pràctiques que interpretin i responguin als *feedbacks* ecològics, i recolzar institucions i organitzacions flexibles i processos de *co-gestió adaptativa*. La generació de coneixement (científic i tradicional) sobre els ecosistemes ha de ser integrada explícitament amb les pràctiques de gestió i ha de co-evolucionar amb els aspectes institucionals de la gestió. El fet de compartir un poder de gestió i una responsabilitat pot involucrar diferents relacions institucionals entre comunitats o grups d'usuaris, agències de govern i associacions diverses.

3.- Hipòtesi de treball:

Pel que sembla, arran de la imbricació de l'esfera econòmica en d'altres esferes vitals, s'han donat canvis en el valor d'ús dels espais naturals en *pro* del valor de canvi que se'ls atribueix. Aquests canvis sovint van associats a processos que fan del lloc quelcom "especial". En aquest sentit, proposem que, en el cas de les Illes Medes, un procés més aviat "*top-down*" de patrimonialització de la natura realment ha provocat canvis en les dinàmiques dels grups d'usuaris (centrant-nos primordialment en els pescadors artesanals) que havien fet un ús tradicional de l'espai natural. Així, pensem que s'han donat processos de desposseïció de l'espai als seus antics usuaris, se n'ha provocat un canvi dels usos i d'estil de vida, s'ha procedit a la fragmentació de col·lectius que tenien més representativitat en aquests usos i gestions, i se'ls ha desbancat alhora que aprofitat en benefici de reconvertir també el patrimoni cultural local (reforçat en una idea conservacionista de la cultura, també) en quelcom que dota d'autenticitat "extra" al lloc i oferir un espai natural com a producte de consum. Sense anar més lluny, un entrevistat del sector empresarial comentava, sobre els pescadors: "*(...) jo crec que la pesca és una activitat que ha de mantenir-se. (...) En un port ha d'haver-hi pesca, la gent quan arriba a un poble de mar, lo primer que fa és anar al port, per tant hi ha d'haver-hi l'activitat aquesta. (...) No és un tema romàntic que s'hagi de mantenir per no sé què, sinó que s'ha de mantenir per una altra cosa*" (C. 13/08/110). Aquest discurs mostra l'interès en la pesca com a atractiu turístic, justament apel·lant a la idea romàntica d'allò que ha de ser un port per a ser atractiu per al visitant. L'empresari no vol mantenir la pesca per qüestions romàntiques, sinó que es val d'aquesta imatge romàntica per a captar turistes. Penso, també, que en aquest cas la ciència actua com a narrativa legitimadora darrere la patrimonialització, però que és usada per les instàncies administratives segons uns interessos concrets, que alhora presenten contradiccions amb el propi discurs científic.

Resumint, la hipòtesi principal de la recerca es podria formular com: La vida dels pescadors de l'Estartit ha patit una sèrie de canvis negatius per a l'ofici de pescador des que començà el procés de protecció de les Medes i, tot i les adversitats, es pot apreciar certa revitalització del sector pesquer des de fa pocs anys.

4.- Objectius de la recerca:

4.1.- Objectius a nivell de coneixement i d'aplicació d'aquest:

L'objectiu primer del projecte era conèixer les relacions que s'estableixen entre els diferents actors socials teòricament involucrats en la gestió de l'Àrea Marina Protegida de les Illes Medes. Es volien veure *in situ* les dinàmiques establertes i el seu origen, i les percepcions que els diferents grups socials (pescadors artesanals, administració, científics, sector turístic) tenen tant de la protecció de les àrees, de les àrees en si, i dels altres actors interactuants, doncs els mecanismes de construcció social es basen sovint en com percebem fets i entitats (Wilson, 2001).

Així, la recerca que es proposa aspirava a conèixer les relacions entre les diferents institucions – formals i informals- i donar pes a les comunitats locals en la gestió de les àrees naturals protegides. Aquesta aproximació qualitativa, basada en el mètode etnogràfic volia tractar, més concretament, de determinar en la mesura del possible:

- les percepcions dels diferents grups sobre el medi natural, i sobre la creació d'espais naturals protegits
- les formes i motius d'ús dels recursos per part dels diferents grups
- les relacions de cooperació i enfrontament entre els diferents grups (sobretot entre pescadors artesanals i administració i sector empresarial): els conflictes d'interessos i interaccions entre grups, basades en relacions de poder asimètriques.
- els canvis locals associats a la creació de les àrees protegides, sobretot en quant a canvis en els usos dels recursos i en els discursos.
- les pràctiques discursives associades a cada grup (per tal d'avaluar com les demandes sobre les relacions –ecològiques, grupals, etc- són usades en debats entre els diferents actors socials; la identificació dels diversos discursos que adopten els diferents actors socials involucrats per establir les relacions conflictives, així com els discursos –identitaris, de comunitat, i/o mercantilistes- que sorgeixen en la dinàmica relacional amb d'altres grups d'usuaris que provenen de zones veïnes (p.e. Golf de Roses)).
- els canvis en els discursos sobre els valors de l'ofici de la pesca, sobretot l'artesanal, i l'impacte emocional que suposa la pèrdua de l'estil de vida pesquer. En aquest sentit, es plantejava determinar les conseqüències del canvi d'allò que s'apropa més a *l'economia moral* de Thompson cap a l'economia més purament de mercat. Aquest objectiu ha quedat certament diluït, doncs els pescadors més implicats en la recerca eren pescadors relativament joves, i els pescadors jubilats solien parlar més d'anècdotes concretes sobre jornades de pesca.

4.2.- Objectius a nivell social local:

Seguint amb els objectius més teòrics, engarcem amb objectius d'aplicació a la realitat de la zona, que potser apunten cap a certa intervenció social (també arran de les peticions *a priori* que ja havien fet alguns pescadors artesanals), per a proporcionar eines tant de millora de condicions de vida com de reivindicació de representativitat als usuaris marginalitzats (pescadors artesanals). Per tant, es tractava de, en certa manera, diagnosticar els punts de conflicte concrets entre les diferents agències, i usar la interpretació d'aquest conflicte amb la finalitat de dissenyar noves vies d'acció i/o polítiques de gestió que millorin l'eficàcia de l'ús de les zones tant en el sentit social com en l'ecològic, i millorin també les condicions dels usuaris tradicionals de la zona.

La finalitat del present plantejament era la de tenir en compte la realitat de grups de persones que estan essent negligides per les administracions de les àrees protegides i donar-los importància en el procés de gestió de les mateixes, fonamentant-nos en el sentiment de comunitat, de la importància del patrimoni local, i de les pràctiques científicament recomanables d'aquests usuaris.

Un altre objectiu, novedós en el sector, i que ha quedat per a una recerca posterior, per manca de temps, era el d'establir ponts veritables de comunicació interpersonal a través d'aproximacions participatives per a aconseguir construir un llenguatge si no comú com a mínim còmode i "comodí" amb el qual els pescadors i els biòlegs o ecòlegs s'entenguin millor i puguin compartir un procés d'aprenentatge comú i de realització conjunta de projectes. Es pretenia arribar a la comprensió ecològica mitjançant l'aprenentatge a través de l'observació, l'intercanvi de coneixements i el desenvolupament d'un sentiment de comunitat arrelat al territori. Promoure l'aprenentatge de dos grups de coneixement complementari pot ajudar a l'auto-organització d'aquests grups, i hauria de rebre el suport de les institucions interactuants (Turner i Berkes, 2006). L'interès d'integrar el coneixement tradicional amb el coneixement científic –el saber formalment reconegut- sobre l'ambient és un tema actual d'interès mundial (Berkes i Henley, 1997; Moller et al, 2004)), doncs entendre els processos ecosistèmics i com gestionar-los sembla ser una progressió de la co-evolució socio-ecològica, i implica l'aprenentatge i l'acumulació de coneixement ecosistèmic i comprensió en una "memòria social" (Olson et al, 2004). Aquest aprenentatge mutu i el diàleg que es vol establir serien necessaris per a l'establiment paulatí de *confiança*, una característica necessària en el procés d'auto-organització social cap a la gestió dels espais naturals. Traduint Pretty i Ward (2001), "*la confiança lubrica la col·laboració*". Certament, una col·laboració com a iguals requereix una reciprocitat i humilitat que en la realitat són difícils d'aconseguir; si més no, la integració de coneixements pot servir per a paliar conflictes existents i fomentar la mencionada confiança (Moller et al, 2004). La combinació de diferents fonts d'informació i sabers en el procés de co-gestió adaptativa requereix interpretació i "dotar de sentit"; aquesta dotació de sentit implica prendre's les interpretacions de manera seriosa, reinventar un ordre conjunt ple de sentit i actuar sobre aquest (Olsson et al, 2004). Aquesta construcció de coneixement i aprenentatge col·laboratiu són crucials per als processos de co-gestió. Més enllà, un altre enfocament constructiu seria involucrar, si possible, els usuaris dels recursos locals en processos de monitoratge, cosa que pot promoure les incentivacions a aprendre sobre la dinàmica de l'ecosistema local i incrementar la probabilitat de

gestionar els sistemes complexos. Els mètodes científics haurien de ser, emperò, congruents amb la gestió tradicional i acceptables per als usuaris locals dels recursos.

4.3.- Objectius a nivell de patrimoni etnològic i natural:

Es volia realitzar un inventari de les diferents arts de pesca actualment emprades i les seves modificacions respecte d'èpoques passades, relacionant-les amb les dinàmiques pesqueres canviants (l'adopció i combinació de noves tecnologies, i també la desaparició de la xarxa social que donava suport als pescadors des de terra), així com un inventari de temes a concretar relacionats amb el món pesquer (a poder ser, la sistematització d'informació relacionada amb els peixos, de cara a una posterior comparació del coneixement ecològic tradicional amb el coneixement científic). D'aquesta manera, es plasmaria una visió dinàmica i actual de la pesca artesanal, que sovint queda enquistada en una visió de passat. Es pretenia copsar gràficament pedaços de l'estil de vida del pescador artesanal català (la pesca vista com a *modus de vida*, no només com a ofici –comunicació personal d'un pescador artesanal de l'Estartit), així com del conflicte existent entre els diferents grups socials implicats en la temàtica. Per més que l'inventari d'arts de pesca no ha estat realitzat com a tal, s'ha pres nota de les arts emprades pels pescadors de l'Estartit, se n'han fotografiat algunes, i durant el 2011 es participarà en la confecció de nanses (un pescador jubilat s'ha ofert a ensenyar-me'n). En quant a informació relacionada amb els peixos, s'ha començat a realitzar un inventari amb fitxes informatives de cada espècie pescada (veure Annex 3), que recollirà per tant un tast de patrimoni immaterial.

Es volia entendre com s'originaren els processos de patrimonialització de la natura en la zona, i com aquesta patrimonialització afecta la societat, el patrimoni cultural de la mateixa, i la pròpia natura.

5.- Metodologia i posicions metodològiques:

El treball proposat es basa en l'anàlisi de les dades recollides al llarg del treball etnogràfic, que serviran per a aproximar-nos als objectius anteriorment descrits. Es pretenia una aproximació el més holística possible a l'objecte d'estudi (és a dir, tenir en compte tots els col·lectius d'usuaris), per més que dins d'aquest holisme hi ha per suposat esbiaixos deguts al meu posicionament dins la recerca. Si bé els esbiaixos en el posicionament són part expressada dels possibles errors que tingui aquesta petita monografia, hi ha altres aspectes que potser també contribueixen a no haver donat suficient recompte de tot allò que passava: entrevistes mai fetes a personatges a qui considero rellevants (aquesta qüestió em provoca certament un sentiment d'insatisfacció), relativa concentració del treball de camp al període estival (la temporada alta), la no-consecució de tots els objectius fixats *a priori*, la manca –segons el meu parer– de més converses amb els pescadors, i la manca de temps –per motius personals que en certa manera són producte de la recerca– d'una anàlisi més exhaustiva i detallada de la informació recollida, així com una major imbricació de la pràctica amb la vessant teòrica (i l'exploració de conceptes teòrics vinculats amb la present recerca), i de l'articulació dels processos locals dins de dinàmiques globals. Amb tot, el que es presenta és un recompte, segurament força incomplet degut a aquestes mancances i al fet d'haver de realitzar una recerca comprimida en el temps com és la requerida per al màster, d'una realitat observada. Dins d'aquest sentiment de no haver pogut incloure-ho "tot" –sentiment que suposo que és habitual quan s'ha de posar per escrit una recerca–, sí que hi ha certa satisfacció en el sentit d'haver fet per primera vegada una recerca en l'àmbit de l'etnografia que m'ha mostrat les dificultats de tractar amb objectes d'estudi menys palpables, amb subjectivitats, i que m'ha convidat tantes vegades a l'auto-reflexió, i a anar fent i desfent camins i objectius segons avançava la recerca.

5.0.- L'entrada al camp:

Haig de dir que el primer dia que vaig aterrar a l'Estartit amb ulls no de turista, sinó d'investigadora, va ser l'estiu abans de començar el màster, més concretament el dia 4 de juny de 2008; fou des d'aleshores que es gesta aquest projecte. Hi vàrem arribar en furgoneta amb un grup de dues biòlogues més de l'Institut de Ciències del Mar de Barcelona i dos biòlegs xilens, companys del projecte *MAPUCHE*. El dia era força tapat, i ens vàrem dirigir, primer, a l'Oficina de Turisme, on vàrem comprar el llibre de Marcel·lí Audibert sobre l'Estartit i les Medes. Després vàrem anar cap el moll de pesca –que jo recordava d'alguns estius de quan era petita, que passàvem una setmana per l'Empordà amb la família–, on està l'Oficina de Medes –ens hi esperava la representant de l'APIM d'aleshores, na Núria– i on ens havíem de trobar després amb en Miquel, el pescador que estava col·laborant amb la part biològica del projecte i amb qui jo n'havia de parlar de la part socio-econòmica. En arribar al moll, vaig tenir un sentiment de familiaritat en recordar els estius aquells, quan amb el meu germà agafàvem el salabret i intentàvem pescar les gambes transparents o els crancs al port i entre les roques de l'espigó. A l'Oficina, al final del moll, la Núria ens va atendre a la taula rodona. Esperàvem que la representant de l'APIM ens expliqués com són les Medes, com funcionava l'àrea protegida i ens oferís col·laboració per la recerca –doncs hi havia uns mostrejos programats en la Zona Estrictament Protegida. Però la sensació no va ser de col·laboració: es respirava un aire poc fresc, i

semblava que ens parlava de mala gana, a més de conduir la conversa més cap a senzillament què hi volíem fer. D'alguna manera, davant d'uns investigadors desconeguts a qui havia d'introduir "les Medes", reconduí la conversa senzillament cap a una mena de "què voleu, vosaltres?", que sonava alhora cansat i "a la defensiva". Recordo que després de la curta visita a l'Oficina –va ser molt curta, nosaltres *a priori* esperàvem que fos més llarga-, el sentiment dels companys de projecte era de certa decepció (una decepció que, en el viatge de tornada i posteriorment, s'explicitaria en les converses entre nosaltres). Després quedàrem amb en Miquel, davant del pòsit. Confesso que esperava trobar, segurament per les imatges preconcebudes que tenia dels pescadors artesanals, un home d'edat mitjana però envellit per les hores *en mar*, relativament "groller" i difícil "d'entrar-hi". Recordo que em va xocar –diguem-ne que se'm van trencar els esquemes- veure que Miquel era jove, molt amable i xerraire, i que de "groller" només en tenia les mans, unes mans força curtides i resseques per la feina al mar. Mentre els companys parlaven amb Miquel de la part biològica del projecte, una altra biòloga i jo vàrem estar mirant les barques de pesca, doncs en aquell moment tornaven de llevar els qui gairebé un any més tard coneixeria millor: en Santi i el seu pare (en Miquel, un pescador jubilat que passa dels 80 anys), i en Jofre. Recordo preguntar a en Santi com havia anat el dia, i la meva sorpresa per com de poc xerraire va ser, més aviat em va semblar - reconec- fins i tot una mica malcarat (a dia d'avui penso que és un home xerraire, però que també "va per feina"; no és dels que es queden més estona a port). El seu pare, en Miquel, semblava que volia xerrar una mica més. Em va sorprendre que donessin gairebé per suposat que era una "monitora" d'algun grup de nens que hi havia per allà, i recordo notar cert neguit quan els vaig dir que era biòloga. De fet, van marxar de pressa. En canvi, quan em vaig atansar després a les cubetes de peix que en Jofre estava descarregant, vaig poder veure'n el contingut amb tranquil·litat –la majoria eren lluços, alguns d'ells ja netejats. Tot i que d'entrada en Jofre semblava també poc parlador, se'ns va unir la Laura –biòloga especialista en peixos- i vàrem començar a parlar dels lluços. La Laura, que havia estudiat aquesta espècie durant molts anys, i en Jofre intercanviaven informació i coneixements sobre el lluç. Aviat arribarà la resta de l'equip allà on ens trobàvem, i ens vàrem dirigir cap a l'*Ochavo II* una barca de fibra amb la qual en Miquel ens dugué de passeig a les Medes. A les Medes, els companys xilens es vestiren amb els neoprens, ulleres, i tub, i van estar bussejant-hi una estona. Mentrestant, des de la barca Miquel ens va fer notar que hi havia una barca d'arrossegament feinejant dins el límit de la Zona Protegida. Jo estava mig marejada, però em vaig sentir indignada, i encara més quan a prop nostre hi havia la barca dels "vigilants" de l'APIM, que aquell dia estaven fent manteniment de les boies. Cert sentiment meu d'indignació i impotència va començar allà, diria jo. Quan els companys xilens tornaren a bord, marxàrem cap a l'Estartit, i recordo que Miquel ens va fer notar, també, l'aleta d'un peix lluna en el camí de tornada. A l'Estartit vàrem anar al pòsit a recollir dades de les mostres de peix que Miquel tenia preparades, i més tard ens dirigírem tots plegats cap el restaurant *El Quijote*. Després de dinar, enfilàrem el camí de tornada cap a Barcelona. Recordo aquell dia, també, perquè una vegada a Barcelona, després d'una reunió de projecte, vàrem anar a comentar la jugada i intercanviar impressions amb en Stefan –el biòleg xilè que feia la part socio-econòmica del projecte a Xile- tot escoltant música en viu al *Jazzsí*, i em vaig adonar que aquell dia havia perdut el meu inseparable "xaleco" marró. Després d'aquell dia, i de mirar una i altra vegada les fotografies que havia fet, començà la recerca: les preguntes sobre l'APIM i els pescadors em venien al cap contínuament, i vaig començar a gestar un projecte paral·lel al del *MAPUCHE*, que fos més qualitatiu i que s'endinsés en temes que l'altre projecte no

tractava. De seguida ens vàrem posar en contacte per *e-mail* amb en Miquel –qui havia d’esdevenir el meu informant principal i amb qui hauria d’anar quedant posteriorment- i vaig començar a impregnar-me de literatura sobre la temàtica.

5.1.- Observació participant:

Es realitzà, primerament, una aproximació i inserció en la zona d’estudi. Aquesta aproximació i inserció es començà a fer la primavera-estiu de 2009, i ha anat intensificant-se durant la resta del 2009 i l’any 2010, la qual cosa ha permès una millor immersió de l’observadora en la vida quotidiana, la realitat social de la zona, i ha permès ensems la detecció i l’apropament a certs grups d’interès. Tot i que no he pogut estar constantment vivint a l’àrea d’estudi degut a motius laborals i personals, sí que la freqüència de visita ha estat setmanal, amb períodes en què m’hi he pogut quedar durant setmanes senceres. La inserció en la zona com a dona d’un pescador –en Miquel- ha repercutit en una indubtable bona acceptació de l’investigadora entre alguns grups que *a priori* es qualifiquen de “tancats”, com serien els pescadors artesanals. La presència discretament continuada en la zona d’estudi ha permès també una acurada observació de l’escenari on es desenvolupa la trama social que es pretenia conèixer, i l’apreciació qualitativa de factors subjectius que han resultat ser rellevants de cara al sentiment de vinculació dels actors al territori, l’apreci i valor de l’estil de vida pesquer, el simbolisme i les intencions sovint no explicitades, les quals sovint governen les interaccions entre els actors socials.

L’observació participant ha inclòs també activitats que han aportat més dades qualitatives i quantitatives (p.e. dades de captures concretes, de vocabulari pesquer, de coneixement ecològic tradicional), com són sortides a mar amb els pescadors artesanals, per a una millor comprensió de la seva realitat laboral, i un cert control visual de les captures i dels usos de l’espai marí, o sortides en els vaixells de fons de vidre o d’un centre d’immersió, que han permès tenir apreciacions més objectives tant sobre les empreses com sobre els turistes que en demanen els serveis.

Cal dir que l’indret clau per a l’observació participant ha estat el port de l’Estartit, concretament el moll dels pescadors.

El port de l’Estartit està situat a l’extrem nord del poble, anant cap a l’Escala per la costa del Montgrí i davant de les Illes Medes. Si s’hi arriba caminant des del poble, pel passeig marítim, podríem dir que el port comença just després de la Platja Gran. Primer hi trobem el port esportiu, amb una munió de barques de lleure. Entre l’aigua i el passeig marítim, hi ha la zona de “dic sec”, diríem, on es treuen les barques de l’aigua i s’hi deixen per a fer-los el manteniment (l’estiu de 2009 recordo ajudar en Miquel a posar el “mini”, la “patent” i la pintura a la *Gavina*, mentre ell “lijava”, calafatejava o pintava també, amb ajuda de Jordi Licus). Després de la recta que segueix la Platja Gran i aquesta zona del port, el passeig fa un gir cap a la dreta. A l’altra banda del passeig, per la part de terra, encara s’hi troba la part final de la filera de bars, restaurants hotels i apartaments, i comencen a trobar-s’hi algunes de les instal·lacions d’alguns centres de busseig grans, als quals hi segueix el magatzem del port, el pòsit, la llar de jubilats, i les últimes cases del poble que s’enfilen cap el *Molinet*. Al port, després de la zona esportiva, a la zona de davant del magatzem del port, s’hi troben amarrades les barques dels pescadors jubilats, a tocar del moll que separa la *Platgeta* del port en si i que està barrat per a que només hi circulin vehicles autoritzats. Ja abans de la barrera -des

de prop del xiringuito que està a l'entrada de la *Platgeta* i davant del pòsit- si enfilem cap a l'Oficina de Medes (que està a l'altra punta del moll) trobem a mà esquerra algunes "casetes" o "stands" informatius per als turistes, on s'hi poden comprar tickets per a fer activitats diverses. A la dreta, a la banda de l'aigua, hi ha les barques dels pescadors actius, seguides més enllà de les barques que porten turistes a les Medes i al mar (barques de centres de busseig, de passatge, de fons de vidre). A la zona dels pescadors hi ha també gran quantitat de bidons, contenidors amb xarxes i estris de pesca, i és on solen trobar-s'hi alguns pescadors, actius i jubilats, sobretot a les hores en què les barques surten o tornen de calar i llevar (quan tornen de llevar, cap el migdia, i després cap el capvespre, és quan més pescadors s'apropen al port). A l'extrem del moll, darrere de l'Oficina de Medes, és habitual trobar-hi molta gent: la majoria de turistes de busseig embarquen en aquesta zona, i sobretot a les hores de canvi de grups, el moll bull de gent mig vestida amb roba de carrer, neoprens, i banyadors. La *Platgeta* queda delimitada per una banda per aquest moll, i per l'altra, per l'espigó que separa el port del tros de mar que hi ha entre l'Estartit i les Medes, on s'hi solen trobar força "*canyífers*" i que és una punta de la bocana del port. Entre el moll de pesca i el pòsit hi ha també una zona d'aparcament, on grans autobusos curulls de turistes els "descarreguen" i esperen a què tornin de les visites a les Medes.

Passar hores al moll dels pescadors, per on havien de circular, alhora, els treballadors dels centres de busseig, el personal de l'Oficina de Medes, i els turistes, m'ha fet veure que és allà on s'hi fa vida; és el centre neuràlgic de la transmissió d'informació, sobretot a les hores del migdia i del capvespre. Mostra d'això és també el fet que molts dels pescadors jubilats, o pescadors "per oci" ja jubilats s'hi passegin cada dia. Entre el xiringuito del port, el moll, i fins l'oficina de Medes, davant la qual es situa el moll de les barques dels centres de busseig, de fons de vidre, i d'altres de passatge turístic, és on ocorren o es mostren la majoria de fets significatius: és el centre d'intercanvi d'informació, de rebre notícies diàries al voltant de les feines respectives i dels altres, és el punt de trobada per excel·lència dels diferents actors. Des d'aquest moll estant, es pot a més observar l'entrada i sortida d'embarcacions, el moviment de barques al voltant de les Medes, i bona part dels pescadors recreatius que s'instal·len amb les canyes a pescar des dels espigons. D'aquesta manera també he pogut fer força feina d'observació no intrusiva, asseguda al moll esperant l'arribada de Miquel amb la barca o mentre esperava que sortís a calar o llevar. Així doncs, la vida al port ha estat clau per a la recerca, i ha permès agilitat de cara a esperar el desembarcament de les barques de pesca, a embarcar-me en les barques dels centres de busseig, i els vaixells de fons de vidre, així com per a assabentar-me de les incursions dels agents rurals, les infraccions que s'anaven cometent, i també per a fer capbussades curtes entre esperes caluroses –l'embaràs ja avançat sovint ho requeria!- durant l'estiu a la *platgeta* del port, a tocar del xiringuito i del moll dels pescadors, i des d'on podia avistar l'anada i vinguda de barques, cotxes i gent.

El fet de fer treball de camp inevitablement fa que l'investigador acabi formant part d'aquest, i més en el meu cas, on de seguida se m'ha donat un paper –per més que aquest sigui residual- dins la constel·lació de personatges relacionats amb les Medes. Per més que "des de fora" es puguin observar les relacions de poder i de reciprocitat entre els diferents individus o grups, ha estat "des de dins" des d'on he pogut observar millor aquestes relacions, i accedir a informació que segurament no se m'hagués revelat

estant menys implicada en la trama social. Segurament, a més, el fet de trobar-me dins la pròpia acció m'ha fet replantejar el meu paper com a mera observadora, i no voler, en segons quines ocasions, amagar-me d'aquest fet. Vull dir, que ja que en nombroses ocasions jo mateixa formava part activa de la dinàmica social que volia observar, he volgut també intervenir com a "personatge" dins d'aquesta dinàmica social; d'aquesta intervenció n'han sortit alguns "productes" amb relatiu pes específic, com és, per exemple, l'activació d'una nova proposta alternativa per a la comercialització del peix. Aquesta implicació m'ha fet reflexionar sobre com l'investigador pot ser "tocat" per la realitat que estudia, i com aquesta influència pot tenir també efectes sobre aquesta mateixa realitat; així, la "realitat" es presenta com a quelcom molt obert, dinàmic, i ple de petites –i no tant- mutacions degudes a la pròpia participació de l'observador.

5.2.- Marc històric:

En l'estudi etnogràfic, s'ha fet una petita recerca històrica partint de fonts documentals locals diverses (arxius administratius de l'Oficina de Medes, de la Confraria de l'Estartit, monografies sobre la zona d'estudi, informes etnogràfics i sòcio-econòmics previs i bibliografia diversa). La història recent local i la documentació de la realitat actual són necessàries per a contextualitzar la recerca; considero que l'etnografia, seguint Friedman (2001), hauria d'estudiar els casos considerant la perspectiva històrica.

5.3.- Entrevistes:

Reconeixent les limitacions de l'aplicació d'un mètode naturalista d'observació de les pràctiques socials en contextos diversos, s'ha complementat aquesta tècnica amb entrevistes no, semi- o totalment dirigides (segons el context i la persona a entrevistar) a diferents individus pertanyents als diferents grups d'interès, que han permès esbrinar amb més detall la seva realitat social, les seves relacions amb l'entorn natural i social, la realitat laboral, les percepcions sobre l'ús de l'espai i els recursos i les nombroses qüestions que han anat sorgint en el desenvolupament de la recerca.

L'entrevista, així doncs, és una altra eina metodològica que es realitza de manera necessàriament contextualitzada, essent la investigadora conscient de la seva natura poc objectiva, però a través del procés comunicatiu i racionalitzador de la qual es pot reconstruir en certa manera una realitat social. És una eina també rellevant en la detecció de les diferents lògiques discursives. L'entrevista qualitativa és vista com una eina útil per a revelar normes i valors que resten sota actituds específiques o patrons de comportament (Honneland, 1999). Les entrevistes no tancades són eines flexibles per a que l'entrevistador i l'entrevistat puguin fer aparèixer aspectes rellevants per a la recerca. Amb tot, han pretès cobrir alguns aspectes bàsics com són:

- alguns trets del perfil sociològic de la persona entrevistada.
- qüestions sobre els canvis ocorreguts en la zona, emfasitzant els relacionats amb la creació dels espais naturals protegits (canvis poblacionals, sectorials, laborals, canvis en les relacions amb altres grups) i en l'impacte emocional que suposen els canvis detectats en l'activitat laboral i l'estil de vida.
- dins els membres de la confraria, dades específiques de "l'ofici" de cada actor, les quals tractin aspectes de motivacions, crítiques, desenganys, propostes futures, queixes.

- interrelacions entre els diferents grups socials (bàsicament, aquests grups han estat: administració, pescadors artesanals i recreatius, agents de vigilància, científics, visitants (turistes), sector empresarial i de comerç): es pretenia detectar com veu cada grup l'activitat de l'altre, el coneixement personal dels individus d'altres grups, i l'observació de conflictes.
- relacions intragrupal entre els pescadors artesanals, per d'alguna manera detectar la cohesió de grup i el seu funcionament: vincles amb d'altres membres, organització del treball, usos del territori, concepcions negatives de canvis en el grup, afectació de les normatives a determinats grups, etc.

S'han realitzat entrevistes formals a un total de 19 personatges diferents –sovint, les entrevistes s'han realitzat en diverses ocasions-, pertanyents als diferents grups d'usuaris detectats, doncs s'intentava cobrir al màxim el ventall de col·lectius implicats en el tema: 3 biòlegs (fundadors del seguiment científic de Medes), 3 persones pertanyents a l'administració actual (el representant de l'APIM; un membre del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca; un eurodiputat), 2 propietaris de centres de busseig (un d'un centre gran –i ex-regidor de turisme- i un d'un centre petit), 1 propietari de restaurant, 1 propietari d'establiment al poble (l'estanc), 4 pescadors artesanals de l'Estartit (un dels quals té també un negoci dins el sector turístic, i un dels quals és biòleg i ha estat treballador en centres de busseig), 1 pescador recreatiu i treballador en un centre de busseig, 2 persones pertanyents al sector vigilància (1 agent rural i 1 vigilant de l'APIM), 1 director d'un negoci dedicat al turisme (vaixell fons de vidre), 1 expert en turisme i ex-regidor de turisme.

Si bé habitualment no he tingut problemes a l'hora de concertar les entrevistes, sí que hi ha hagut alguns casos en què això ha estat més difícil. Per exemple, en el cas d'un dels directors de l'empresa de vaixells amb fons de vidre, de bon principi no se'm volia concedir l'entrevista. Amb tot, vàrem començar a parlar més informalment amb aquesta persona, i la conversa s'acabà convertint en una entrevista, tot i que no se'm va permetre enregistrar-la, per explicitació d'opinions i d'informació que es consideren “sensibles” (aquesta actitud denota la sensació general de què de cara al públic es presenta certa realitat, i que, apel·lant a Goffmann, el *backstage* d'aquesta realitat és molt diferent. De fet, el meu triple paper com a biòloga, antropòloga i dona d'un pescador, ha fet que veiés clarament aquesta separació d'opinions entre les opinions personals d'alguns entrevistats que sorgien en disteses converses de cafè –com a “amics”- i la postura oficial que prenien quan els feia una entrevista formal). Això sí, tot i la reticència a parlar sobre certs temes, la prohibició de gravar l'entrevista i la negació de la concessió d'una entrevista més formal, l'interlocutor va ser molt amable i em va animar a embarcar-me sempre que volgués –i avisant prèviament- als vaixells de fons de vidre de manera gratuïta, per a fer treball de camp. Els dos altres entrevistats que mostraren primerament reticència a respondre a les meves preguntes van ser el propietari de l'estanc i d'un bar-restaurant de l'Estartit. Ambdues entrevistes les vaig poder fer, però sense enregistrament, per petició explícita dels entrevistats. En el cas del bar, on primer no sabien qui era jo (i on vaig voler provar de no identificar-me més que com a antropòloga des del començament) no estaven disposats a donar-me informació sobre la compra directa de peix fresc (fet que jo coneixia *a priori*); posteriorment, en identificar-me jo com la dona de Miquel es van relaxar i em van respondre a les preguntes, justificant-se tot dient-me que allò que ells no volen és perjudicar els pescadors (la venda directa a l'Estartit es realitza tradicionalment en absència de llotja). El propietari de l'estanc i el seu fill, que al començament es mostraren força

recelosos, en veure el tipus de pregunta que els anava fent, es van relaxar i l'entrevista va esdevenir una agradable conversa en el seu horari de feina, és a dir, interrompuda –i enriquida- per l'entrada a l'establiment de diversos clients que compraven béns, bàsicament tabac.

D'entre les entrevistes que han quedat al tinter, s'hi troben la del Patró Major de la Confraria de Pescadors de l'Estartit, un personatge força escorredís i molt bon orador que durant aquest 2010 ha estat protagonista dels majors problemes amb què s'han enfrontat els pescadors; la de Joan Massaguer, pescador jubilat i Patró Major de la Confraria durant els anys en què es van protegir les Illes Medes (tenia una entrevista concertada amb ell, però se'n va desdir); les de na Victòria Riera i la Marta, les dues representants anteriors de l'APIM (Victòria Riera actualment és directora del Parc Natural de Cap de Creus; Marta va agafar una excedència quan exercia com a representant de l'APIM, i va ser substituïda per Gerard, a qui vaig entrevistar). Idealment, m'hagués agradat poder entrevistar també en Martí Sans, Director General de "Pesca" durant el període d'estudi, fet que per motius logístics no ha pogut ser. I en Josep Pascual, fill de pescadors de l'Estartit i "meteoròleg" del poble, qui cada dia surt al mar i pren nota de característiques de l'aigua i l'atmosfera des de ja fa molts anys.

Ensems, s'han realitzat nombroses entrevistes informals no enregistrades a alguns dels mateixos personatges esmentats, així com a d'altres pescadors, sobretot professionals jubilats i pescadors recreatius, i a alguns submarinistes. Vaig poder viure en primera persona una llarga entrevista realitzada per l'equip de la *National Geographic Society* i una conversa informal amb dos pescadors jubilats de Port de la Selva (un d'ells també havia estat coraller), que tot i no ser pescadors en l'àrea d'estudi, parlaren de temàtiques afins (canvis en els recursos amb el temps, el corall, l'espoli del patrimoni marítim, etc.), i més perquè la seva activitat es desenvolupava també en una zona protegida (el Parc Natural de Cap de Creus).

S'ha procedit a la recollida (notes) i/o enregistrament de gairebé totes les entrevistes formals, les quals han estat posteriorment transcrits, i la informació sistematitzada i analitzada segons els objectius de la recerca.

5.4.- Altres tècniques complementàries:

5.4.1.- Material visual:

S'ha fet ús de fotografies del present i passat, així com d'enregistraments indirectes com a fonts d'informació. Aquest material actua com a complement de la descripció textual de la realitat observada.

5.4.2.- Trobades inter- i intra-grupals:

S'ha realitzat alguna trobada informal amb membres dels diferents grups representats (administració-pescadors; biòlegs-pescadors; agents de vigilància-pescadors-administració), per tal de posar indirectament sobre la taula temes conflictius i apropar els grups a una dinàmica dialèctica.

Trobades similars però formals s'organitzen habitualment dins de calendaris administratius –des de l'òrgan de gestió de l'APIM- on, segons alguns dels actors entrevistats, es dona poca veu a determinats col·lectius (són reunions pretensament simètriques i igualitàries, però asimètriques, a la pràctica).

6.- Introducció

6.1.- Marc teòric i estat de la qüestió a nivell global

6.1.1. *L'antropologia marítima:*

L'antropologia es va començar a especialment interessar per les societats explotadores dels recursos halièutics a partir de la dècada dels '60. L'especialització anomenada antropologia o etnologia marítima *sensu lato* (Van Vinkel i Verrips (1988)), va ser consolidada com a branca de l'antropologia a la dècada dels '70, havent rebut les seves principals aportacions de l'antropologia econòmica (funcionalisme britànic) i l'ecologia cultural (endegada per Steward i White). Posteriorment, es nodrí del substantivisme de Polanyi, amb la seva teoria de la incrustació de l'economia en l'esfera social, indissociable de les altres activitats, així com també de l'evolució de l'ecologia cultural cap a l'ecologia de sistemes i l'antropologia ecològica processual. Posteriorment, la introducció de la teoria marxista obrí nous enfocaments d'estudi (Alegret, 1988).

El antropòlegs interessats en antropologia marítima han canalitzat els seus estudis cap a tres grans temes bàsics: les pesqueries modernes, la vida a bord, i les adaptacions prehistòriques a la vida de mar.

La mar és un ambient aliè i perillós, en el qual l'home no sol estar gaire ben equipat per a la supervivència. Es tracta d'un reialme on l'home hi entra només amb el suport d'instruments tècnics, i només quan les condicions ambientals en són propícies. És un ambient impredecible, i la gent de mar, els pescadors sobretot, han de comptar amb fluctuacions importants dels *stocks* i amb un coneixement del medi que supera en dificultat el de terra, doncs és un medi que amaga una dinàmica "invisible" als ulls (Acheson, 1981). La forçada vida al mar implica sovint l'establiment diferencial de rols amb els familiars que es queden a terra, i fa sovint que l'home de mar tingui un perfil psicològic determinat, com a persona independent, agressiva i valenta, participativa d'aquesta activitat de natura gairebé ritual que és la pesca. En la dinàmica pesquera entren en joc els sabers tradicionals, ajudats de mecanismes com el secret i fins i tot l'enveja, que esperonen l'explotació de recursos. Tradicionalment, en el món de la pesca, les unitats productives eren típicament familiars, és a dir, els lligams de parentiu eren els unificadors del procés productiu. Més enllà, els pescadors s'organitzaven i organitzen encara sovint en comunitats cooperadores que pretenen autogestionar-se. Tot i això, la competència sol encara dominar, sobretot en les àrees més influenciades per la pressió i lògica de mercat. Aquesta competència s'articula a través de quatre estratègies bàsiques com són l'adquisició d'habilitats, el canviar d'ocupació, la gestió del capital i la innovació (Acheson, 1981). Els antropòlegs sovint s'han focalitzat en com els pescadors adquireixen el coneixement per a saber on són les poblacions de peix que els interessin, per la qual cosa han descrit quatre habilitats: saber predir on poden trobar-se aquestes poblacions i saber arribar a lloc (es mostra la coneixença dels fons sobre els quals naveguen), el bon coneixement del mar en general, coneixement de la biologia i ecologia de les espècies que busquen i saber que és allò que els altres pescadors busquen i on, i actuar en conseqüència (aportacions de la teoria de jocs). Tot i que la gestió de les pesqueries requereix la regulació del comportament humà, fins fa ben poc els científics socials no han estat inclosos en aquests processos. El problema de la sobre-explotació sembla paradigmàtic en un món on tradicionalment s'havia explotat els

recursos de forma sustentable. Avui, amb la lògica imperant de mercat, els pescadors no es plantegen la necessitat de conservar un recurs que *“demà no serà al mateix lloc o que algú altre haurà pescat”* (Acheson, 1981). El problema s'hauria d'enfocar cap a l'òptim i no cap el màxim *rendiment sostenible* (Sánchez-Fernández, 1996) -per la qual cosa cal una bona integració de les dades socials, econòmiques i biològiques-, així com cap a l'adopció de models d'autogestió en pesqueries, que han mostrat que no només resulten productius des del punt de vista econòmic, sinó que reforcen les estructures tradicionals locals i tenen com a subproducte la cura de l'ambient (Freire i García-Allut, 2000, 1999). Si bé fins els anys '60 la gestió de les pesqueries es caracteritzà per la centralització i la orientació cap el sector, des d'aleshores un intent d'aproximació més holística i amb major èmfasi en la descentralització i la participació local s'ha anat adoptant en nombroses àrees (Durrenberger i Pálsson, 1988). Com McClay i McGoodwin (1995) postulen, en la gestió de pesqueries, són els humans qui han de ser entesos i gestionats.

6.1.2. Ecologia i antropologia:

El diàleg entre l'antropologia i l'ecologia és patent des de temps ençà. Emperò, no ha estat un diàleg fluid, sinó interromput i reprès constantment al llarg dels últims segles (Abel and Stepp, 2003). Amb tot, l'ecologia ha patit transformacions al llarg del temps, les quals l'han encaminat cap a una ecologia de sistemes la qual pretén estudiar els sistemes anomenats complexos. Així, l'ecologia d'ecosistemes veu aquests com a sistemes adaptatius els quals posseeixen certes característiques estructurals com la resiliència, l'escala, la jerarquia, i també dinàmiques com la no-linearitat, la irreversibilitat, l'auto-organització, l'emergència, el desenvolupament, la història, la co-evolució, la indeterminació, i la dinàmica caòtica, entre d'altres. És d'aquesta ecologia de la qual l'antropologia s'hauria de començar a nodrir, sense deixar de banda les aproximacions de la història ecològica, l'ecologia simbòlica, l'etnoecologia, l'ecologia humana, l'ecologia política, l'economia ecològica, el saber tradicional ecològic, la conservació. Des del punt de vista de l'ecologia de sistemes, la gestió dels mateixos requereix una gestió activa de les parts tant humana com no humana dels ecosistemes. D'aquesta guisa s'emfasitzen les funcions d'aprenentatge, de comprensió i de sorpresa, l'organització jeràrquica i la causa-efecte a diferents escales, i s'incorpora un model de dinàmica ecosistèmica de quatre fases típiques: explotació, conservació, crisi i reconfiguració (Holling, 1987, en Abel i Stepp, 2003). De la dinàmica dels sistemes complexos poden emergir patrons d'auto-organització que constantment es readrecen i reorganitzen, amb la qual cosa es tracta de models perfectament aplicables a l'estudi de règims de propietat i d'institucions, per exemple (e.g. Berkes i Folke, 1998; Pomeroy i Berkes, 1997). L'estructura social que resulta d'un ecosistema humà complex es compon de diferents nínxols negociables i canviants, segons la dinàmica pròpia dels diferents actors. L'antropologia contemporània troba actualment temes com les estratègies tradicionals de subsistència i el saber ecològic tradicional infrasiuats sota escales multinacionals d'extracció i concentració de recursos, que formen sistemes jerarquitzats (Denemark et al 2000). En aquest context és on trobem l'actual burocràcia de la gestió dels ecosistemes. Les explicacions de les nombroses errades i aberracions en la gestió ecosistèmica es troben sovint a aquesta escala. De fet, crisis recurrents han marcat la gestió *top-down* burocràtica i científica de les

pesqueries, per exemple, fet que ha gairebé implorat que aquesta gestió s'hagués d'alguna manera de reinventar (Jentoft, 2004; Jentoft et al, 1998; Jentoft i McCay, 1995; Jentoft, 1989).

6.1.3. Co-gestió:

Les noves propostes demanen que els grups els quals usen els recursos (l'espai entès també com a recurs) estiguin involucrats en el procés de gestió, que participin en la presa de decisions sobre les regulacions a establir. Aquesta crida a un model *bottom-up* es basa en el coneixement basat en l'experiència que poden aportar els usuaris, i que la participació dels usuaris afavoreix la legitimitat del règim regulador. Aquesta aproximació ha estat anomenada "co-gestió", i definida com el process col·laboratiu i participatiu de la presa de decisions reguladores entre representants de grups d'ús, agències administratives i institucions de recerca. Hi ha dos models bàsics d'aparició de la co-gestió: el basat en reivindicacions, i el basat en crisis (Berkes i Henley, 1997). La co-gestió pretén apartar l'aproximació habitualment burocràtica, impersonal i insensible de l'administració i donar pes als actors locals -més vinculats a l'ús d'un territori amb el qual comparteixen un sentiment d'identitat-, dels quals s'espera una actitud més cooperativa. Tot i que la perspectiva racional actual assumeix que els individus són egoïstes i atomistes *per se*, és també veritat que la solidaritat i la identitat i les aspiracions compartides són també trets bàsics dels individus i dels grups. Les qualitats socials i culturals de les comunitats humanes serien, prenent el concepte del liberalisme econòmic dels anys '80, el "capital social" en el qual els gestors de recursos poden basar-se. La co-gestió demana que els diferents actors interactuïn de manera creativa en un procés comú. En aquests nous casos amb nous rols i responsabilitats, es donen canvis en les relacions socials, interessos, valors, processos d'aprenentatge i racionalitats. El comportament oportunístic seria en aquests escenaris moralment condemnat com a mal ús de la confiança i com a acte de traïció, i subjecte a la culpa i la vergonya. En el món de la pesca, les institucions són vistes bàsicament com a les "regles del joc", que posen restriccions al comportament humà per a l'interès col·lectiu. Un canvi en el rol de les institucions significaria canviar les regles. De fet, però, la co-gestió no tracta tant les regles en si, sinó el procés comunicatiu i col·laboratiu a través el qual es formen aquestes regles: qui participa, com s'estructuren els debats, com s'empra el coneixement, com es tracten i enfoquen els conflictes d'interès, i com s'arriba als acords. Una altra fita de la co-gestió és la de fer percebre les institucions com a creacions socials, i no com a "realitats objectives", de manera que els actors apreïïn la naturalesa canviant i modificable de les institucions. La co-gestió, per tant, involucra d'alguna manera comunitats funcionals que interactuen entre si. És aquí on pren rellevància el reavivament de la "comunitat local", composta per xarxes d'interacció social lligades al territori, la història i la identitat. La comunitat, per tant, es torna una propietat emergent de les relacions socials que les persones creen en prendre avantatge de les afinitats culturals i les identitats existents. Les pesqueries demanen una interacció única entre realitats ambientals i relacions socials, tant contractuals com basades en la identitat.

Emperò, la co-gestió presenta riscos, com, per exemple, l'empoderament d'una èlit administrativa que la faci tan impersonal i insensible als interessos locals com la gestió des d'un govern. A més, pot crear externalitats per a d'altres àrees i conflictes derivats de l'exclusió de determinats usuaris. Amb tot, la co-gestió adaptativa implicaria també dotar d'un potencial per a fer el sistema sòcio-ecològic més robust als

canvis i incerteses, fet d'interès en l'actual món canviant i imperat per una cosmovisió gairebé econòmica (Sahlins, ed. 2006).

En la tragèdia dels comuns (Hardin 1968), el problema bàsic plantejat és l'accés lliure als recursos. La institució de drets que poden afectar individus, grups, comunitats i el mateix Estat, posa regulacions -tant formals com informals- que a través de dimensions ecològico-formals impedeixen que la tragèdia es doni. Amb tot, el lliure accés ofereix potser un incentiu per a la presa de decisions col·lectiva (Jentoft et al., 1998; Feeny et al, 1990).

Els pescadors sovint no accepten el control i comandament del govern. Aquesta manca d'acceptació es troba exacerbada quan allò que se'ls imposa no té sentit en termes de les maneres en què ells veuen els seus problemes, coneixen la seva indústria i han après a entendre la natura. És aquest el problema que la co-gestió pretén bàsicament adreçar, tot involucrant sovint decisions dures, i mai oblidant que es tracta d'un procés canviant, creador d'oportunitats, un procés de creació social a través del qual es guanya coneixement, s'articulen valors, es re-expressa la cultura i es crea comunitat (Jentoft et al., 1998). Les institucions, en el sentit de "les regles del joc", ofereixen una eina a través de la qual les societats poden actuar sobre el seu coneixement local i usar-lo per a produir un mitjà "de vida" a partir de l'ambient (Berkes 1989). Tant el coneixement com les institucions requereixen mecanismes per a la internalització cultural, de manera que l'aprenentatge pugui ser codificat i recordat pel grup social. Es presenta la idea d'*incrustació* d'aquest coneixement local en les normes bàsiques de la societat.

6.1.4. *Coneixement ecològic tradicional:*

Més enllà, es pretén que en aquesta co-gestió prengui un paper important l'anomenat "*coneixement ecològic tradicional*", és a dir, el coneixement basat en les pràctiques locals de l'ús dels recursos, o, més generalment, es podria definir com un atribut dels sistemes de gestió de recursos que es refereix al cos de coneixement acumulatiu aplicat i desenvolupat per actors en un context local (Olsson et al, 2004). Aquest coneixement, juntament amb el coneixement científic, hauria de servir de base per a una millor comprensió de l'ambient, una millor gestió, un aprenentatge comú dels actors i un millor tractament de la impredecibilitat i incertesa intrínseques a tots els ecosistemes (Berkes et al, 2000). El coneixement tradicional s'assembla a la ciència occidental en quant a què està basat en l'acumulació d'observacions i en l'empirisme. Ja Claude Lévi-Strauss (1962) arguïa que aquestes dues maneres de conèixer són dos modes paral·lels d'adquisició de coneixement sobre l'univers; les dues aproximacions eren fonamentalment diferents en allò que ell dividiria com a quelcom concret i quelcom abstracte. Per tant, els indígenes de Lévi-Strauss tenien el seu propi sistema intern consistent de lògica i pensament. Paul Feyerabend, el 1987, distingia dues tradicions de pensament diferents: una d'abstracta -on hi incloïa l'ecologia científica-, i una d'històrica -que incloïa els sistemes de coneixement que sovint han estat incrustats en rituals i en les pràctiques culturals quotidianes. Feyerabend qüestiona la idea que la ciència occidental tingui el monopoli sobre la veritat. Qualsevol coneixement, per tant, té sentit en el seu context cultural propi.

L'interès en el coneixement ecològic tradicional ha crescut en els últims anys, sobretot arran del reconeixement que aquest pot contribuir a la conservació de la biodiversitat, d'espècies protegides, àrees protegides, processos ecològics i l'ús sostenible de recursos en general. El coneixement tradicional és un

atribut de comunitats amb una continuïtat històrica en la pràctica de l'ús dels recursos. Es tracta d'un coneixement holístic a vista i adaptatiu per natura, tot i que no tota pràctica tradicional és ecològicament sàvia (Moller et al, 2004). Els sistemes de coneixement tradicional han estat caracteritzats per una barreja de coneixement, pràctica i creences (Berkes i Henley, 1997). L'aspecte interessant de cara a la co-gestió és si existeix un coneixement local que pugui ajudar a monitoritzar, interpretar i respondre als canvis dinàmics dels ecosistemes i els recursos i "serveis" que aquests generin. És fer de la pràctica una eina per a l'estudi ecològic. Amb tot, s'ha de dir que sovint la conservació de la biodiversitat, per exemple, no s'identifica com una pràctica en si des del coneixement local, sinó que n'és un subproducte, una conseqüència de les pràctiques tradicionals, entre les quals es troba la gestió de paisatges en mosaic, per exemple. Els mecanismes socials juguen un paper en la integració del coneixement ecològic de diferents menes, podent trobar-hi també una combinació de la informació local tradicional i la informació científica generada per agents locals. És a dir, el coneixement tradicional local i l'ecologia científica són potencialment complementaris, i promouen la gestió qualitativa dels recursos i els ecosistemes: promouen la *co-gestió adaptativa*.

El coneixement i ús del medi transformen la natura en un objecte pels homes, en una construcció cultural, i sovint duu associada la transmissió de coneixement de les tècniques que es requereixen per al seu aprofitament. A través del procés cognitiu de donar significat, a partir d'una necessitat social humana, la natura és vista per l'home com un medi d'on obtenir productes, un mitjà de subsistència. *"La producción es la interacción entre el hombre y la naturaleza; si este proceso ha de organizarse a través de un mecanismo autoregulator de trueque e intercambio, entonces el hombre y la naturaleza deben ser llevados a su órbita; deberán someterse a la oferta y a la demanda, es decir, ser considerados como mercancías, bienes producidos para la venta"* (Narotzky, 2004: 127).

El cas de la pesca és un cas particular, doncs per a ésser exitós en la pesca cal tenir coneixements i habilitats específiques que són de difícil adquisició (Acheson, 1991), sobretot si es fa la comparació amb el medi terrestre. Qui té informació sobre la localització del recurs té poder davant la resta de possibles "competidors", i pot compartir-la o no segons la situació amb l'interlocutor. Aquí s'entreu una complicada xarxa de relacions de reciprocitat entre aquells pescadors que informen i els informats. S'estableixen també, doncs, múltiples relacions on hi intervé el *secret* com a mesura protectora de recursos i dels interessos dels propis individus o la seva petita comunitat. El coneixement dels llocs on viuen les espècies més preuades és un capital que la majoria de pescadors no estan disposats a posar en comú, de manera que el valor del *secret* es fa permanent, i d'aquí la importància de guardar-lo bé. Així, els pescadors s'apropien subtilment del recurs (Pascual, 1996:147). Hi ha un altre fenomen que també intervé en la vida més o menys "comunal", i que és *l'enveja*. El saber pescador es transmet de pares a fills o a persones mereixedores de *confiança*: el coneixement en profunditat d'una zona, permet que el pescador es converteixi en un especialista que, en saber com usar-la, el transforma en el millor explotador d'aquella zona. El *secret* té la funció de limitar la competència, doncs es restringeix el flux de informació sobre la localització del peix, i d'ell sovint depèn l'èxit de moltes unitats pesqueres. Així, el limitar l'accés a la informació es torna una mena de poder sobre el recurs, de control, i fa que qui vulgui aventurar-se en una zona haurà d'assumir uns alts costos d'experimentació. Aquesta defensa de la informació es fa davant d'altres unitats productives i després, per part de totes les unitats productives davant els intrusos. Per tant, el coneixement del territori no

es transmetrà als estranys. Així veiem com l'accés als territoris de pesca no és tan fàcil, doncs hi ha constriccions que es basen en el bon coneixement del medi. El secret, a més de reduir la competència, pot col·laborar de vegades en la conservació del recurs. Les limitacions tècniques són un altre element de gestió important, així com els usos que se'ls dóna. Tot i això, els pescadors tenen sovint maneres de burlar les regles, cosa que ha dut a molts enfrontaments al mar. Les actituds maximitzadores de la rendibilitat a curt termini de les estratègies productives per part d'alguns pescadors són extremadament perilloses per a la conservació del recurs (Pascual, 1996: 158). Alguns dels mals usos són denunciats pels propis pescadors, de manera que les poblacions poden controlar de fet l'ús que es dóna als recursos comuns, adoptant mesures de gestió i pressionant els poders públics per a que aquestes solucions prenguin caràcter institucional. Els pescadors poden adoptar mesures conservadores de l'ecosistema, autolimitant algunes tècniques, presentant conflicte davant certes postures, i col·laborant a què les autoritats arribin a insitucionalitzar lleis i decrets (Pascual, 1996:159). S'ha de veure quines condicions són les que permeten o afavoreixen l'acció cooperativa i la gestió en certa manera comunal en la pesca.

Pascual confirma que "*s'administren pescadors, no peix*", en la gestió de les pesqueries, doncs són les actuacions dels pescadors les que s'han de regular. A través de l'administració dels pescadors, es poden gestionar uns recursos comuns. S'han de conèixer, però, bé, els processos productius i les relacions socials que hi ha al voltant d'aquestes activitats. Manca coneixement empíric sobre la vida dels pescadors i les comunitat pesqueres, cosa que provoca sovint el no-enteniment entre l'administració sobre les maneres de fer dels pescadors. La informació sobre captures i embarcacions, tot i que valuosa, no permet comprendre del tot l'activitat dels pescadors ni permet aleshores veure les mesures necessàries correctores del seu esforç pesquer.

Per tant, podem concloure que l'administració de pesqueries és una tasca comú de tots els agents socials que tenen a veure amb el recurs a explotar, amb diferents interessos i punt de vista; sí que potser es pot dir que un model de co-gestió, per al qual es necessita un bon coneixement de les poblacions de pescadors i les seves actituds envers els punts de vista administratius o conservacionistes, per exemple, seria l'ideal per a assegurar la viabilitat dels recursos pesquers en el cas de la pesca artesanal.

6.2.- Estat de la qüestió a Espanya i a Catalunya en particular:

Els estudis etnogràfics i antropològics duts a terme al territori espanyol abarquen gran diversitat de subtemes dins el món de la pesca. Fent-ne una ullada ràpida, s'identifiquen autors que han treballat arreu de la geografia espanyola. Així, García-Allut i col·laboradors (Pita et al., 2008; García-Allut i Freire, 2006; García-Allut, 2003; García-Allut, 1999; Dans i Freire, 2002) han explorat el fenomen de la co-gestió (associat a la creació *bottom-up* de Reserves Marines d'interès pesquer) en pobles de pescadors de Galícia, alhora que ha promogut i estudiat noves vies de comercialització del peix per al sector més artesanal, i ha contribuït a posar en valor el coneixement ecològic tradicional dels pescadors de les comunitats estudiades. Alegret (p.e. Alegret et al, 1996; Alegret 1998b) ha focalitzat els seus estudis en aspectes més etnogràfics i històrics de la pesca al litoral català, posant especial èmfasi en l'estudi de les Confraries i la seva canviant

dinàmica i rol al llarg de la història. En el context català, Gómez et al (2007) van explorar el declivi del sector artesanal, i tot just s'ha publicat uns dels pocs estudis sobre coneixement ecològic tradicional (vinculat al clima, en aquest cas) dels pescadors (Carbonell, 2009). El tema del parentiu dins les comunitats pesqueres ha estat tractat per Siches (1998) tant a Catalunya com en altres indrets d'Espanya. Alegret (Alegret 1998a, 1989), Pascual (1999, 1996) i Rubio-Ardanaz (2000) han donat una visió generalitzada de l'estat actual de l'antropologia marítima, en concret de la pesca, a Espanya, tot proporcionant una visió històrica i tractant la temàtica general del lliure accés als recursos. Pascual (Pascual, 2003) i de la Cruz (Pascual i de la Cruz, 2008; de la Cruz i Santana, 2008; de la Cruz, 2004) han estudiat els canvis ocorreguts en el sector pesquer –preeminentment artesanal– de Canàries i més actualment els fenòmens de cogestió que es donen en àrees marines protegides tant a Canàries com a Catalunya, fent cert èmfasi en la importància del punt zero en la creació de les mateixes com a clau per la seva posterior gestió. De la Cruz ha explorat alhora els fenòmens turístics associats a la creació d'aquestes zones protegides. En aquesta línia –l'estudi de les àrees protegides– són destacables nombrosos estudis sobre la patrimonialització de la natura i fenòmens associats, que si bé en alguns casos tracten particularment les relacions entre aquests processos de patrimonialització i les poblacions pesqueres locals, engloben el món mariner en un camp d'estudi més ampli que abarca els àmbits marí i terrestre (vegi's la recopilació de treballs en Beltran et al. (coords.) 2008).

Si ens fixem en l'indret concret de la recerca, l'Estartit, trobem que s'hi han desenvolupat diversos estudis que expliquen els canvis que ha patit aquesta població des del moment en què es va crear, i la referència als quals serà patent al llarg de l'estudi etnogràfic. *“L'Estartit i les Medes. Biografia d'un poble de la Costa Brava”* és un llibre escrit per Marcel·lí Auvért i publicat el 1971. Aquesta obra és d'obligada lectura per a tots aquells qui vulguin conèixer el passat de l'Estartit, i és que descriu minuciosament el que ell anomena *l'Estartit clàssic*, des del moment de la seva formació fins que es va convertir en un poble diferent quan va començar a arribar el turisme els anys '60, així com els oficis que els seus habitants tenien, sobretot la pesca. Es tracta d'un recull etnogràfic extens i imprescindible, que fins i tot compta amb un glossari *“de noms i expressions poc corrents”* que emprava la gent de l'Estartit. La tesi de Lluís Mundet i Cerdan, titulada *“L'evolució dels models de turisme litoral. El Regne Unit, la Costa Brava i Cuba”* i publicada el 1998, parla de l'Estartit dins la temàtica general de l'evolució de diferents models turístics al món. És a dir, reprèn la descripció de les transformacions de l'Estartit –com a exemple dins la Costa Brava– sobretot a partir de l'entrada del turisme al poble. Si bé parla dels canvis que aquesta entrada del turisme provocà en el sector pesquer, focalitza més l'estudi en el desenvolupament del turisme en si. Per últim, els estudis de Raquel de la Cruz Modino, que es feren el 2003-2005 i que són part de la seva tesi doctoral (en estat de propera publicació sota el títol *¿Proteger el mar, salvar las culturas? Turismo y pesca en las áreas marinas protegidas de La Restinga (El Hierro, Islas Canarias) y L'Estartit-Islas Medas (Gerona, Cataluña)”*), reprengueren la temàtica del turisme a l'Estartit, però alhora li donaren major importància al sector pesquer, de manera que es començà a explorar com la protecció de les Medes afectà els sectors turístic i pesquer de la població. Els seus estudis pretenen també avaluar diferents models de gestió d'àrees marines protegides arreu d'Espanya.

Si bé en el present estudi s'ha realitzat una recerca que pot veure's com a similar a la feta per Lluís Mundet i Cerdan i Raquel de la Cruz Modino, doncs considero que per a entendre la situació actual de

l'Estartit cal repassar i aprofundir en el seu passat recent, sens dubte hi ha certs trets que el diferencien: primer, que aquest estudi inclou els fets ocorreguts fins el 2010, augmentant la finestra temporal dels treballs citats i per tant donant-los certa continuïtat en el temps, segon, que es tracta d'una recerca que pretén posar més èmfasi en el sector pesquer dins de l'estudi d'un procés de patrimonialització de la natura i ús d'aquest patrimoni, i tercer, que el meu punt de vista, a cavall entre *insider* i *outsider* –com a biòloga, antropòloga i dona d'un pescador artesanal de l'Estartit- pot oferir no només nova informació, sinó noves apreciacions a la informació provinent d'anys anteriors. D'aquesta manera, aquesta petita recerca vol afegir-se als estudis sobre l'Estartit, aportant nova informació i estimulants recerques posteriors.

Vista panoràmica de la situació espanyola:

Els patrons de desenvolupament en les últimes dècades han generat nous usos dels espais marítims i litorals en moltes zones d'Europa, i en el litoral català en particular. El canvi, a Espanya, ha estat sobretot cap a usos turístics i recreatius en zones tradicionalment vinculades a la pesca (Pascual, 2003). La natura, construïda o recreada, s'ha tornat en els últims anys en un atractiu clau per a moltes destinacions; és en aquest context en què s'han creat diverses àrees protegides amb l'intent teòric de preservar certes zones d'especial valor biològic dels excessos de la pesca, alhora que s'hi ha intentat incloure usos turístics i recreatius que estiguin d'acord amb la conservació del seu valor natural. Amb la regulació de l'extracció de recursos pels professionals, es promouen per tant una sèrie d'activitats turístiques que han provocat transformacions rellevants en les poblacions humanes vinculades a aquestes zones, tot alterant-ne la divisió sectorial (la competència amb el sector de serveis ha delmat l'activitat pesquera, p.e., en oferir unes condicions de treball segures i una regularitat en els ingressos), els usos dels espais (marítim i terrestre) i el canvi en les estratègies econòmiques, en una zona amb una tradicional "cultura de la pesca" com és la del litoral català (Gómez et al, 2007), fet extensible arreu del territori espanyol. Allò que s'ha observat és certa desvinculació a l'espai en pro d'un major benefici econòmic a curt termini, així com també una important petjada ecològica en aquestes àrees¹. Més enllà, l'activitat pesquera també està sovint sotmesa als nous hàbits de consum, fet que provoca de vegades la competència entre sectors recreatius i artesanals per unes espècies clau similars, les quals, al seu torn, poden complir un paper rellevant en l'ecosistema (Lloret et al, 2008). Els canvis dels usos de l'espai al litoral han provocat, doncs, el declivi del sector pesquer en general. Aquests processos han resultat en una marginalització del sector pesquer tradicional, i un cert distancament d'aquest grup del mar, l'observació contínua del qual havia estat un tret fonamental del seu estil de vida (Pascual, 2003). Les institucions públiques, a més, no donen suport a aquest sector pesquer tradicional. En certa manera, la qüestió es podria adreçar també des del punt de vista de la "privatització" dels espais marítims, que havien estat sempre considerats d'ús públic. La declaració d'àrees protegides per part de l'administració o de determinats col·lectius, motivada sobretot per un origen conservacionista, ha obviat

¹ Potser seria útil rescatar la posició de substantivistes com Polanyi i Sahlins de plantejar un millor estudi de les dimensions socials de les pràctiques econòmiques. En tal context, la majoria de pescadors artesanals, per exemple, no es dediquen a la pesca en exclusiva, sinó que la combinen amb activitats del sector turístic (Gómez et al, 2007). Tot plegat ha significat, alhora, el desmembrament d'unes petites unitats productives basades en el parentiu i d'una tradició pesquera local i antiga, doncs la infraestructura que recolzava els pescadors artesanals (reparadors de les arts, el paper de les dones, etc) s'ha anat derivant cap a d'altres sectors econòmics, i el coneixement del medi derivat de la pràctica pesquera i la seva transmissió a generacions futures s'ha vist truncat (Gómez et al, 2007; Alegret (a)).

sovint els usos tradicionals de les poblacions afectades. De fet, el coneixement ecològic local no s'ha tingut en compte arreu d'Espanya pels responsables de la gestió de pesqueries en general, doncs s'ha considerat sempre part del coneixement tradicional, que seria limitat en possibilitats (local) i careix del pensament abstracte; és a dir, que no té la credibilitat i el respecte atorgats al coneixement científic, per raons sovint de caire purament formal (Freire i García-Allut, 1999). En altres paraules, es podria dir que els pescadors no se'ls considera posseïdors de coneixement "real" perquè no han rebut l'aprenentatge necessari (el seu coneixement no prové de l'ús del mètode científic –vegem aquí l'estratificació patent dels diferents sabers, el poder simbòlic de la "veritat científica"). Amb tot, cal posar de manifest que l'actitud dels científics sovint no és la descrita com a mer instrument polític, sinó que en els casos que ens ocupen sovint els mateixos científics s'han encarat amb l'administració i aboguen per una activitat conjunta amb els pescadors artesanals de les zones (comunicació personal d'alguns entrevistats)². El científic no és sempre una persona aliena a la problemàtica local, tal i com sovint se'l representa (e.g. Alegret, 2002; Wilson, 2001).

Així doncs, la creació de reserves naturals ha estat un reclam turístic, amb els canvis en infraestructures per la zona litoral que això suposa (comunicacions, hosteleria, etc.). És allò que en "l'argot científic informal", els ecòlegs anomenen *efecte reserva* (es nota un efecte de la protecció sobre algunes poblacions de fauna i flora, però el major efecte es nota en les poblacions humanes). Si bé el turisme aporta grans beneficis econòmics a les àrees d'interès, no implica que aquests beneficis siguin del tot revertits i observables a nivell local. La creació dels espais protegits, amb tot, hauria de respondre a una motivació conjunta de científics i usuaris de la zona. Els projectes de protecció d'àrees són aollits sovint amb reserves per part dels pescadors, doncs la percepció de les poblacions afectades és sovint que les consultes de la creació d'aquests espais van ser limitades, i, sobretot, que la seva participació en la gestió de la reserva és mínima (Pascual, 2003). Hi ha manca d'un veritable òrgan gestor local, integrat per científics i associacions locals, que avaluï de manera continuada en el temps els recursos i faci efectiu un control real dels mateixos (el control, la vigilància de les àrees protegides, és mins). L'absència de participació no fa sinó que els actors locals contemplin la creació dels espais naturals com a quelcom aliè, i que d'això se'n generin alhora dinàmiques conflictives inter-grupals. Per tal de permetre les persones locals de ser participants en la gestió ecosistèmica més que ser gestionades com a objectes, el govern hauria de transferir poder a les autoritats locals o d'altres associacions locals amb poder de decisió (Olsson et al, 2004). La gestió per part d'un òrgan de govern no garantitza l'ús sostenible dels recursos naturals ni que els espais protegits siguin gestionats de manera sostenible usant els recursos públics de manera òptima. El declivi de les Confraries a Catalunya, que podrien assumir nombroses de les feines de gestió, recau en un desaprofitament d'entitats locals que podrien tenir pes en aquesta gestió (Alegret, 1999). Alegret denuncia una pèrdua de poder de negociació de les Confraries en front a d'altres organitzacions del sector (p.e. més vinculades a la comercialització). El discurs que adopten és el dels costos de les transaccions, en un sistema complex nascut a partir de la pròpia complexitat d'una normativa que sol ser excessiva i incoherent en relació a la realitat, els canvis del mercat actual del peix (el qual es regeix per les lleis de l'oferta i la demanda, inaccessible des de l'àmbit local i incomprensibles per uns pescadors que no es consideren empresaris), i la multiplicitat d'administracions que van adquirint veu en la política pesquera. Hi ha un altre

² Sostinc, a més, que la visió no contradictòria entre el discurs dels científics i dels pescadors artesanals es basa també en què tant el discurs acadèmic com el que apel·la a aspectes més productius es poden aglutinar i convergir en parlar tant d'ecologia com de patrimoni natural.

discurs que els membres del sector usen, identificat per Alegret (1999) com el discurs identitari o de la tradició, que de fet és un discurs conservacionista però no adaptat als canvis reals de les institucions pesqueres. Així, les Confraries, aleshores corporativistes i paritàries –amb presa de decisions basada en el consens, característic del model corporatiu-, s'han tornat més sindicalistes (amb la conseqüent pèrdua de la unitat de l'acció), i cada vegada entren menys en processos de negociació i representació del sector pesquer en front als comerciants i les administracions, que ja no les pensen com a veritables instruments de co-gestió. Es podria dir, doncs, que les Confraries han patit un canvi, adoptant la terminologia de Tönnies, de *Gemeinschaft* cap a *Gesellschaft*. El problema actual afegit és que les decisions que prenen les administracions no són el resultat d'un procés d'encara certa negociació amb les Confraries, tot i que aparentment així ho sembli, sinó amb grups representatius creats amb finalitats concretes per a cada cas. L'actualitat de les Confraries es basa en abordar problemes de caire global defensant únicament els interessos locals, a causa del canvis en l'estructura general del mercat, als quals s'ha adaptat més ràpidament el sector comerç que no pas el dels propis pescadors. S'entén, doncs, com aquest nou desenvolupament de les Confraries deixa, de banda, per exemple, els interessos dels pescadors artesanals, que sovint ja no s'hi veuen representats (Alegret, 2002; Franquesa, 2004). Això denota el declivi d'aquest tipus de pesca, com proposen Gómez et al (2007), i en contra d'allò que, el 1998, postulava Alegret.

Per altra banda, en els estats moderns, els informes científics han actuat i segueixen actuant com a manifestacions del poder de l'Estat (Alegret (b)). Són pràctiques administratives que s'expliquen en el context de "poder-saber-dret" en què es produeixen. L'elaboració de les normatives per a la regulació dels usos d'un espai natural –p.e. la pesca en les zones proposades- hauria de respondre a l'aplicació d'una política pesquera sorgida d'una administració que d'alguna manera estigués implicada en el sector. La problemàtica actual resideix en la manca de comunicació dels diversos actors socials, la resolució "científica" de problemes polítics (la ciència és usada com un instrument polític tècnic –e.g. Freire i García-Allut, 1999) i els conflictes d'interessos entre els grups. La problemàtica de la gestió de les àrees passa per una administració que, segons la major part dels científics que hi fan recerca (comunicacions personals) i els pescadors artesanals de les zones (Gómez et al, 2007, Alegret, 2002, i comunicacions personals d'alguns pescadors), centra el seu interès en el sector turístic i empra el patrimoni natural com a reclam, sense tenir-ne realment en compte la seva ecologia ni les entitats locals que hi feien un ús tradicionalment. El patrimoni natural és mercantilitzat i tractat com a font de capital. La dimensió política dels drets de propietat seria quelcom complementari a estudiar en aquests casos (Alegret, 2002). Sembla doncs que ens trobem davant d'una crisi de valors que hauria d'apuntar cap a un replantejament de la gestió d'aquestes àrees i donar-los un caire menys monetari i més respectuós amb el seu patrimoni natural i cultural. Per a que això sigui possible, s'ha d'arribar a una interacció propícia entre les parts interessades i interactuants.

La situació conflictiva actual es resumeix, seguint el pensament d'Alegret, en diverses tipologies de conflicte, com serien el *conflicte inter-grupal* (p.e. pescadors artesanals vs pescadors recreatius i submarins), *conflictes intra-sectorials* (p.e. entre pescadors artesanals i els pescadors semi-industrials), *conflictes inter-sectorials* (p.e. sector pesquer vs sector comercial), i *conflictes inter-institucionals* (p.e. pescadors artesanals vs administració, científics vs. administració). Alguns d'aquests conflictes són basats en la desconfiança d'uns grups envers els altres, fustigada pels models econòmics actuals, o en la concepció d'alguns grups com a prolongació d'altres (p.e. sovint els científics són vistos com a

“prolongacions” de l’administració, tot i que la realitat sigui a bastament diversa). El disseny d’una gestió que tingui més en compte la situació social i la identitat de les entitats locals seria desitjable. És aquí on la feina de l’antropòleg pot desenvolupar-se, en obrir-se com a comunicador i mediador entre els diferents grups, i promoure’n el diàleg i la comprensió mútua.

SEGONA PART

“Es dóna el cas que en èpoques determinades com la que travessem fa anys, el canvi és tan brusc i ràpid, s’alteren els fets amb una velocitat tan inusitada, que la gent té treballs per adaptar-s’hi. Es capgira tot: les maneres d’actuar, de veure i de concebre el món. Abans que la humanitat ho pugui capir queda transformada completament la manera de viure. Només la història, a la llarga, veu les coses amb la perspectiva que proporciona el temps i pot contemplar sense passió el canvi radical que s’ha efectuat. (...) Sigui com sigui, s’està morint una època, millor dit, s’ha mort ja, i alhora n’ha aflorat una altra; les coses es fan velles de seguida i s’han de canviar contínuament per tal d’adaptar-se al nou ritme vertiginós”.

(Marcel·lí Audivert, 1971:21)

TERCERA PART

“Con demasiada frecuencia se produce en nuestro país el lamentable error de iniciar acciones prematuras, sin base suficiente, que desembocan indefectiblemente en el fracaso y en el despilfarro. Y no es ésta la peor de todas las funestas consecuencias de una acción demasiado alegre, infantil en su planteamiento, desorbitada en su desarrollo y desafortunada siempre en su desenlace. Es mucho más perjudicial la ola de desencanto y escepticismo que se produce inevitablemente como consecuencia inmediata de los proyectos frustrados”.

(A. Ballester Nolla, 1971:8)

8.- Ordenant idees...:

8.1.- Què passa al voltant de Medes?: Un ball de bastons... i bastonades

Si intento adoptar una visió holística i ràpida del tema que ens ha ocupat fins ara, sorgeixen força conceptes i idees els quals -si bé m'agradaria poder desenvolupar en un futur proper- exposaré molt breument, com un tast d'allò sobre què em fa pensar tot plegat.

Entre aquests conceptes i temàtiques que sorgeixen, podria llistar-ne la qüestió de la propietat comunal i l'accés lliure als recursos, la importància del *punt zero* en la creació d'espais protegits, els discursos de legitimitat històrica en l'ús de l'espai, la importància del patrimoni com a quelcom "consumible", la "indigenització" dels pescadors i en certa manera la seva estigmatització, la problemàtica del model turístic actual, l'abisme entre teoria i pràctica, els usos polítics i turístics del patrimoni, les relacions de poder (sobre què es construeixen i com s'articulen), la racionalització de l'espai, els pescadors com a possible "classe incòmoda", la governança en general, el paper que podria tenir la Confraria com a institució, la producció de valor, les noves propostes de comercialització dels pescadors, i un llarg etc.

Tot i que des de fa dècades la humanitat viu un deteriorament notable del medi ambient, resulta positiu que hom sigui cada vegada més conscient d'aquesta crisi ecològica. Mostra d'això són els nombrosos intents –en certa manera paradoxals- de preservar la natura o els espais naturals en la seva totalitat, que a escala política i legislativa tenen cada vegada més protagonisme, doncs han adquirit una innegable importància creixent dins el marc de terciarització de l'economia, la globalització, i la mercantilització del patrimoni en general³. Aquests processos de protecció de la natura han anat sovint acompanyats per altres fenòmens com seria el canvi d'ús dels espais, amb la conseqüent marginació, sovint, d'activitats econòmiques més lligades al sector primari, com seria la pesca artesanal⁴. Els espais naturals es converteixen aleshores en destinacions d'interès turístic, on el turista espera trobar un tros de

³ Els processos de patrimonialització de la natura estan estretament lligats als de terciarització de l'economia a través de la incorporació al mercat dels espais naturals com a béns destinats al consum turístic (Urquijo, 2008). La producció de qualsevol experiència turística va acompanyada d'un recolzament institucional i segons aquesta autora, el procés de sacralització de l'entorn compleix tres fases: una vocativa, una d'emmarcament i una d'elevació, que abarquen fets que podrien semblar contradictoris com són la protecció i la promoció. De fet, habitualment els discursos sobre el patrimoni natural adopten postures políticament correctes –apropiació del discurs conservacionista i del desenvolupament sostenible- però estan buits de contingut real, doncs allò que es sol fer és una expropiació i mercantilització del territori. És a dir, tot i la impregnació del discurs conservacionista en la societat, els interessos polític-econòmics semblen desplaçar en ocasions el valor estètic i sacralitzador en pro del seu valor de consum, de mercat. En aquest sentit, Santamarina (2008) recorda que la majoria d'àrees protegides no assoleixen, segons la *UICN (Unió Internacional per la Conservació de la Natura)*, els seus objectius de conservació i socials –degut sobretot a la pobra inversió que l'administració fa en elles. Així, la gestió i planificació sovint no són suficients per a minimitzar els impactes en indrets que pateixen molta pressió. Això es tradueix en allò que Santamarina (2005) planteja: que la lògica economicista i mercantilista situa en un carreró sense sortida les àrees protegides. De fet, aquesta "comercialització per la conservació" es tradueix en un impacte ambiental –*sensu lato*- que sovint es "perdona" des d'instàncies administratives per la maximització de la rendibilitat econòmica.

⁴ Es podria dir que els discursos globals –p.e. sobre la conservació, que recau en el patrimoni-, tenen efecte sobre les poblacions locals, doncs impregnen de lògiques de protecció ambiental, de turisme i de desenvolupament els discursos locals a través d'apropiar nous significats i nous modes de legitimitació, de manera que s'acaben assumint com a propis alguns discursos "externs" (Quintero, 2008).

natura prístia, intocada per l'home, doncs és aquest el discurs que es troba sovint rere molts processos de patrimonialització (West et al, 2006), i que neix de la divisió dicotòmica natura-cultura que trobem en el pensament occidental i que es perpetua sense tenir en compte l'home com a element integral dels ecosistemes, tot promovent aquesta separació de dos móns diferents, cadascun d'ells incommensurables, així com la preservació de la natura de l'esfera humana (Descola i Palsson, 1996)⁵. Aquestes noves figures de protecció poden ser vistes com a formes d'apropiació del territori, on s'hi adopten regulacions i normes d'ús i d'exclusió d'alguns usuaris –que de vegades són els usuaris que històricament tenien activitat en aquests espais o sobre els seus recursos, i que han quedat marginalitzats (Beltran et al. 2008). És justament el caràcter antigament utilitari dels usos més tradicionals allò que sembla contrastar amb un tipus de valoració molt més conservacionista i estètica de la natura, i que posa sobre la taula la concepció cultural actual “separada de l'home” que es té de la natura. Els espais naturals protegits, configurats a nivell polític i legitimats per l'ús polític d'un discurs científic i tècnic conservacionista que els dota de valor i que sovint fa referència al “bé comú” o “l'interès general”, es conformen en indrets determinats, d'acord a uns interessos específics que sovint no tenen a veure amb els interessos de les poblacions locals –tot provocant una sèrie d'efectes i canvis en aquestes que sovint tenen a veure amb la transformació dels espais com a béns de consum⁶. D'aquesta manera s'aconsegueix una imatge particular de la natura i del tipus de relació preferible que l'home hauria de tenir amb aquesta, fet que pot tenir conseqüències sobre la representació simbòlica de les identitats (Prats 1997). Cal mencionar, però, que les figures de protecció poden també ser usades per les mateixes poblacions locals per motius diversos com el control sobre un territori i recursos davant els foranis, o com a promotores d'un sentiment identitari vinculat al territori i el seu ús. És a dir, el procés d'apropiació pot ser impulsat bé des de les comunitats locals (seria una “re-apropiació de l'espai” que li podria conferir uns nous valors), bé des d'instàncies administratives/estatals externes i alienes a la realitat local. Des del meu punt de vista, són aquests processos d'apropiació externa els que poden provocar i afectar de manera diferent els actors locals i els seus interessos, i potenciar-ne uns respecte els altres, per exemple segons el *status* que tinguin (p.e. Carles és sovint presentat com el “*cacique del poble*” i es diu que “*fa el que vol*”, i que “*té contactes*”), tot perpetuant relacions de poder asimètriques; són, per tant, processos de caire polític i com a tals s'haurien de tractar.

Actualment, de fet, els processos de patrimonialització impulsats de manera *top-down* (des de l'estat, p.e.), s'orienten cap a la conservació de la natura i l'anomenat desenvolupament local⁷, que es

⁵ Es presenta sovint una idealització expressa del passat natural i cultural dels elements a patrimonialitzar –i és aquesta idealització allò que sembla que provoqui la necessitat de “conservar”- que sovint, a més, xoca amb la realitat dels usuaris locals. Respecte aquesta “sacralització” del patrimoni i la seva articulació amb el passat, cal esmentar que l'APIM és concebuda també com un “santuari” –és a dir, “l'aquari” es sacralitza-, que recorda un Mediterrani ric i ple de vida que de vegades es cita en boca de visitants i bussejadors de certa edat –Gerard m'ho recordava explicant que un bussejador sortí de Medes justament evocant el ric i exuberant Mediterrani de fa més de 50 anys, fet que contribueix a reforçar aquesta idea de sacralització del passat-. Descola (2007) destaca que la sacralització de la “*wilderness*” començà a partir de la creació de l'espai protegit de Yellowstone el 1872. Des d'aleshores, la natura “sense l'home” s'ha convertit en una atracció per al turista occidental. En els espais protegits presenten veiem la visió que té l'home tant de la natura com de la relació entre aquesta natura i si mateix.

⁶ Es promou un desplaçament de l'espai com a valor d'ús cap a l'espai com a valor de canvi, tot i que, seguint Baudrillard (1973), s'hauria d'interpretar segurament l'espai com a quelcom amb un valor simbòlic irreductible al valor d'ús o de canvi.

⁷ Resulta interessant destacar la definició de Manel de desenvolupament local, amb cert aire de crítica: “*el desenvolupament local no vol dir només (...) fer rics els que ja són rics, sinó desenvolupament local vol dir crear*

tradueix en la majoria d'ocasions –i força paradoxalment, tal i com Vaccaro i Beltran (2008) apunten⁸- en l'apertura al turisme (com a activitat que “revitalitzarà el lloc”), és a dir, en la mercantilització del patrimoni, que sovint –i a partir de l'apel·lació a l'interès general- limita els usos del territori i els recursos per part dels antics usuaris a través d'instàncies en els quals aquests no tenen veu (Doyon 2008, Hernández 2008, Santamarina 2008), tot creant sovint una nova heterogeneïtat en les poblacions locals⁹. Més enllà, els gestors i tècnics d'aquestes àrees solen considerar les poblacions locals o a determinats grups dins d'aquestes com a actors passius (en el nostre cas d'estudi, actualment –i no en un passat recent- això no seria cert). Fins i tot, la limitació dels usos tradicionals pot arribar a ser contrària a la continuïtat d'allò que es pretén preservar (Coca i Zaya, 2008). Els processos impulsats de manera *bottom-up*, és a dir, des de grups de la societat, solen tenir un caràcter de “reivindicació”, en certa manera, i de construcció o enfortiment d'una identitat local a través de vincular-la amb uns valors ambientals i d'apel·lació a l'experiència viscuda sobre el territori, a una memòria compartida, (p.e. Pascual i de la Cruz, 2008; Rodrigues i Pascual, 2008), que fa que de seguida apareguin distincions entre els locals i “els altres”, els foranis, en quant a apropiació dels recursos. Tant per una banda com per l'altra, doncs, veiem com la determinació d'un espai natural a protegir¹⁰ respon a processos totalment arbitraris, que per una banda s'avalen des del discurs científicotècnic, i que sovint poden respondre a criteris i interessos més aviat políticoeconòmics, i que per l'altra s'avalen dins de processos de producció de localitat –sovint també usant el discurs mediambiental- dins un procés de globalització, i que permeten la creació final d'un producte autèntic que els permet participar també de l'economia global, o bé mantenir uns usos i un territori davant l'amenaça d'uns canvis d'ús que responen a aquests criteris econòmics (Quintero 2008; Valcuende i Cortés, 2008; Gómez Ferri, 2008). Cal no oblidar que en aquests escenaris locals hi ha també multivocalitat i interessos ben diferents de diversos grups d'actors socials, sovint, fet pel qual s'originen conflictes, aliances i jocs polítics dins la pròpia localitat (ja només aquest pluralitat d'actors mostra fins a cert grau la complexitat de la temàtica). Tot i aquesta “divisió interna” que es pot observar en nombrosos casos -com el que ens ocupa-, domina sovint la percepció de la imposició de les figures de protecció per uns agents foranis. Aquest fet apel·la a la noció de

ocupació, riquesa, i millorar la qualitat de vida del conjunt de la població”. És interessant aquesta al·lusió al Principi de Sant Mateu, doncs sovint és en allò en què s'acaben convertint realment alguns projectes de desenvolupament local. En el cas d'estudi, Manel continuava –per a denunciar l'estancament de la situació al voltant de Medes- dient que cal *“Aprofitar les oportunitats, que és el desenvolupament local. I oportunitats d'aquestes n'hi continuen havent, a pilons, a pilons! I aquí, després de 20 anys encara estem parlant de si han de ser 350 submarinistes o 420. I a mi, això m'avorreix. Entremig, totes les posicions s'han radicalitzat”* (Mn.13/08/10).

⁸ En aquesta línia, Perez-Agote, el 1979 apuntava que l'ambientalisme ha esdevingut el justificador del capitalisme postfordista: fins i tot la participació social, la sostenibilitat i la cooperació poden ser eines discursives per a estendre una lògica de mercantilització, sobretot i justament a través de l'activitat turística.

⁹ Sostinc que els diferent sectors solen respondre de manera diferent a les noves activitats econòmiques.

¹⁰ La concepció dels espais naturals protegits, seguint Santamarina (2008), es basa en la construcció occidental dicotòmica de la natura i la cultura, i de fet la mateixa expressió de “Parc Natural” sintetitza aquesta contradicció que implica la divisió esmentada i que mostra en certa manera el procés de descriure la natura com a quelcom extern a la cultura, propi del pensament occidental. Descola i Pálsson (1996) mostren com és possible vincular i no separar natura i cultura, de manera que ens remetent a reflexionar sobre els temes que concerneixen el conservacionisme actual. Tornem a trobar que sovint la conservació d'allò natural xoca frontalment amb les polítiques generalment implementades en els espais protegits.

*governança*¹¹, un concepte que ha anat adquirint importància en els últims anys i que té a veure amb la idea d'incloure en la creació i gestió dels espais naturals a tots els col·lectius implicats en un procés dialògic real. De fet, és el punt de partença (punt zero) d'aquests processos el que es pensa que sol determinar com serà la situació posterior (com s'inicien els processos de protecció de la natura, qui n'és líder, com participen d'aquest procés els diferents usuaris, etc.) (Chuenpagdee i Jentoft, 2007). En un món on el concepte de desenvolupament sostenible pren rellevància, s'haurien precisament de defensar uns usos del territori alhora legitimats per l'experiència històrica i la sostenibilitat de les pràctiques tradicionals.

Els processos de patrimonialització sovint obliden que el patrimoni mateix constitueix una construcció social, un "invent" (Hobsbawm i Ranger, 1992, dins Beltran et al 2008), ideat sovint des d'una perspectiva no compartida i que sorgeix en resposta a unes demandes i preconcepcions particulars, sovint des d'una posició de jerarquia superior; és a dir, des d'instàncies amb cert poder¹². Des d'aquest punt de vista, la selecció d'elements d'activació patrimonial pot ser font de conflicte o font d'oportunitat per a crear noves identitats o impulsar noves situacions econòmiques i/o socials en els indrets afectats. En el cas de l'APIM, de fet, la situació conflictiva creada a rel d'un punt zero mal entès podria reconvertir-se en una oportunitat si s'aconsegueix desenquistar la imatge que cada grup d'actors socials projecta sobre "el que hauria de ser" l'espai protegit i s'estableix un diàleg real i constructiu entre aquests actors socials. Si no, es perpetua una inintel·ligibilitat mútua que només afavoreix la incomprensió i l'enfrontament (Zaya, 2008; Doyon, 2008). Aquesta promoció del diàleg s'apunta de vegades que l'hauria de complir un científic social que servís d'interlocutor entre els grups amb objectius biològics i els grups amb objectius socials, com a mediador o "traductor cultural" (Boya, 2008; Pascual i de la Cruz, 2008; Rodrigues i Pascual, 2008). En aquest sentit, durant la recerca sovint s'ha sentit a parlar de la necessitat de trobar aquest tipus d'interlocutor (per exemple, Bartomeu creu *"que el filòsof pot ser el nexa entre el pescadors i l'administració.(...) L'antropòleg també (...) A la mar només hi ha quatre professions, i en falten moltes (...)"* (B.06/07/10)).

No tots els usos del territori i dels recursos per part de les poblacions locals responen a lògiques estranyes per a la comprensió dels tècnics ambientals, ni tots els llenguatges i pràctiques científics són incomprendibles per a molta part dels pobladors locals, com apunten Beltran et al (2008), però sí que l'enquistament de posicionaments referits a uns interessos inamovibles i unes expectatives sobre què ha de ser un espai protegit poden impedir un procés d'enteniment i comunicació fluid, que no es pot concretar administrativament sobre el paper amb la creació de comissions teòriques d'assessorament o de seguiment, que només tenen veu i vot teòrics (i no pràctics) i serveixen per a rentar la cara a una escassa voluntat política de governança *real i efectiva*. En paraules de Carles: *"El paper ho aguanta tot, i tu pots posar l'animalada que vulguis sobre el paper, però una altra cosa és la realitat"* (C.13/08/10).

¹¹ La *governança* pot ser entesa com a un desplegament de poder en l'eix horitzontal, contraposat al poder vertical que suposa el *govern*. Segons Kooiman (2003, dins Florido i Clavero, 2008), els processos de resolució de problemes en la governança es fan de manera holística, doncs es comparteix la responsabilitat; les solucions a curt termini són substituïdes per visions globals i l'interès en crear noves oportunitats per a persones i institucions.

¹² Podria introduir-se aquí la vinculació del patrimoni a la idea de manipulació, també.

La creació d'un repertori patrimonial sobre els recursos naturals de l'Estartit ha estat clau: l'existència d'una unitat fàcilment delimitable i delimitada¹³, com les Illes Medes, sobre la protecció de la qual hi havia cert consens previ a la declaració de 1990, va afavorir a principis dels '90 la revalorització de l'entorn marí de les illes en la seva vessant turística, i la conversió de molts recursos patrimonialitzables (com el paisatge submarí i la fauna) en recursos purament econòmics per a l'empresa turística, que s'amparava sota el paraigua del desenvolupament local¹⁴. Sobre la declaració del 1990 es produí un procés d'activació patrimonial fruit de les negociacions entre les diferents parts afectades i reconegudes després de la creació del Consell Assessor. El patrimoni, així doncs, és un recurs que dins l'oferta d'una regió turística concreta ha permès convertir les Medes en un doble atractiu (com a indret de natura singular – paradoxalment, la política de la conservació intenta congelar un espai que pateix naturalment uns canvis constants¹⁵- i com a indret per a realitzar activitats d'oci capaç d'atraure milers de turistes submarinistes a l'Estartit cada any, pels quals el busseig en l'APIM és el motiu del viatge)¹⁶.

La congelació de l'espai natural i la divulgació dels seus valors correspon a allò que Vaccaro i Beltran (2008) presenten com la "traducció de la natura en cultura", és a dir, a certa museïtzació –de fet, Medes és sovint denominada "aquari" o "museu a l'aire lliure" en boca dels entrevistats. En aquesta traducció de la natura en cultura, és on també tenen un lloc els pescadors: tal i com Carles explicava, convé tenir certa representació dels pescadors al port, per aquest motiu d'oferir elements de cultura tradicional al

¹³ Una àrea marina protegida, de fet, ve donada pels seus límits físics i simbòlics, la ruptura dels quals implica necessàriament un canvi en la relació amb ells (Sanchez 2008). És interessant proposar que els processos de delimitació de l'espai podrien veure's com l'establiment de fronteres, amb la dinàmica conflictiva típica d'aquestes situacions, on convergeixen sistemes imaginaris diferents i usos i representacions històrics de l'espai molt diversos, que poden xocar els uns amb els altres i amb la lògica proposada des de les instàncies administratives "forànies", que d'alguna manera reinventen l'espai i la seva història. En el cas de Medes, amb l'ordenació i distribució de l'espai –un "repartiment del territori", més aviat, amb fronteres ben delimitades i normes i limitacions establertes-, s'observa perfectament una dinàmica conflictiva fronterera, com serien els nombrosos intents de "passar la frontera" per part de diversos col·lectius, i també el fet que als pescadors –el sector marginalitzat- se'ls relega a la perifèria de l'espai protegit (és a dir, la selecció d'usos que es va fer amb la declaració de l'APIM, per exemple, va excloure l'activitat dels pescadors artesanals dins la zona estrictament protegida, relegant-los a l'espai protegit perifèric). Si bé s'ha comentat sobre la possible "indigenització" d'aquest col·lectiu, se'ls podria també veure com els personatges de la perifèria: històricament menystinguts en viure en zones costaneres, aïllades, perifèriques, amb vides encavalcades entre la frontera de mar i terra, i actualment com a personatges destinats a la perifèria de l'APIM.

Vaccaro (2006) denota que la protecció d'un espai suposa sempre una apropiació i territorialització de recursos que limita o exclou uns usos locals, sovint, a través de la redefinició de l'espai. Aquesta expropiació o desposseïció d'un espai que es viu com a propi, a partir d'una imposició externa –sovint vinguda d'un procés *top-down*- genera sovint bé resistències bé tensions en la zona delimitada. De fet, es podria dir que la legitimació de certs usos i pràctiques i l'exclusió d'altres reflecteix d'alguna manera les posicions de poder (Quintero, 2008).

¹⁴ Els intents de regulació en els processos de protecció dels espais generen sovint conflictes d'interessos, sobretot entre conservacionistes i els futurs explotadors de l'indret com a bé de consum o els usuaris locals, de manera que el lligam entre conservació i desenvolupament local és sovint més fictici que real (Hernández 2008).

¹⁵ Aquesta visió de canvi constant del medi és aprofitada pels usuaris que contribueixen a la degradació del patrimoni natural a través de la seva activitat, com a excusa de què no són ells els únics culpables dels canvis en el patrimoni. Per exemple, Carles explica que la davallada d'eriçons de mar a les Medes no es deu a l'activitat dels submarinistes, prenent aquest fet com a escut contra la constatació que l'activitat de busseig malmet els fons.

¹⁶ Aquest territori consumible, crea igualment un desequilibri temporal en l'economia del poble: durant l'hivern, l'Estartit és més aviat un "*poble fantasma*", donat que aquesta revitalització del territori per part del turisme no es manté durant tot l'any. Cal recordar també que el turisme de busseig, que actualment es presenta com a més respectuós amb el medi, és moltes vegades un turisme de masses disfressat sota eufemismes (potser també perquè el propi turista de busseig no s'identifica a si mateix com a turista de sol i platja). Podria aquí diferenciar-se potser el tipus de bussejador que aposta per fer immersió amb un centre de busseig del grup A o del grup B.

visitant –integrant d’aquesta manera la vida quotidiana lligada a la tradició com a patrimoni, de manera gairebé casual i transmetent també una idea força congelada de la cultura pesquera, que es veu d’alguna manera “naturalitzada”, en ser integrada fins a cert grau en el paisatge i tenir aquesta legitimitat històrica que es complementa amb els panells explicatius sobre la vida pesquera passada de l’Estartit que hi ha al llarg del passeig marítim i l’entrada del port, i que contribueixen en certa mesura a la idea de “museu a l’aire lliure” que precedeix l’arribada a Medes, a mode de mostrar un petit tast de cultura tradicional; així es produeix de camí cap el port alhora certa naturalització de la cultura i certa culturització de la natura propera, que ajuden a crear un conjunt paisatgístic previ abans d’arribar a les activitats pròpiament de lleure, fet que proporciona, des del meu punt de vista, una imatge –quasi inconscientment- força idíl·lica¹⁷, i predisposa agradablement el turista que anirà a fer l’activitat a Medes, en contraposició al paisatge de platja i grans edificis de primera línia de mar que existeix a l’altra banda del port i que correspon també a la realitat de l’Estartit com a poble. El port de l’Estartit, per tant, està organitzat de manera que per a arribar als vaixells turístics (de busseig, de lleure, i de fons de vidre), es passa primer per la zona de les barques dels pescadors artesanals, que sovint capten l’atenció del turista (que sol aturar-se a observar durant certa estona i sol preguntar si es ven peix fresc; si ve en família, sovint els pares expliquen als fills allò que els pescadors fan, o quins peixos han pescat). Per tant, tenir cert patrimoni cultural a l’abast és útil per a potenciar el patrimoni natural, en aquest cas, de manera que es produeix una certa museïtzació de l’ofici de pescador artesanal, que s’articula amb el passat a través dels panells explicatius que el visitant ha anat trobant al llarg del passeig. El patrimoni crea doncs una imatge, pot contribuir a seleccionar la demanda, i complementa o amplia l’oferta de productes de consum existents. A més, a Medes, a través dels plans de gestió aprovats al Consell Assessor¹⁸ s’han reforçat els lligams que unien el patrimoni i els interessos d’un sector productiu concret. S’ha donat un procés de certa privatització d’un espai tradicionalment concebut com d’accés públic (i encara considerat com a tal). Les primeres mesures de conservació a Medes imposaren una regulació estricta sobre un sector local: desplaçaren la població vinculada a l’activitat pesquera professional de l’entorn i recursos que tradicionalment havien explotat. Amb la posada en marxa dels plans rectors d’ús i de gestió es produí un increment de control per part de la indústria turística en la zona estrictament protegida. La proliferació d’empreses de busseig reduí el contacte entre pescadors i visitants, i també els beneficis directes que la població local podia tenir del desenvolupament del turisme marí a l’Estartit. De fet, el sistema de concessions implicà certa privatització de l’APIM, cosa que va fer que algunes empreses es fessin amb el control d’uns recursos marins convertits en productes turístics, tot monopolitzant l’explotació de les activitats que es podien dur a terme a l’àrea estrictament protegida. Es privatitzà l’espai tot prohibint-ne l’accés a noves empreses i limitant l’ús que els diferents agents podien realitzar. A més, s’ha separat els usuaris tradicionals de l’àrea (no només pescadors professionals i esportius, sinó també nombrosos banyistes) de l’espai i recursos de l’entorn immediat de les Medes¹⁹. Per

¹⁷ Es pretén transmetre una visió força essencialista de la natura i la cultura, objectivades i externalitzades per les societats que s’han apropiat cognitivament i material dels entorns protegits.

¹⁸ Un Consell Assessor que hauria de ser un lloc de debat social i polític i no merament una fórmula teòrica amb la qual l’administració es cobreix les espalles per a “complir” amb una governança sobre el paper.

¹⁹ De fet, el Grup de Defensa del Montgrí, en les consideracions a l’esberrany del pla de gestió de la reserva marina de les Illes Medes de gener de 2003, constaten que *“els que han estat més limitats són els usos públics (que incorrectament es solen dir “particulars”), que són els que s’han estat fent tradicionalment sempre i han estat sempre*

què? Doncs perquè l'APIM, com a patrimoni natural s'interpreta com un entorn de valor incalculable, incommensurable, que s'ha de protegir de les activitats extractives. Hem vist que la reubicació del sector professional no va comptar amb resistència, segurament per la incapacitat d'organitzar-se de la pròpia confraria, l'edat avançada del molts dels pescadors en aquells moments, la convicció que els usos i gestió de l'àrea es farien segons les directrius apuntades en el projecte elaborat el 1984 per l'Ajuntament amb la col·laboració dels pescadors professionals, i els interessos dels pescadors que tenien empreses en el sector terciari. Segurament ni els pescadors ni molts habitants de l'Estartit eren conscients de les dimensions del projecte (Pascual i de la Cruz, 2008) ni que les limitacions proposades es mantindrien amb el temps.

Tal i com s'ha anat veient al llarg del text, els arguments de legitimitat històrica per l'ús de l'espai protegit han anat sorgint en boca dels diversos sectors: els pescadors professionals (que tota la vida havien emprat les Medes per a pescar o com a recer, i per a usos particulars com el bany), el sector empresarial (el propietari d'un vaixell de creuer que arguïa –defensant-se de les sancions- el fet d'haver efectuat la seva activitat des de feia molts anys a la zona, i també els propietaris dels centres de busseig de la zona, que veien que l'entrada de nous centres i el repartiment dels cupos de submarinistes afectaria els centres que havien “explotat” aquell espai des de sempre), els particulars locals (que, tal i com denunciava el Grup de Defensa del Montgrí, veien que s'estava patint una reducció de l'ús públic que sempre s'havia fet de les Medes –amb activitats com el bany), el sector científic (que comentaven sobre el deute històric que es té amb els pescadors artesanals que sempre havien emprat aquell espai), el sector de la vigilància (que també explica l'absurditat que suposa “sancionar” algú que tota la vida ha fet una activitat “inofensiva” a les Medes). És a dir, que la imposició d'una normativa sobre aquest espai (*a priori* considerat un espai de lliure accés) per part de les instàncies de govern, ha fet que els usuaris sovint en reclamin –*extra* aquestes normes, donat que l'administració que parteix de la dicotomia clàssica entre natura i cultura suposa sovint la negació de processos històrics d'apropiació del territori per part dels grups locals- uns drets històrics que semblen adquirits sobre aquest element patrimonial. Crec que aquest reclam té a veure també amb la vivència del lloc, és a dir, amb sentir el lloc com a quelcom viscut, com a element identitari.

Sembla que comencen a identificar-se fonts d'intents de representativitat, de reivindicacions de legitimitat²⁰, que s'oposen a la dominació d'una administració externa i d'una desvinculació de la vida (estil de vida) de l'espai, i que pretenen tornar a dotar a les entitats locals històriques que feien un ús particular de l'espai d'un poder que s'havia anat diluïnt. Tot creant una “consciència pràctica” indissociable d'allò viscut

respectuosos amb la natura: banyar-se, nedar, nedar amb peus d'ànec i ulleres, apnea, immersió, navegar o el gaudi de la natura en general. La incorporació dels nous usos comercials ha suposat una retallada en els usos públics (sense ànim de lucre) en benefici dels empresaris que, a més de no tenir cap més privilegi sobre la resta de ciutadans, s'enriqueixen a costa de malmetre un patrimoni públic i que el manteniment del qual és costejat per tots els ciutadans (...) no tenim inconvenient que les empreses hi actuïn, però sempre respectant la conservació de la natura i el respecte al ciutadà de peu. Recordem que els empresaris no mostren aquest respecte, no només no en tenen prou, sinó que demanen cada cop explotar més intensament el patrimoni: noves boies per a portar més submarinistes a noves zones (que mai han estat utilitzades i que són altament sensibles a la freqüentació), que es retirin boies per amarratge de particulars, o canvi de boies de submarinisme dels particulars en benefici seu.”

²⁰ Es podria prendre aquí el concepte d'“*usuaris definitius*” de Mikaelson i Jentoft (2001): són usuaris que tenen del seu costat la legitimitat aconseguida a través de l'ús continuat dels recursos i pel fet de mostrar un compromís amb l'espai i aquests recursos, tot arribant a autoregular-se en el seu ús. Més enllà, Jentoft et al (2007) proposen que aquesta legitimitat diferencial hauria de ser tinguda en compte en els dissenys institucionals i en la governança.

(és a dir: cal revitalitzar, rescatar l'experiència viscuda i apresada), es pot tornar el sentiment de pertinença, de compartir l'experiència i de rearticular el poder local sobre un col·lectiu que ha estat directament i indirecta deixat de banda alhora que emprat per a l'atracció de capital. El lloc, la comunitat s'han de convertir en el projecte per a recuperar un espai que s'ha reinventat per a ser espectacle, ser consumible, i que ha estat arrebatat per la lògica de mercat, i tornar-li així el valor d'allò viscut. Així, el lloc s'hauria de recuperar a través de la seva apropiació o re-apropriació.

El problema de la gestió de l'àrea protegida estudiada, tal i com es mencionava en la introducció, es relaciona amb una administració que, segons part del sector científic i de pesca artesanal, centra el seu interès en el sector turístic i usa el patrimoni natural com a reclam: reinventa un espai per a crear valor de canvi dins la lògica de l'acumulació de capital, sense tenir en compte ni la seva ecologia, ni el seu valor d'ús tradicional, ni la importància de l'espai viscut (sentiment identitari) i d'un estil de vida locals. El patrimoni natural es mercantilitza, per tant, i és usat com a font de capital i també, com dèiem, d'atracció de capital: l'espai és convertit en un atractor de fluxos turístics, un espai fluït, líquid –à la Z. Baumann- per a ser usat segons una determinada economia política. El turisme modela els llocs, a través de l'urbanisme²¹.

Els processos de patrimonialització sovint sorgeixen de canvis en la manera de mirar i presentar els espais; és a dir, es podria dir que es patrimonialitza la natura a partir d'un canvi discursiu en la representació del medi; la transformació que pateixen els espais afectarà tots els àmbits de vida relacionats (transformacions lligades a les pràctiques i canvis dels usos que s'hi fan), tot modelant el paisatge de la societat capitalista, modelant allò que s'ha anomenat *geografia del capital* (Franquesa, 2005). El paisatge d'una societat capitalista ha de respondre a les necessitats acumuladores de capital, més que als requeriments bàsics humans del treball (Harvey, 1985); és a dir, s'efectua una negligència conscient del seu valor d'ús. L'urbanisme i la seva lògica de mercat semblen la presa de possessió del medi ambient natural i humà pel capitalisme, que l'ha de refer segons la seva lògica i ha de bastir-ne el decorat (Franquesa, 2005). Rescatant la idea d'incrustació, l'espai porta adscrit a ell una ideologia i forma de producció que hi queden manifestades segons la seva relació amb l'home, en ser quelcom indissociable a la vida. La fragmentació o delimitació de l'espai posa de manifest l'atomització o discretització pròpia del sistema de mercat lliure, on guanya qui té més recursos. S'usa la lògica del paisatge com a operació de dominació que es fa des de posicions de poder, com l'administració, que sota discursos d'aparent preocupació per la ciutadania pot dur a terme aquest "buidatge" de l'espai públic.

Aquest modelatge correspon també a la creació d'una imatge concreta a presentar al món, és a dir, l'espai com representació, com a escenificació de discursos del patrimoni, com a indret de sacralització de

²¹ Sembla que, segons Gómez (2008), aquest afany de consumir patrimoni sorgeixi de les societats urbanes. La demanda creixent de consum de patrimoni (probablement a través de la producció d'un repertori d'imatges de la natura per part del sistema turístic (Santana (2003)) ha fet, alhora, que augmentessin els processos de patrimonialització, lligats a l'explosió i democratització del turisme, el qual ha fet entrar el patrimoni dins el seu mercat, tot transformant-lo en una mena d'estratègia de desenvolupament econòmic que ha provocat alhora una remodelació del paisatge encarada cap al consum (Vaccaro 2006; Beltran i Vaccaro 2007). Es podria dir així que el patrimoni, seguint a Prats i Santana (2005, dins Beltran et al. (coords.) 2008), pot ser un recurs, un objecte d'intercanvi econòmic.

símbols, com a indret on performar una idea d'identitat, que sovint és més presentada cap enfora que no pas com a realitat per als locals (heus ací també la idea de què la imatge projectada no té per què correspondre a la imatge percebuda que es forma sobre el patrimoni)²². La producció d'espai com a mercaderia es fa a través d'instàncies de poder, d'un saber organitzat des d'elles. En convertir-lo en mercaderia, se'l segmenta per a que es converteixi en valor de canvi alhora que es posa en entredit el seu valor d'ús. Igualment, el seu valor d'ús és també mercantilitzat, en el sentit que es consumeix la vivència de l'espai. El poder crea una mercaderia en produir un trencament entre la vida i l'espai. I la producció de l'espai, en definitiva, és quelcom social, com deia Lefebvre (1976).

El buidat de l'espai públic, com dèiem, es pot fer des de posicions de poder –poder entès en part com el monopoli de la paraula, seguint Baudrillard (1973)- sota discursos d'aparent preocupació per la comunitat. En aquesta apel·lació a la comunitat és, a més, on s'usa doblement la localitat: el discurs identitari de vinculació a un indret, a una experiència viscuda, pot entreveure's entre el sector pesquer artesanal, però en ser un discurs conservacionista, tradicional, és usat precisament pel mercat i l'administració per a reforçar aquest estatisme i crear un valor de canvi afegit, una plusvàlua a la nova creació de l'espai. S'usa aquest conservacionisme impregnat de la idea de comunitat (evoca allò emotiu) – però una comunitat estàtica²³, conservadora, cosificada, inventada des de l'exterior²⁴, per a obtenir un benefici per al capital. Les pràctiques socials tradicionals són part d'un espai que ara és mercaderia i per això són usades per a afegir-hi valor econòmic, per més que aquest valor extra sigui presentat com a quelcom purament patrimonial, històric, folclòric o artístic. Així, alguns residents poden convertir-se en un veritable espectacle que atraigui el capital, per a produir una autenticitat²⁵ que serà fàcilment consumida pel turisme. S'inventa una escenificació, una *performance* de la cultura local segons allò que es demana des de fora. També es ven com a *performance*, com a experiència, el lloc, com a participació de la identitat local,

²² A l'APIM, es potencien activitats que d'alguna manera “milloren” la visió que es té de l'àrea protegida, en el sentit que pretenen apropar-la més a allò que s'espera d'un entorn protegit, aconseguint alhora certa propaganda d'aquesta protecció.

²³ Crida l'atenció que de vegades el propi discurs identitari que sovint adopten els pescadors artesanals és un discurs tradicional, conservacionista, que sorgeix davant del sentiment de no-representació i que precisament l'administració i el mercat poden emprar per a reforçar el seu estatisme i/o produir més valor de canvi afegit (aquella plusvàlua a la nova creació de l'espai protegit, a la reinvençió d'un espai que fou desapropiat).

²⁴ Sembla que la que compta és la imatge que té el visitant en el seu imaginari de com allò hauria de ser; aquesta imatge pot provocar o influir en com els grups locals reconstrueixen la seva identitat i es presenten als altres. Igualment, igual com la naturalesa té una naturalesa canviant, també hauria de presentar-se la cultura com a quelcom de naturalesa canviant.

²⁵ Igualment, Beltran et al (2008) proposen que existeix la imatge que la natura, per a ser autèntica, ha de ser allunyada d'allò humà, especialment d'aquells qui, a ulls de científics i conservacionistes, no l'apreciarien de manera suficient: les poblacions locals. Personalment, trobo que si bé és cert que aquesta imatge correspon a un sector de la nostra societat, en el cas d'estudi el sector conservacionista precisament veu la necessitat d'integrar les poblacions locals dins d'aquesta natura –que no perdria la seva autenticitat, doncs l'home forma part de l'ecosistema-, tot i que en aquest cas, “població local” signifiqui per als biòlegs que treballen a Medes els pescadors, i per al Grup de Defensa del Montgrí l'estartinenc en general.

La creació d'autenticitat, que és allò que majoritàriament s'intenta oferir, prové també de particularitzar un lloc històric, aconseguir un consens per a conservar-lo i mostrar-lo al món com a part d'una comunitat local. Sembla que actualment, per a aconseguir “vendre un lloc o una gent”, cal trobar-hi allò antic, allò arrelat al lloc, que es podria gairebé assimilar a un dotar de cert encant el món desencantat del qual parlava Weber.

dels seus valors d'ús (es mercantilitza el valor d'ús!)²⁶. En un mercat turístic on l'experiència pura es fabrica i es ven com a article de consum, el paisatge es construeix com a quelcom convertible en imatge, fotografiable, quelcom per a "endur-se a casa" com a objecte consumit²⁷. En aquest sentit de delimitar i posar en valor l'espai, la declaració d'un espai com a protegit és un acte que busca produir una atracció turística que pot veure's incrementada a través del patrimoni cultural. Aquest turisme, per tant, contribueix a organitzar *de novo* una natura com a font comú d'emocions (Mac Canell, 2003, en Urquijo 2008). Diem doncs que el turisme reorganitza d'alguna manera la natura, la tracta com a font comú d'emocions, com a element que s'ha de preservar: els escenaris naturals són atraccions turístiques que solen tenir un valor emocional (Beltran et al., 2008). Es juga amb aquesta subjectivitat objectivada, i això es tradueix sovint en la conservació d'unes tradicions i estil de vida idealitzats. És aleshores quan trobem situacions com les anteriorment esmentades d'articulació de sectors (com el sector pesquer artesanal) amb el passat. La manera que té el turisme d'entrar en contacte amb les persones nadiues es transforma en iniciar experiències, percepcions i opinions autèntiques, i per això el públic consumeix la mateixa exhibició tant de la cultura local com del rerefons dels escenaris que també és posat en valor (podríem assimilar aquí que "*del porc, se n'aprofita tot*"). D'alguna manera, a aquests espais se'ls podria considerar espais escenificats, higienitzats per a ser mostrats, i és en aquesta desposseïció i posterior reinvençió on es produeix el drama social: la distorsió de les relacions socials anterior produïda pel turisme. Posàvem l'exemple de què es pot veure com s'usa tènueament els pescadors artesanals com a part de l'autenticitat del lloc, per a vendre'l, per més que per altra banda se'ls despossessiona de i no se'ls permeti representativitat real en aquest espai, a través de discursos que els aparten del lloc²⁸.

Per altra banda, la producció d'entorns amb alta càrrega simbòlica, la promoció d'un caràcter patrimonial, s'associen (segons Bourdieu 1991) a un consum distintiu (que té a veure amb la globalització de la producció i que es visibilitza en el mercat turístic i immobiliari), i la seva producció de valor (Franquesa, 2005). És la creació discursiva del valor que es situa en el context de la globalització, en allò que s'entén com "*holding down the global*" (Amin i Thrift, 1994). Perquè, en contra d'allò que es podria pensar, globalització no implica una homogeneïtzació de la geografia, sinó que justament es torna indispensable tot

²⁶ S'ha de senyalar també que hi ha un tipus de visitant que intenta entrar entre bastidors, al *backstage* de l'escenari turístic, amb la intenció de viure experiències realment autèntiques, fet que pot complicar més encara les situacions, en poder trobar uns escenaris que han estat "adecentats" per a ésser mostrats, seguint Urquijo (2008). Potser l'activitat laboral tradicional, que és la que el turista sol voler compartir no passa a formar part del mercat turístic en el nostre cas d'estudi –tot i que es planteja com a activitat de pescaturisme*, però sí que és activada i presentada com a producte a consumir a través de l'escenificació televisiva (per exemple, a través dels programes *Thalassa* que s'han gravat aquest any, que tenen la doble vessant de presentar uns oficis i estils de vida alhora que els mantenen com a un productes d'aparador).

*Les poblacions de pescadors no tenen per què ser espectadors passius de les forces globalitzadores del turisme i els mercats, o de les tendències en la gestió i protecció dels recursos, sinó que poden adaptar-se de manera creativa a les noves circumstàncies, reinventant-se alhora i creant, per exemple, productes consumibles per als visitants, com el pescaturisme (com en el cas dels pescadors de Lira, a Galícia, per exemple).

²⁷ Les Illes Medes i els seus fons marins ofereixen en aquest sentit els atractius bàsics per al turista que busca una experiència personal defugint de la quotidianitat –i amb cert caire d'aventura- en un ambient prístí, doncs l'experiència corporal és un component important a l'hora d'experienciar la natura. És necessari tenir en ment el paper del consum com a generador d'experiència social, de vehicular les relacions entre els móns social i natural.

²⁸ Dit d'altra manera, Florido i Mandly (dins Florido i Clavero (2008)) proposen que les formes vernàcules d'apropiació dels recursos, per exemple, passen a ser velades quan entra en escena el programador turístic, per més que aquest pretengui justament visibilitzar-les i posar-les en valor. És a dir, es dóna aquesta contradicció de, per una banda, fer-ne "propaganda", i per altra banda "ningunejar" certes activitats o col·lectius.

el contrari, és a dir, la creació d'indrets especials, únics, per a mantenir una oferta particular entre les mercaderies (Harvey, 2005), cosa que s'aconsegueix amb estratègies d'atribució de significat a indrets bonics, o edificis²⁹, etc., en una mena de colonialisme espacial carregat d'estratègies de privatització (Franquesa, 2005), o en allò que Harvey (2004) anomenaria "acumulació per desposseïció".

La patrimonialització es pot veure com a paradiscurs de la lògica de l'acumulació de capital i de la conversió en valor de canvi. L'espai es ven així en assignar-li un caràcter més aviat performatiu, i es converteix un espai produït estratègicament, en un producte i alhora en un mecanisme de producció (per contra de ser concebut com a mer repositori d'allò social) dins la lògica d'acumulació de capital, així com en un element de reproducció. Si el discurs identitari es tradueix en un projecte dinàmic, podria ser una eina útil per a l'acció, per a la reivindicació de l'espai com a valor d'ús.

Patrimoni i turisme van de la mà en un context global en què són eines de la política i de l'economia: s'usa un repertori de patrimoni com a oferta turística, un patrimoni que és plàstic, que s'inventa (tot pot ser patrimoni!) per a posar-lo en valor de cara al turisme i que es comercialitza per part d'instàncies privades i també públiques. El patrimoni, amb la seva característica maleabilitat, es converteix en allò que calgui segons els interessos del moment, fet que dota aquest concepte d'una incrementant complexitat i de certa ambigüetat³⁰. És a dir, s'activa, es desactiva, s'inventa o reinventa a mercè d'una economia política imperant. És reinventa l'espai per a produir valor de canvi dins la lògica de l'acumulació de capital, sense tenir en compte realment ni la seva ecologia (en el sentit més holístic), ni la importància de l'espai viscut i la seva vinculació amb un sentiment identitari o d'un estil de vida local. Per això és necessari primer una certa desposseïció de l'espai viscut dels seus habitants, que podria aconseguir-se a través de la seva segmentació guiada pel "caramel" del benefici propi típic de sistemes de mercat individualistes –cal comentar que el neoliberalisme es presenta sovint com a natural, és a dir, presenta la lògica de mercat com a quelcom natural, a través de narratives legitimadores que encobreixen uns objectius que no són els que s'anuncien, per a crear després un espai productor de valor de canvi.

Les narratives legitimadores es propaguen pels medis de comunicació, i sorgeixen d'un llenguatge tècnic i emeten sentències sobre situacions sovint fictícies sobre els indrets diana, amb l'objectiu de generar aquest acord o consens entre la ciutadania, o de crear certes representacions de col·lectius (que poden ser estigmatitzats). Veiem aquí com, de fet, el patrimoni és quelcom moldejable, fàcilment manipulable pel poder, i que, ben interioritzat per les poblacions, pot tornar-se gairebé quelcom "que ve donat". És a dir, és la noció de patrimoni com a possessió, com a quelcom gairebé privat, la que es gesta sota discursos enganyosos que apel·len a una comunitat, identitat, i representació col·lectiva que poden ser manipulades. El poder polític-econòmic fa l'ús que vol, en aquest sentit, del patrimoni, i, el que considero més greu, és qui decideix i convenç el poble sobre quins són els seus símbols, els seus valors, la seva cultura identitària (és a dir, el poder polític és capaç de crear, sota discursos conservacionistes o científics, un sentiment

²⁹ Vaccaro i Beltran (2008) consideren que els llocs es preserven perquè són apreciats per part de la societat en general. El paisatge i els productes de la cultura no són valorats per la seva utilitat material, sinó que adquireixen una qualitat intrínseca i com a objectes de contemplació (Valdés 2004 a Vaccaro i Beltran 2008), fet que segons aquests autors explica les diferents formes de construir la identitat col·lectiva, doncs la reorganització de l'espai, els recursos i els usos sol estar mediatitzada per valors urbans.

³⁰ O, tal i com proposa Canclini (1999:22): *"la cuestión del patrimonio ha desbordado a los dos responsables de estas tareas: los profesionales de la conservación y el Estado"*.

“d’allò que les coses són”). El patrimoni s’usa des de l’esfera econòmica però sota discursos que toquen quelcom més intangible, que toquen l’emotivitat. Centrant-nos en el cas d’estudi, sembla que el patrimoni natural s’usi per al manteniment d’un poder econòmic on es juga a dues bandes: entre un “aquest patrimoni natural és nostre” de cara a la comunitat local, i un “és de tots” presentat a la comunitat global, segons la demanda del turisme. Aquí queda patent que en la nostra visió capitalista, patrimoni i turisme formen un binomi indissociable, i són usats pel capitalisme globalitzat com a eines per al consum, per a l’intercanvi econòmic, per a la producció de valor de canvi. En aquest sentit, el turisme pot ser un activador del patrimoni (tot i que li confereixi un aire més performatiu): el patrimoni serviria per a valoritzar el lloc en general, activar la seva economia i la seva política.

L’argument de legitimitat posa sobre la taula el fet d’aquest ús turístic i polític del patrimoni, donat que es pren aquest argument històric com a defensa de l’ús de l’espai davant els foranis: en tant que el patrimoni és font d’atracció del turisme, pot ser entès com a “mercaderia” i desposseït de tota la vinculació emotiva que, paradoxalment, fou usada en la seva construcció. L’espai es converteix en quelcom pensat en funció d’usuaris externs –que hi són atrets i benvinguts- i no dels residents o de les seves dinàmiques socials preexistents, de la qual cosa en sorgeixen tensions. La construcció de l’espai per a atraure persones forànies pot anar en detriment d’alguns dels residents, un espai abans associat a l’ús, a l’estil de vida (considero que viure en un indret crea un vincle, una obligació de reconeixement) que han de ser debilitats i fragmentats per a ser emprats per persones externes –nous residents o residents temporals- i per a crear valor de canvi. L’indret pot considerar-se com una part de l’espai social, un espai apropiat a través de l’experiència dels residents, que el converteix en allò que Franquesa (2005) identifica com una estructura de coneixement i reconeixement. Els residents comparteixen espai i construeixen constantment aquest espai en la seva dimensió social, a través de relacions que donen sentit al lloc. Per tant, l’espai ha de ser entès en termes socials, i no com una mercaderia qualsevol (l’espai apropiat per la lògica de mercat), doncs és un paràmetre bàsic de la vida (Polanyi 2007).

És aquesta defensa de l’espai considerat com a “propi” davant dels “altres” on es pot introduir també la noció de què es busca dotar de certa propietat a l’espai d’accés lliure, amb finalitats diferents per part dels diversos col·lectius. Per als pescadors, per exemple, la importància de poder comptar amb una “zona de pesca pròpia”, referida a la zona on els pescadors de l’Estartit han exercit la seva activitat pesquera des dels inicis del poble fa que d’alguna manera s’entrevigui aquesta “apropiació” de l’espai per part del col·lectiu – una apropiació que es basa, *de facto*, més en el control dels recursos a través del coneixement acumulat sobre el medi, és a dir, per l’establiment d’un límit per al grup social i no per l’establiment d’un perímetre físic (Pascual i de la Cruz, 2008)³¹, que seria emprat a mode de propietat col·lectiva de cara al grup, i a modus de “propietat privada” de cara als foranis.

³¹ És en aquest sentit que el secret té importància cabdal, com a limitador de competència en una “economia de la informació” de la qual depèn l’èxit d’extracció del recurs; per als foranis, els costos d’experimentació solen ser alts, de manera que aquest desconeixement actua com a element dissuasori. L’aparició de nova tecnologia facilita l’accés al territori, tot debilitant les formes més tradicionals d’apropiació del mateix (Pascual 1991; Pascual i de la Cruz 2008), amb la conseqüent pèrdua del valor del coneixement ecològic tradicional; es tracta de posar de nou en valor aquest coneixement, per a mantenir el control dels recursos considerats com a “propis”, alhora que reforçar la seva protecció en afavorir un mètode extractiu menys perjudicial per al medi.

Resumint, no sempre els individus són tan egoïstes com Hardin creia, ni tenen una racionalitat tan limitada que els fa incapaços de veure els avantatges d'una acció comunitària davant l'atzar. Per tant, tant la propietat com la gestió comunals poden ser una bona solució per a la gestió i limitació de l'ús dels recursos. S'ha vist com la propietat comú no segueix el model d'accés obert, els usuaris no sempre maximitzen els guanys a curt termini sense restriccions socials, i tampoc sempre tenen la perfecta informació per a l'explotació fàcil d'un recurs (Pascual, 1996: 161). Ni la privatització ni l'intervencionisme de l'Estat són garantia de la protecció dels recursos. De fet, sovint són aquestes actuacions les que han estat acusades de culpables de l'esgotament d'alguns recursos o del seu empobriment, essent relacionades amb el capitalisme, la propietat privada i el canvi tecnològic, més que amb la seva naturalesa comunal. Aquesta apropiació i gestió comunal pot ser crucial per a la conservació del recurs, i potser seria convenient que les autoritats estatals reforcessin aquestes postures, essent, aquesta sí, una actitud més racional (almenys des del punt de vista ecològic). La imposició de mesures des del mateix Estat pot conduir de vegades a corrompre la responsabilitat dels individus en la conservació d'un recurs. I tampoc no s'han d'oblidar la pressió del mercat i els nous hàbits de consum, que poden influenciar en gran mesura les actituds de sobreexplotació.

Perseguiu més sentiment de vivència, una gestió més local, d'espai experimentat, de valor d'ús, és a dir, fent èmfasi en la representació d'aquestes persones -que pugnen per ser reconegudes³² en un espai gairebé "expropiat", despullat de l'experiència- a qui a la pràctica es nega la veu. L'espai viscut no pot ser un espai buit, neutre, sinó que és la base de relacions socials que estableixen els diferents actors a través seu. D'alguna manera, l'espai és quelcom també polític i estratègic, tal i com Lefebvre arguïa (1976:46), i per tant l'espai pot convertir-se en productor i reproductor de relacions asimètriques de poder. És en aquestes assimetries de poder produïdes en i a causa de l'espai on es visibilitzen actituds paternalistes, confrontades i/o estigmatitzadores³³. Podríem afegir, a més, que els conflictes generats arran de la patrimonialització de les Illes Medes estan lligats al concepte de *territorialitat*, és a dir, que d'alguna manera els usuaris conceben l'espai (per una banda viscut) com a quelcom per la possessió del qual –associada a l'ús que se'n pugui fer– s'ha de lluitar.

³² És patent que les confraries han perdut presència en els processos de negociació i representació del sector pesquer davant de comerciants, administracions i entitats orientades cap el consum, que ja no les pensen com a instruments de cogestió.

³³ En el sentit que es desqualifica socialment en certa manera alguns dels actors, fet que es veu reforçat de vegades per la manera com aquests actors es representen a si mateixos (Goffmann 1990).

8.2.- Insider o outsider? Reflexions sobre la recerca etnogràfica:

Quan una es troba al camp, entre un col·lectiu –pescadors artesanals professionals- que en aquest cas es considera « tractat malament per totes bandes », és difícil no participar de la subjectivitat de la situació i posar-se del « bàndol » dels subjectes estudiats, qui per altra banda et comencen a veure com una possible bandera « científica » o teòrica a la qual « usar » en la seva reivindicació per recuperar representativitat. És fàcil deixar-se endur pels discursos dels “oprimits”, sobretot quan, prenent distància i intentant ser objectius amb la informació recollida, aquests discursos es tornen menys subjectius, menys visceral, i molt més “objectius” i reals. Totes aquestes qüestions enllacen amb temàtiques tan diverses com la distinció subjecte-objecte, com l'autoritat etnogràfica, com l'ús dels eixos espai-temps dins el context concret d'una recerca etnogràfica, com l'ètica i/o moral dins la ciència –*sensu lato*. Bé, doncs, partint que les coses que passen al món mereixen ser observades (MacDougall, 1995), intentarem repassar els debats suscitats per aquesta petita observació del món feta enguany.

Primerament, considerem que la distinció entre subjecte i objecte és una de les fites humanes cognitives bàsiques. Hom tracta de ser objectiu quan intenta explicar quelcom sobre un objecte, tot i que un relat objectiu no té per què ser totalment lliure de valoracions subjectives. Un dels resultats de voler ser objectiu és que s'intenta que allò dit pugui ser testat per a determinar si és veritable o fals. La pretesa objectivitat de la ciència, amb tot, sol ser menys total d'allò que es creu. De fet, l'objectivitat pot ser quelcom il·lusori en el sentit que construïm la realitat que habitualment ens va millor, o que veiem parcialment, o senzillament segons els nostres models culturals (la seva expressió gairebé inconscient), per més que intentem deixar tota traça d'aquests fora de les valoracions, interpretacions i, sobretot, descripcions. De vegades, l'investigador veu allò que « volia veure », en un context històric particular de la seva pròpia societat, potser pecant de manca d'objectivitat, i també de poca contrastació de les observacions amb més pedaços de la realitat que tenia com a objecte d'estudi.

En general, les teories positivistes pressuposen que es pot arribar a una estructura objectiva de la realitat a través de mitjans que teòricament comparteixen una estructura cognitiva uniforme; tenen en compte la subjectivitat dels fenòmens estudiats i proposen la reflexió com a categoria vàlida i com a mètode de descoberta. D'alguna manera, la reivindicació cega d'objectivitat sense tenir en compte l'*autoreflexió*³⁴ –és a dir, incorporar la subjectivitat del propi investigador i/o del suposat “objecte” (també en forma de subjecte) i/o de les interaccions entre ambdós dins l'anàlisi-, pot tornar-se un instrument gairebé de dominació, usable pel poder. Des d'aquest punt de vista, l'objectivitat pot ser considerada part de l'hegemonia occidental, i és en aquest sentit que pot tornar-se autoritària i opressiva i ridiculitzar la presa de consciència de la pròpia subjectivitat en l'activitat científica.

A més, resulta gairebé impossible separar idees prèvies, com també separar implicació moral i política en el treball de camp. L'antropologia i la recerca etnogràfica, particularment, no poden mantenir

³⁴ L'escriptura etnogràfica i la finalitat de l'antropologia segueixen essent temes debatuts avui dia, cosa que confereix a una ciència com l'antropologia un paper –al meu gust- exemplar, precisament per incloure una constant autoreflexió i crítica a la disciplina, que manca en altres branques de la ciència.

sempre una distància del seu objecte d'estudi, "*l'altre*". I, per contra a allò que la objectivitat en la ciència actual proclama, potser en aquest sentit s'hauria de concebre una manera més "jungiana" de fer recerca (*sensu* de reconèixer les parts subjectives –vistes com a quelcom "dolent" per la mentalitat científica pràctica- que influeixen la nostra objectivitat). En realitat, la veritat depèn del consens de la comunitat, i l'objectivitat es redueix aleshores a una mena de solidaritat social. Per això, no s'ha de perdre la perspectiva global dins la presa de consciència –de la relació subjecte/objecte- de l'acte etnogràfic, doncs també subjectes i objectes formen part dinàmica d'un sistema més ampli, d'un context més global.

La ciència tracta d'apropar-se a la realitat, i la "realitat" que arriba a la comunitat científica consisteix en assercions que corresponen a només una part de la realitat exterior. Però... quina realitat pot ser-ho totalment, quan és "traduïda" en forma de text –articulada a través d'un llenguatge del qual depèn la construcció del món (McDougall, 1995)- o d'imatges que poden reflectir més la mirada de qui les pren que no pas un enfocament "objectiu"? Partim del fet que ni els fets ni les hipòtesis de partença de qualsevol recerca científica estan isolats, sinó que existeixen dins el cos general del coneixement científic, que és alhora un context concret. La ciència no està lligada a allò particular, i.e. s'acaba desvinculant d'allò particular, tot i que prové d'aquest particular. Des d'una perspectiva crítica, podria dir-se que la ciència es basa més en "casos" que en "fets", doncs té aquesta subjectivitat inherent, o respon més a realitats particulars que a generalitzacions globals. Perquè qualsevol generalització serà subjectiva, i la ciència hauria de ser conscient d'això. El problema és l'ús que es faci d'aquestes generalitzacions, de les conclusions de les recerques, i s'ha de tenir sempre en ment que les generalitzacions vénen d'objectivacions que s'han fet com a treball de camp, un treball de camp on l'antropòleg, com a autor i productor de ciència, ha de reflexionar sobre la seva pròpia percepció de la realitat i de com la modifica la seva pròpia activitat³⁵. Veuríem com aquí sorgeixen igualment preconceptes sobre aquests col·lectius determinats, sorgits de la pròpia cultura, i que caldria tenir en compte en qualsevol anàlisi, per a explicitar apreciacions i prejudicis, i entrar en diàleg amb el grup social observat (en el cas dels pescadors artesanals de l'Estartit, són gairebé cosificats, usats com a espectacle estàtic de cultura tradicional i alhora "ningunejats" pel discurs de les administracions i poders econòmics locals). Cal tenir en compte, per tant, el "salt qualitatiu" que es fa quan es comuniquen els resultats d'una recerca. El propi acte comunicatiu implica la separació del subjecte de la pròpia realitat, a través d'un llenguatge que evoca un treball de camp replet de coses "subjectives" com seria l'emotivitat. El coneixement i l'emotivitat són ingredients igualment essencials en la vida de l'individu i la comunitat. De fet, Bourdieu (2003) insistí en la idea de l'objectivació

³⁵ Les discussions al voltant de l'autoritat etnogràfica vénen de lluny, i els qüestionaments solen anar al voltant de l'observació participant i del fet de ser l'autor l'expert. Ja Clifford (2003) es demanava sobre la transformació d'una experiència més aviat subjectiva en un material científic acceptat com a objectiu. Com a narradors, els etnògrafs ja es troben en una situació d'autoritat respecte la veritat d'allò que descriuen, i d'aquí la importància que veig necessària d'una autoreflexió constant i de l'explicitació de qualsevol subjectivitat provinent de l'antropòleg. L'escriptura etnogràfica s'originà en les relacions de poder que atorgava el colonialisme europeu, i el trencament d'aquesta imatge d'autoritat es va fer per tant durant el declivi del poder colonial, d'on sorgiren veus contra-atacants de l'autoritat etnogràfica, com ara els autors Srivinas, Asad i Kenyatta, que representaren un "donar veu" a *l'altre* estudiat, manlllevant-lo així, de passada, d'inferioritat. Amb tot, les relacions asimètriques autoritàries es segueixen entreveient en l'actualitat, i no cal anar lluny: els discursos desacreditadors –desqualificadors- d'autoritat per part del poder estigmatitzen sovint –a través de la ciència- grups de persones que són tractats com els antics "primitius", podria dir-se que quasi perfilant un perillós darwinisme social. De fet, les qüestions que tant Kenyatta (1979), Srivinas (2001) i Asad (1973) es plantejaven sobre "qui té autoritat per a, o qui hauria de parlar sobre una cultura?", s'apliquen a l'etnografia feta dins la nostra pròpia societat, on es reformularia en ser els "altres" grups de gent determinats (p.e. els pescadors artesanals, en el meu cas particular).

del subjecte d'objectivació, del propi investigador, presa l'objectivació com la formalització i visibilització de les condicions de la possibilitat d'algun tipus de producció científica. Això aplica tant a la metodologia emprada com al posicionament de l'investigador en el camp, en els canvis de posició durant la recerca i l'explicitació del procés mitjançant el qual es donen aquests canvis. Un es troba en conflicte constant amb un mateix, i amb la necessitat d'explicitar aquestes tensions. D'aquí ve que ens plantejem sovint, com a "autoritats", si tot i que *a priori* el compromís moral o ètic no té a veure amb la ciència en si, per què cal desvincular-lo d'aquesta (en altres paraules, sorgeix la pregunta: hauria de ser la ciència moral?). Fer-lo explícit seria incloure'l en una anàlisi "objectiva" de la pròpia subjectivitat, i un acte de posar sobre la taula el poder de l'autoritat³⁶. Així, la producció científica hauria de ser alhora un coneixement crític i una crítica constant al coneixement i les maneres d'arribar a aquest. No només això, sinó que podria ser, sempre dins d'una explicitació i com a producte i/o com a narrativa, una *eina per a l'acció*, és a dir, per a prendre un posicionament dins del que és la realitat en si, o ser usada com a contrapoder de l'ús que se'n fa des de les instàncies de poder –administratives i econòmiques en el meu cas particular- (els resultats de la recerca etnogràfica poden *empower* la comunitat local, *versus* una recerca científica usada com a narrativa legitimadora, com a argument d'autoritat a través de l'administració, i més desvinculada a la realitat local). Donat que la ciència és quelcom utilitari per al poder i que en si, és també un poder consensuat socialment (entesa la realitat com a poder), es podria usar la ciència com a instrument de poder des de la localitat, des d'un context espàcio-temporal concret: la ciència -com a tècnica de transformació de l'ambient (natural i social)- dóna poder. Perquè, seguint Wacquant (2002), el pensament crític –dins el qual considerem la ciència- seria aquell que ens dóna alhora els mitjans per a pensar el món com és i com podria ser.

Queda patent la mistificació present en allò que es refereix a "ciència", incloent-hi l'objectivitat. No s'ha d'oblidar que la ciència és una activitat institucionalitzada i, com a tal, pot ser usada per a nombroses finalitats. Per tant, la ciència entra en relació amb la política, i com a fruit, sovint es donen relacions de poder que no tenen a veure amb la realitat descrita o que senzillament l'esbiaixen cap a uns interessos que no són els de les pròpies comunitats estudiades, com passa en molts casos etnogràfics -com per exemple el de la meua pròpia recerca. No hi ha res dolent en el discurs científic *per se*, sinó en la seva politització i mercantilització. En l'exemple que ens ocupa, el discurs científic és usat com a narrativa legitimadora: l'administració fa ús del discurs científic conservacionista i s'apropia del discurs identitari dels pescadors artesanals usant-lo com a quelcom estàtic –cultura a conservar-, que per una banda impedeix la representativitat del col·lectiu dels pescadors i alhora l'aparca sota discursos que encobreixen interessos purament econòmics (economia política)). Entraríem també en el debat de si la pròpia "veritat objectiva" és una veritat descrita com a un tipus de saber que en si mateix s'ha convertit en producte, en la producció de veritat o realitat per uns determinats sectors de la societat segons uns interessos concrets, o usant-la segons aquests. Els diferents interessos i discursos es nodreixen d'una ciència que actua sota el paraigua de l'objectivitat, i d'un consens per part de la societat de què la ciència és allò més objectiu. D'aquesta manera es torna un discurs de poder, que Bourdieu inclouria dins allò que anomena la "naturalització del neoliberalisme", doncs la ciència es torna el "*backup*" de moltes polítiques que tenen a veure amb l'esfera econòmica per més que es plantegin sota discursos socials.

³⁶ És interessant assenyalar que de vegades també els propis subjectes d'estudi poden fer ús *etic* –perquè és el discurs que actualment avala qualsevol proposta, el discurs d'autoritat- de conceptes o situacions *emic*, amb una intenció concreta.

Des de l'observació participant, pel que he vist de la pròpia recerca, un ha de fer un esforç constant d'autocrítica, d'almenys reconèixer des d'on mira els conflictes, si s'hi veu imbuït d'alguna manera, i com es pot fer per o bé desprendre's de dinàmiques no volgudes o bé explicitar la presa de posició i posicionament davant de les problemàtiques plantejades per l'objecte d'estudi o dins de la comunitat estudiada. Dèiem que s'hauria d'integrar també aquest posicionament com a part de la recerca científica, doncs les interaccions entre subjecte i objecte són sempre recíproques i per tant esquitxades de subjectivitat i mútuament moduladores. En aquest sentit cal fer un esforç per a veure fins a quin punt l'investigador cedeix part de l'autoritat cap els seus subjectes, i, alhora, si aquesta cessió respon a un autoritat « amagada », on l'investigador veurà reforçada la seva pròpia autoritat en el context acadèmic, per exemple. Això em planteja, personalment, la pregunta de per què es fa recerca, en última instància, doncs no considero tampoc "moral" –i aquí penso que la ciència entra inconscientment en temes més subjectius, de moral i d'ètica- que un investigador es quedi amb els resultats de la seva recerca, desvinculant-se després del "camp" i dels seus subjectes d'estudi. Amb això vull dir que no comparteixo el sentiment de "robatori", de gairebé "expropiació" del coneixement científic per part de les comunitats estudiades -sempre depenent del consens per part de l'investigador de l'ús que "els altres" en facin-, que exposa MacDougall (1995). Personalment, trobo gairebé "natural" (per a dir-ho expressament de manera radical) que els subjectes de la recerca reclamin en certa manera o s'apropiïn dels resultats, o part d'ells, d'aquesta, ni que sigui en clau de, en el fons, co-autors de la recerca pel mer fet de permetre-la, de fer-la possible. De fet, crec que l'estudi antropològic hauria de poder ser, si més no, una eina útil per als grups estudiats.

L'antropologia, en aquest maremàgnun, hauria de preocupar-se de les visions fugaces d'allò global en els discursos, doncs és allí on potser resideixen algunes motivacions polítiques, i perquè, seguint a Friedman, allò global és el marc adequat comú per a analitzar qualsevol part del món (a través de productes de l'articulació entre allò local i global, d'*interaccions* entre els dos àmbits). De fet, la realitat defuig cert falsejament quan es pren el món humanitzat com un tot de processos múltiples interconnectats per relacions econòmiques, ecològiques i polítiques (Wolf, 1982). En canvi, es sol concebre cada societat amb sa cultura característica com un sistema integrat i unit –i en certa manera aïllat- que es diferencia d'altres de similars. Si segons Wolf (1982) hi ha connexions pertot, per què convertim fenòmens dinàmics i interconnectats en coses estàtiques i desconnectades? Segurament això té a veure en com hem après la nostra història a Occident, un Occident on la fragmentació del saber i el reduccionisme són patents, i on sovint el fil conductor del desenvolupament converteix la història en un mer fet d'èxit moral. En convertir els conceptes en objectes homogenis i ben delimitats, allò que purament fem és crear un fals model de la realitat sota el prisma d'una racionalitat i objectivació desitjables. En aquest sentit, el discurs preponderant subratlla les discontinuïtats i oblida una continuïtat social que prové d'una història i que s'articula en l'espai-temps de manera dinàmica, en un procés de constant invenció i reinvençió.

8.3.- On queda, la hipòtesi de partida?:

Considero que ha quedat patent al llarg del text que el procés de patrimonialització –de protecció- de les Illes Medes va comportar la marginalització del sector pesquer de l'Estartit i el seu declivi. Si bé no fou a causa de la patrimonialització en si –fet que els pescadors no trobaven “dolent”- sí que ho fou a causa de la gestió d'aquest patrimoni, lligat al *boom* turístic que va viure el poble. L'activitat dels pescadors s'anà reduïnt: les barques grosses es canviaren per barques petites, d'arts menors³⁷, alhora que a poc a poc cada vegada menys pescadors es dedicaven exclusivament a la pesca. El col·lectiu dels pescadors anava tenint cada vegada menys representativitat, i es debilità davant d'altres sectors que prengueren més protagonisme, fet pel qual els interessos comuns del col·lectiu respecte el nou espai protegit no tingueren força (recordem que reclamaven unes “condicions” –que foren ignorades- a canvi de certes renúncies, quan es protegí l'espai)³⁸. Això fou el que va fer a de la Cruz (pendent de publicació) concloure que la Confraria de l'Estartit estava apagada cap el 2004-2005.

En altres paraules, tot i que el patrimoni natural es defineix com un recurs comú i un bé d'ús públic, hem vist com en la pràctica molts dels usuaris poden quedar totalment al marge dels processos de presa de decisions que afecten aquest patrimoni, i fins i tot dels usos que es poden exercir sobre un espai protegit convertit en escenari³⁹ purament turístic.

Tenint en compte que la segona part de la hipòtesi de partida proposava que actualment s'observa una revitalització del sector pesquer de l'Estartit, es podria donar aquest fet com a vàlid prenent en consideració certs matisos. Si bé “revitalització” potser s'entén com a una entrada d'energia considerable, voldria remarcar que des del començament he entès aquesta revitalització com el fet de començar a veure aires de canvi. M'explico: la revitalització l'entenc com a 1) l'entrada de nous pescadors i més joves a la confraria, 2) la reactivació del Cabildo i l'augment del nombre de reunions del mateix, 3) l'existència de voluntat de canvi en la gestió pesquera per part dels pescadors entrevistats, i 4) la realització de petits projectes que, si bé la majoria han estat duts a terme sobretot a títol personal d'un pescador –en Marc-, són una petita mostra d'aquests aires de canvi que es respiren en la confraria. És també cert que aquesta voluntat de fer quelcom com a grup que es respira, s'ha vist truncada especialment per dos fets, segons el meu punt de vista: 1) els pescadors estaven i estan encara acostumats a una dinàmica “passiva” i individualista, la inèrcia de la qual encara pateixen i 2) la figura del Patró Major no permet actualment concentrar l'esforç en projectes comuns, en “el bé comú”. Malgrat això crec que, a poc a poc, l'engranatge de la confraria està tornant a funcionar, i que si no decau l'empenta d'alguns dels pescadors, aquesta voluntat de canvi es podrà traduir en un tornar a dotar de presència a la Confraria, per més petita que sigui i donar-li un nou pes tant de cara al sector pesquer català, com de cara a l'administració i a la societat en

³⁷ Aquesta reconversió en un model de barca més “individual” també hauria de repercutir, potser, en la fragmentació i debilitament com a col·lectiu.

³⁸ Aquest “error” com a col·lectiu proposo que ha estat en bona part allò que ha contribuït a perpetuar una situació on prevalen els interessos individuals dels pescadors, i on s'és força escèptic amb la consecució de projectes comuns.

³⁹ Una se n'adona que al llarg d'aquest text han sortit sovint paraules pròpies del vocabulari del món del teatre: podríem dir que tant el conflicte, com l'escenari com el *backstage* s'assimilarien a categories dramaturgiques, recordant a Goffmann (1959).

general. Aquesta busca de representativitat, que es mostra en els comentaris d'alguns entrevistats, passa per una "reinvenció" de la confraria, una "reapropiació" de l'espai de pesca, i d'un increment de poder (una menor assimetria) en les relacions amb altres institucions o grups⁴⁰. És necessari, paral·lelament, plantejar la necessitat de reformes institucionals i pràctiques de governança, per la qual cosa es necessita un procés de devolució de competències i capacitats polítiques des d'àmbits centrals a les instàncies de nivells administratius més regionals o locals més directament involucrades en les problemàtiques (per tal de donar més pes a una participació realment més democràtica, a la representativitat, la responsabilitat compartida, i establir obligacions que defineixin la cooperació entre administració i comunitats (Agrawal i Gibson, 2001)). Si es guanya en democràcia –traduïda en una major participació dels sectors involucrats– es pot guanyar en eficiència, en legitimitat, i per tant en una major acceptació de la gestió per part dels grups implicats.

Entre els petits projectes que s'han detectat a la confraria, sostinc que el de la nova proposta de comercialització del peix –del qual en confesso la meua insistència i participació– s'hauria d'explorar més, en el sentit que els altres pescadors tenen també propostes al respecte que podrien bé substituir, o bé complementar l'existent alternativa, i que d'alguna manera fan veure que hi ha un *interès compartit* pels pescadors actius –personalment visualitzo aquest interès compartit com una necessitat que tenen, gairebé–, respecte la comercialització del peix, derivat d'un problema comú que tenen, com és la venda a la subhasta. Aquest interès compartit pot actuar com a motor per a la consecució de projectes.

Cal comentar també que el fet de detectar un inici de voluntat de canvi i de revitalització en un moment com l'actual és quelcom que hauria d'afectar positivament els pescadors: en un context global on cada vegada més s'estan posant en valor els mètodes de producció més tradicionals i locals i menys agressius amb el medi, i on es dóna cada vegada més importància a la conservació, a la gestió sostenible dels recursos i a l'anomenat desenvolupament local, les iniciatives i busca de visibilització del sector artesanal en general haurien de prendre protagonisme amb facilitat. Això hauria de revertir tant en la revalorització d'aquesta activitat productiva i del peix que ells ofereixen, alhora que en la defensa de la seva activitat davant d'altres pesqueries més agressives (fet que va lligat a un altre interès comú que tenen els pescadors, i que és l'exclusió o estricta regulació d'embarcacions forànies en aigües de la confraria). Considero que tot i la certa "individualització" del sector (amb el seu model d'embarcació petita) i la seva baixa productivitat, la revitalització de la confraria i la represa de projectes comuns poden aportar beneficis col·lectius que repercuteixen en els beneficis individuals dels pescadors.

En quant a la situació global a l'Estartit: si bé està en boca de molts dels entrevistats que cal apostar per un desenvolupament local real, per una revitalització de l'Estartit de cara al seu patrimoni natural, i per un "reciclatge" dels diferents sectors, les paraules no són suficients: cal passar a l'acció. Si un espai ha estat posat en valor, cal apostar per projectes que considerin la qualitat de les activitats oferides davant de la quantitat, i aprofitar també el fet de la nova figura de protecció –la qual, per altra banda, s'ha tornat a imposar ràpidament, sense estudis en profunditat previs i de manera *top-down*⁴¹ – per a posar en marxa nous

⁴⁰ Tenir més poder com a grup pot permetre els pescadors participar de nou i més activament en les propostes referents a l'espai protegit, i no claudicar tan fàcilment davant de decisions que els puguin afectar negativament, per exemple.

⁴¹ L'activació del patrimoni habitualment efectuada per l'Estat, sembla una mena de mostra de cert poder simbòlic de cara a la cohesió de la ciutadania nacional (Gómez, 2008). Segons aquest autor, de fet, part de la ciutadania percep l'administració pública com a quelcom realment llunyà i que no està interessat en abordar certs problemes –com passa,

projectes. Cal remarcar i reivindicar, aquí i de cara a recolzar aquests nous projectes, la idea de “procés”, en el sentit que les definicions del territori i de la patrimonialització han de ser dinàmiques –i no estàtiques, com de vegades hem vist que es presenten- i denotar les dinàmiques complexes que s’estableixin entre les diferents maneres d’entendre l’espai, així com la xarxa de reciprocitats, d’intercanvi de conceptes, d’arguments, i de lògiques que es donen al voltant de l’espai patrimonialitzat, essent aquest el nexa on s’articulen les dinàmiques entre els diferents grups, i que hauria d’ésser emprat com a procés d’aprenentatge mutu en *pro* d’una co-gestió real entre les parts. En aquest sentit, la complexitat de les relacions entre conservació i desenvolupament implica necessàriament tenir una visió holística i multiescalar, que consideri tots els temes i nivells implicats, de manera que es fa obligatori obtenir un coneixement profund del medi, el qual només serà aportat per la combinació de sabers –científic i tradicional-, pel coneixement dels habitants, i per una mirada pluridisciplinària sobre l’espai (natural i social). És aquí, en aquest amalgama de relacions i dinàmiques⁴², on comença la feina de l’antropòleg o, encara millor, de l’*híbrid*.

per exemple, entre el col·lectiu de pescadors artesanals de l’Estartit; és de fet aquest tipus de “crisi” el que ha de portar a buscar noves formes per a la participació i presa de decisions en assumptes d’interès col·lectiu que s’apropin més al concepte de governança. Segons la governança interactiva, els diferents actors socials haurien d’estar implicats en feines de planificació, gestió, seguiment i avaluació dels usos en l’espai a protegir, sota una sèrie de principis (Jentoft et al, 2007) on el poder polític cobra un paper primordial a l’hora de legitimar una política cultural que posi l’accent en el valor humà del patrimoni i que alhora impliqui de manera exitosa la societat civil i fins i tot el mercat en el procés (Rodrigues i Pascual, 2008). Així, s’hauria de facilitar la fluïdesa de la informació, la descentralització de la presa de decisions, la incorporació constant de noves veus, l’assumpció de responsabilitats col·lectives. És curiós que en el cas d’estudi s’hagi tornat a donar un procés *top-down*, donada la comprovació per part d’alguns autors que aquests no tenen èxit (Santamarina 2005); d’aquesta manca d’èxit ve el plantejament dels estudis previs sobre les condicions socials i econòmiques de les poblacions locals, per tal d’evitar impactes, adaptar processos i comptar amb la implicació de les poblacions afectades, que sentin des del primer moment –*punt zero*- el procés de protecció com a propi.

⁴² Tal com Pascual i Florido (2005) afirmen: “hi ha tants espais naturals com implicats en el terreny”.

9.- Bibliografia:

9.1. General:

- ABEL, T.; STEPP, J.R. (2003) *A new ecosystems ecology for anthropology*. Conservation Ecology 7(3):12 (online).
- ACHESON, J.M. (1991) "La administración de los recursos de propiedad colectiva", a Plattner, S. (ed.) *Antropología económica*, pàg. 476-512. Alianza Editorial, Mèxic.
- ACHESON, J.M. (1981) *Anthropology of fishing*. Ann. Rev. Anthropol. 10:275-316.
- AGRAWAL, A.; GIBSON, C.C. (2001) *Communities and the Environment: Ethnicity, gender and the State in Community-Based Conservation*. Rutgers University Press, New Jersey i Londres.
- ALEGRET, J.L. (2009) *Contesting Claims*. Samudra Report 54:17-20.
- ALEGRET, J.L. (2002) *Gobernabilidad, legitimidad y discurso científico: el papel de las ciencias sociales en la gestión de la pesca de bajura*. Zainak 21:13-25.
- ALEGRET, J.L. (1998a) *Espacio, recursos e historicidad. La dimensión social de la pesca en el noroeste del mediterráneo*. Universitat de Girona. Grup d'Estudis Socials de la Pesca Marítima (<http://biblioteca.udg.es/gespm>).
- ALEGRET, J.L. (1998b) *Politics and economy: corporativism and democratic participation in the fishermen's confraries in Catalonia*. Universitat de Girona. Grup d'Estudis Socials de la Pesca Marítima (<http://biblioteca.udg.es/gespm>).
- ALEGRET, J. L. (1999). "Anthropology of Fisheries Governance. The incipient failure of Collective Action in Catalan Cofradías", *Europaea. Journal of the Europeanists*, vol. 2, p. 45-64
- ALEGRET, J.L.; CABRUJA, T.; CASADEVALL, M.; LLOBET, O. (1996) *The importance of local perceptions of fisheries resources in catalan fisheries*. EAFE Conference.
- ALEGRET, J.L. (1989) *La antropología marítima como campo de investigación de la antropología social*. Agricultura y Sociedad 52:119-142.
- ALEGRET, J.L. (1998) *Aspectes socials de la pesca al litoral gironí*. Revista de Girona 128: 27-34
- ALEGRET, J.L. (1986) *Les Confraries de Pescadors. La dimensió social de la pesca a Catalunya*. Direcció General de Pesca Marítima, Generalitat de Catalunya, Mimeo. Barcelona.
- ALEGRET, J.L. (a) *L'accés als recursos i la penetració del capital en el sector pesquer de Palamós*. Revista de Girona 68-73
- ALEGRET, J.L. (b) *El papel de los científicos en la gestión de la pesca*. Curso de Oceanografía.
- AMIN, A.; THRIFT, N. (eds.) (1994) *Globalisation, institutions and regional development in Europe*. Oxford University Press, Oxford.
- ASAD, T. (1973). "Introduction", a *Anthropology & the Colonial Encounter*. Ithaca Press. Londres.
- AUDIVERT, M. (1971) *L'Estartit i Les Medes. Biografia d'un poble de la Costa Brava*. Col·lecció de Monografies locals, Nú. 6-B, Història. Editorial Montblanc-Martin. Barcelona
- BALLESTER, A. (1971) *Propuesta del futuro Parque Reserva Submarina de las Islas Medas*. Inmersión y Ciencia, núm.3, p.7-33
- BAUDRILLARD, J. (ed.2000) *El espejo de la producción*. Editorial Gedisa. Barcelona.
- BELTRAN, O.; PASCUAL, J.; VACCARO, I. (2008) "Introducción. Espacios naturales protegidos, política y cultura". En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O., PASCUAL, J., VACCARO, I. (coords.)). Pasos 9:11-25.
- BELTRAN, O.; VACCARO, I. (2007) "El paisaje de Pallars Sobirà: pastores, centrales eléctricas y estaciones de esquí", en I.VACCARO i O.BELTRAN (eds.) *Ecología Política de los Pirineos*. Estado, Historia y Paisaje. Tremp, Garsineu, p.139-156
- BERKES, F., COLDING, J. I FOLKE, C. (2000) *Rediscovery of traditional ecological knowledge as adaptive management*. Ecological Applications 10(5):1251-1262.

- BERKES, F. I HENLEY, T. (1997) *Co-management and traditional knowledge: threat or opportunity?* Aboriginal Peoples 29-31.
- BERKES, F. (editor) (1989) *Common property resources: ecology and community-based sustainable development*. Belhaven, Londres, UK.
- BOURDIEU, P. (2003) *Participant objectivation*. Journal of the Royal Anthropological Institute, 9.
- BOYA, M. (2008) "¿Integrar conservación y desarrollo? Usos y representaciones sociales de la naturaleza en el parque natural Obô de Sao Tomé y Príncipe". En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O.; PASCUAL, J.; VACCARO, I (coords.)). Pasos 9:97-113.
- CARBONELL, E. (2009) *El patrimonio inmaterial marítimo: la etnoclimatología. Reflexiones en torno a la relación del navegante con la naturaleza*. (sense publicar).
- CHUENPAGDEE, R. I JENTOFT, S. (2007) "Step zero for fisheries co-management: What precedes implementation". Marine Policy, 31(6):657-668.
- CLIFFORD, J. (2003). *Sobre la autoridad etnográfica* a Reynoso, Carlos (ed.). *El surgimiento de la Antropología Postmoderna*. Gedisa. Barcelona.
- COCA, A.; ZAYA, R. (2008) "Protección ambiental, turismo cinegético y colectivos locales". En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O.; PASCUAL, J.; VACCARO, I (coords.)). Pasos, núm. 9, p. 115-130.
- DANS, E.; FREIRE, J. (2002) *IT as an agent of social change: Lonxanet and the case of the Galician artisanal fisheries*. Twenty-Third International Conference on Information Systems.
- DE LA CRUZ, R. (2011) *¿Proteger el mar, salvar las culturas? Turismo y pesca en las áreas marinas protegidas de La Restinga (El Hierro, Islas Canarias) y L'Estartit-Islas Medas (Gerona, Cataluña)*. Primer premio de Investigación Marqués de Lozoya (2009). Museo del Traje, Ministerio de Cultura [pendent de publicació].
- DE LA CRUZ, R.; SANTANA, A. (2008) "El turismo de buceo en La Restinga (Islas Canarias) y L'Estartit (Cataluña): APMs, clasificaciones e impactos". En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O.; PASCUAL, J.; VACCARO, I (coords.)). Pasos 9:223-244.
- DE LA CRUZ, R. (2004) *Patrimonio Natural y Reservas Marinas*. Pasos 2 (2):179-192.
- DENEMARK, R.A.; FRIEDMAN, J.; GILLS, B.K.; MODELSKI, G. (eds.) (2000) *World system history: the social science of long-term change*. Routledge, London, UK.
- DESCOLA, P. (2005) *Par-delà nature et culture*. Gallimard. Paris
- DESCOLA, P.; PÁLSSON, G. (eds.) (1996) *Nature and Society: Anthropological perspectives*. Routledge. Londres i Nova York.
- DOYON, S. (2008) "La construcción social del espacio: el caso de la Reserva de la Biosfera de Ría Lagartos, Yucatán, México". En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O.; PASCUAL, J.; VACCARO, I (coords.)). Pasos 9:289-306.
- DURRENBERGER, E.P.; PÁLSSON, G. (1988) *Anthropology and fisheries management*. American ethnologist 15 (3):530-534.
- FEENY, D.; BERKES, F.; MCCAY, B.J.; ACHESON, J.M. (1990) *The Tragedy of the Commons: Twenty-Two Years Later*. Human Ecology 18 (1):1-19.
- FEYERABEND, P (1987). *Adiós a la Razón*. Ed. Tecnos. Madrid.
- FLORIDO, D.; CLAVERO, J. (2008) "La reserva de la biosfera intercontinental del mediterráneo (RBIM). Nuevas herramientas para viejos problemas". En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O.; PASCUAL, J.; VACCARO, I (coords.)). Pasos 9:265-287.
- FRANQUESA, J. (2005) *Sa Calatrava Mon Amour. Etnografía d'un barri atrapat en la geografia del capital*. Tesis doctoral, UB.

- FRANQUESA, R. (2004) *Las cofradías en España: papel económico y cambios estructurales*. Adaptació de la ponència en anglès presentada a la 12th Conferència de la International Institute of Fisheries Economics and Trade (IIFET) celebrada a Tokio.
- FREIRE, J.; GARCÍA-ALLUT, A. (1999) *Integration of fishers' ecological knowledge in fisheries biology and management. A proposal for the case of the artisanal coastal fisheries of Galicia (NW Spain)*. ICES CM.
- FREIRE, J.; GARCÍA-ALLUD, A. (2000) *Socioeconomic and biological causes of management failures in European artisanal fisheries: the case of Galicia (NW Spain)*. *Marine Policy* 24:375-384.
- FRIEDMAN, J. (2001) [1994] *Identidad cultural y proceso global*. Amorrortu, Buenos Aires.
- GARCÍA-ALLUT, A. (2003) "La pesca artesanal gallega y el problema de la comercialización: ¿Lonxanet.com una alternativa?". En *La Pesca y el Mar. Cambio sociocultural y económico*. Zainak, Cuadernos de Antropología, 25:17-32.
- GARCÍA-ALLUT, A. (1999) *Compartición de conocimiento tradicional y científico para una gestión más adecuada de las pesquerías*. *Etnográfica*, III (2):309-331.
- GARCÍA-ALLUT, A.; FREIRE, J. (2006) *Las cofradías, la comercialización y el cambio de paradigma*. (Estat de publicació desconegut).
- GARCÍA-ALLUT, A.; FREIRE, J. (any de publicació desconegut) "Procesos de producción pesquera e incertidumbre: la comercialización de los productos pesqueros en la pesca artesanal de Galicia". En *Andar o Mar, II Xornadas Internacionais de Cultura Tradicional*. Asociación Canle de Lira, p:151-178. ISBN:84-607-4974-6.
- GARCÍA-ALLUT, A.; FREIRE, J.; BARREIRO, A.; LOSADA, D.E. (any de publicació desconegut). *Methodology for integration of fishers' ecological knowledge in fisheries biology and management using knowledge representation [artificial intelligence]*. Conference Proceedings de Putting Fishers' Knowledge to Work, p. 227-237
- GARCÍA-CANCLINI, N. (1999) "Los usos sociales del patrimonio cultural", en *Patrimonio etnológico. Nuevas perspectivas de estudio*. Instituto Andaluz de Patrimonio Histórico, Granada. P.16-33
- GODELIER, M. (1998) *El enigma del don*. Ed. Paidós. Barcelona.
- GOFFMANN, E (ed.1990) *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. Penguin Books. London, England.
- GOFFMANN, E. (1959) *The presentation of self in everyday life*. Anchor Books. New York.
- GÓMEZ, J. (2008) "Viviendo una ILP (per l'Horta): etnografía de un movimiento social patrimonializador". En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O.; PASCUAL, J.; VACCARO, I (coords.)). Pasos 9:181-197.
- GÓMEZ, S.; LLORET, J.; DEMESTRE, M.; RIERA, V, (2006) *The decline of the artisanal fisheries in Mediterranean coastal areas: the case of Cap de Creus (Cape Creus)*. *Coast. Manag.* 34:217-232
- HARDIN, W. (1968) *The tragedy of the commons*. *Science* 162:1243-1248.
- HARVEY, D.(2005), "The political economy of the public space" en Low, S. and Smith, N. eds.), *The Politics of Public Space*, Routledge, New York.
- HARVEY, David (2004), "La acumulación por desposesión" en *El nuevo imperialismo*, Madrid: Akal.
- HARVEY, D. (1985) "Labor, Capital, and Class Struggle around the built environment in Advanced Capitalist Societies", en *Consciousness and the Urban Experience*. Blackwell, Oxford.
- HERNÁNDEZ, E. (2008) "De Parques Naturales a Parques Urbanos. Turismo y patrimonialización del territorio en áreas protegidas". En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O.; PASCUAL, J.; VACCARO, I (coords.)). Pasos 9:83-96.
- HONNELAND, G. (1999) *The stories fishermen tell: themes from the Barents Sea fisheries*. *Human Ecology* 27(4): 621-626.
- JENTOFT, S. (2007) *Limits of governability: Institutional implications for fisheries and coastal governance*. *Marine policy*, 31(4):360-370
- JENTOFT, S. (2004) *Institutions in fisheries: what they are, what they do, and how they change*. *Marine policy* 28:137-149.

- JENTOFT, S. (1989) *Fisheries co-management. Delegating government responsibility to fishermen's organizations*. Marine Policy (número desconegut):137-154.
- JENTOFT, S.; MCCAY, B. (1995) *User participation in fisheries management. Lessons drawn from international experiences*. Marine Policy 19 (3):227-246.
- JENTOFT, S.; MCCAY, B.J.; WILSON, D.C. (1998) *Social theory and fisheries co-management*. Marine Policy 22(4-5): 423-436.
- KENYATTA, J. 1979 [1938]. *Introduction (Malinowski); Initiation for boys and girls, a Facing Mount Kenya*. Heb. Londres.
- LEFEBVRE, H. (1976), *Espacio y política: el derecho a la ciudad II*. Península, Barcelona.
- LÉVI-STRAUSS, C. (ed. 2003) *El pensamiento salvaje*. Fondo de Cultura Económica. Madrid
- LLORET, J.; ZARAGOZA, N.; CABALLERO, D.; RIERA, V. (2008) *Biological and socioeconomic implications of recreational boat fishing for the management of fishery resources in the marine reserve of Cap de Creus (NW Mediterranean)*. Fisheries Research 91: 252-259.
- MACDOUGALL, D. (1995) *¿De quién es la Historia?* a E. ARDÈVOL i L. PÉREZ TOLÓN (eds.) *Imagen y Cultura. Perspectivas del cine etnográfico*, Granada. Diputación Provincial de Granada.
- MCCLAY, P.; MCGOODWIN, J.R. (1995) *Utilizing social sciences in fisheries management*. Aquat. Living Resour. 8: 203-207.
- MOLLER, H.; BERKES, F.; O'BRIAN LYVER, P.; KISLALIOGLU, M. (2004) *Combining science and traditional ecological knowledge: monitoring populations for co-management*. Ecology and Society 9(3):2 (online).
- MUNDET, L.; RIBERA, L. (2001) *Characteristics of a divers Spanish resort*. Tourism Management, 22 (5): 501-510
- MUNDET, L. (1998) *L'evolució dels models de turisme litoral. El Regne Unit, la Costa Brava i Cuba*. Tesi Doctoral, Universitat de Girona, Dept. De Geografia, Història i Història de l'Art.
- MURAWSKI SA.; RAGO P.J.; FOGARTY M.J. (2003) *Spillover effects from temperate marine protected areas*. American Fisheries Society / Sea Grant Symposium Aquatic protected areas as fisheries Management tools. Quebec, Canada: 167-18.
- NAROTZKY, S. (2004) *Antropología económica*. Nuevas tendencias. Ed. Melusina. Barcelona.
- OLSSON, P.; FOLKE, C.; BERKES, F. (2004) *Adaptative comanagement for building resilience in social-ecological systems*. Environmental Management 34(1): 75-90.
- PÁLSSON, G. (2001) "Relaciones humano-ambientales. Orientalismo, paternalismo y comunalismo", a P. DESCOLA i G. PÁLSSON (2001) (1996) (coords.) *Naturaleza y Sociedad. Perspectivas antropológicas*. México. Siglo XXI, p.80-101
- PASCUAL, J.; DE LA CRUZ, R. (2008) "Los espacios marinos protegidos en España: ¿nuevas formas institucionales para las estrategias de apropiación?" En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O.; PASCUAL, J.; VACCARO, I (coordinadors)). Pasos 9:199-221.
- PASCUAL, J.; FLORIDO, D. (eds.) (2005) *¿Protegiendo los recursos? Áreas protegidas, poblaciones locales y sostenibilidad*. FAAEE, Sevilla.
- PASCUAL, J. (2003) *Del "mar es de todos" al mar reservado: turistas, poblaciones de pescadores y reservas marinas en Canarias*. Pasos. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural 1:65-78.
- PASCUAL, J. (1999) *Los estudios de antropología de la pesca en España: nuevos problemas, nuevas tendencias*. Etnográfica, III (2):333-359.
- PASCUAL, J. (1996) "El paradigma de 'la tragedia de los comunes' y el caso de los pescadores", a CHAMOIX, M.-N.; CONTRERAS, J. (ed.): *La gestión comunal de recursos. Economía y poder en las sociedades locales de España y América Latina*, p. 143-168. Icaria-Institut Català d'Antropologia, Barcelona.
- PITA, P.; FREIRE, J.; GARCÍA-ALLUT, A. (2008) *How to assign a catch value to fishing grounds when fisheries statistics are not spatially explicit*. Scientia Marina 72 (4):693-699
- PLA, J. (1978) *La Costa Brava*, edició 2009, La Butxaca. Barcelona

- POLANYI, K. (2007) [1944] *La gran transformación*, Mexico: FCE.
- POMEROY, R.S.; BERKES, F. (1997) *Two to tango: the role of government in fisheries co-management*. Marine Policy 21 (5):465-480.
- PRATS, LI. (1997) *Antropología y patrimonio*. Ariel. Barcelona.
- QUINTERO, V.; VALCUENDE DEL RÍO, JM.; CORTÉS JA. (2008) "Contemplar o vivir, símbolos y legitimaciones de un espacio protegido". En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O.; PASCUAL, J.; VACCARO, I (coordinadors)). Pasos 9:65-82.
- ROBERTS, C.M; HAWKINS, J.P. (2000) *Fully-protected Marine Reserves: a guide*. WWF. Endangered Seas Campaign. Washington-York.
- RODRIGUES, K.; PASCUAL, J. (2008) "Patrimonialización de la naturaleza y turismo: a propósito del diseño institucional de las Reservas Marinas en Tenerife (Islas Canarias, España)". En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O.; PASCUAL, J.; VACCARO, I (coords.)). Pasos 9:245-264.
- ROS, J.; OLIVELLA, I.; GILI, JM. (1984) *Els sistemes naturals de les Illes Medes*. Ed. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències. Barcelona.
- ROVIRAS, M.; TORRENT, E. (2003) *Torroella i L'Estartit*, Quaderns de la revista de Girona, núm. 107. Sèrie: Monografies locals (núm. 65), Diputació de Girona/Caixa de Girona.
- RUBIO-ARDANAZ, J.A. (2000) *La pesca: una realidad y una problemática vigentes, objeto de estudio para la antropología social*. Itsas Memoria. Revista de Estudios Marítimos del País Vasco 3:383-393.
- SAHLINS, M. (ed. 2006) *Cultura y razón práctica. Contra el utilitarismo en la teoría antropológica* Ed. Gedisa. Barcelona.
- SÁNCHEZ-FERNÁNDEZ, J.O. (1996) *Ecología y cultura*. Política y Sociedad, núm. 23, p. 51-64.
- SÁNCHEZ-GARRIDO, R. (2008) "Construcción física y construcciones ideológicas: el proyecto de un alojamiento hotelero en un Parque Natural de la provincia de Alicante". En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O., PASCUAL, J., VACCARO, I (coordinadors)). Pasos 9:131-147.
- SANTAMARINA, B. (2008) "Patrimonialización de la naturaleza en la Comunidad Valencina. Espacios, ironías y contradicciones". En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O., PASCUAL, J., VACCARO, I (coordinadors)). Pasos 9:27-44.
- SANTAMARINA, B. (2005) "La patrimonialización de la naturaleza: figuras (espacios protegidos) y discursos (desarrollo sostenible)", a J.PASCUAL i D.FLORIDO (coords.) *¿Protegiendo los recursos? Áreas protegidas, poblaciones locales y sostenibilidad*. Sevilla, X Congreso de Antropología de FAAEE, p.24-45
- SANTANA, A. (2003) "Mirar y leer: Autenticidad y patrimonio cultural para el consumo turístico", a A.M. NOGUÉS (coord.) *Cultura y turismo*. Signatura, Sevilla.
- SICHES, C. (1998) *Los pescadores de la isleta del moro*. Publicacions Universitat de Barcelona. Barcelona.
- SRIVINAS, M.N. (2001) [1996]. *Village, Caste, Gender and Method. Essays in Indian Social Anthropology*. Oxford University Press. Nueva Delhi.
- TURNER, N.J.; BERKES, F. (2006) *Developing Resource Management and Conservation*. Human Ecology 34: 475-478.
- URQUIJO, M. (2008). "Naturaleza, agroturismo y población. Procesos de patrimonialización de la Naturaleza en Tolosaldea". En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O., PASCUAL, J., VACCARO, I. (coords.)). Pasos 9:149-163.
- VACCARO, I; BELTRAN, O. (2008) "Consumiendo espacio, naturaleza y cultura. Cuestiones patrimoniales en la hipermodernidad". En *Patrimonialización de la Naturaleza. El marco social de las políticas ambientales*. (BELTRAN, O., PASCUAL, J., VACCARO, I. (coords.)). Pasos 9:45-64.
- VACCARO, I. (2005). Property Mosaic and State-making: Governmentality. *Expropriation and Conservation in the Pyrenees*. Journal of Ecological Anthropolgy, 9: 4-19

- VAN GINKEL, R.; VERRIPS, J. (1988) *Editorial Introduction MAST*. Maritime Anthropological Studies 1(1):1.
- WACQUANT, L. (2002) *Pensamiento crítico y disolución de la dóxa*, Archipiélago 53: 83-88.
- WEST, P.; IGOE, J.; BROCKINGTON, D. (2006) Parks and peoples: The social impact of protected areas. *Ann. Rev. of Anthropology*, 35: 251-277.
- WILSON, D.C. (2001) *Three complementary approaches to understanding the use of scientific claims in environmental debates*, a presentation to the Nordic Workshop on Conflicts between Protected Species and Fisheries, Helsinki.
- WOLF, E. (1982) *Europa y la gente sin historia*. Fondo de Cultura Económica. México.

9.2. Fonts documentals locals:

- Ajuntament de Torroella de Montgrí-l'Estartit (1984). *Proposta de Funcionament del Futur Parc de les Illes Medes*. Elaborat per Capellà, J., amb la col·laboració de la Confraria de Pescadors de l'Estartit (sense publicar)

Publicacions en diaris i revistes:

- Cerrillo, A. "Plan para salvar las Medes y el Montgrí de la acción humana". *La Vanguardia* [Barcelona]. 3 de setembre de 1990, p.16.
- MacPherson, A. "El exceso de barcos y submarinistas degrada el fondo de las Islas Medas". *La Vanguardia* [Barcelona]. (24 agost 1993) p.13.
- Martínez, A. "La Generalitat nega haver fet una reducció encoberta de les immersions a les Medes". *Diari de Girona* (22 març 1997), p. 13.
- Martinoy, J.; Cancell, M. "Preservar les Medes: Perjudicar els pescadors?" *Presència* [Girona]. (8 juliol 1984), núm. 646, p. 17-20.
- Torns, M. "Salvar les Medes al gust de cadascú". *Presència* [Girona]. (15 juliol 1990) núm. 959, p.13-16.
- Torrent, A. "La Generalitat i els centres d'immersió estan satisfets per l'acord de les Medes". *Diari de Girona*, 1 agost 1997, p. 10.
- "Els submarinistes de les Medes recorren contra la redistribució de les immersions". *Diari de Girona* (10 maig 1997), p.11.

Llibres d'actes de la Confraria de Pescadors de l'Estartit:

Totes les actes disponibles a la Confraria de Pescadors de l'Estartit han estat consultades. Les actes citades són:

- 1962 Llibre d'Actes, Reunió celebrada el 16 de gener de 1962
- 1963 Llibre d'Actes, Reunió celebrada el 17 de gener de 1963
- 1970 Llibre d'Actes, Reunió celebrada el 3 de març de 1970
- 1972 Llibre d'Actes, Reunió celebrada el 20 d'octubre de 1972
- 1974 Llibre d'Actes, Reunió celebrada el 17 de febrer de 1974
- 1974 Llibre d'Actes, Reunió celebrada el 12 de març de 1974
- 1975 Llibre d'Actes, Reunió celebrada el 1 de març de 1975
- 1976 Extracte de la reunió recollit en una carta redactada a petició del Centre d'Activitats Subaquàtiques Costa Brava, signat i segellat en la Confraria de Pescadors de L'Estartit, pel secretari Joan Pagès Llambrich, el dia 1 d'octubre de 1976
- 1983 Llibre d'Actes, Reunió celebrada el 20 d'octubre de 1983
- 1984 Llibre d'Actes, Reunió celebrada el 2 d'abril de 1984
- 1987 Llibre d'Actes, Reunió celebrada el 28 de març de 1987
- 1991 Llibre d'Actes, Reunió celebrada el 22 de maig de 1991

Documents Oficials de la Generalitat de Catalunya

1969 BOE 232, Decret 2055/1969
1983 DOGC 391 de 21/12/1983, Ordre del 25 de novembre de 1983
1985 DOGC 544 de 31- 05- 1985, Ordre de 29 d'abril de 1985
1985 DOGC 556 de 28 de juny de 1985: Llei 12/1985 de 13 de juny de 1985
1990 DOGC 1381 de 17- 12- 90, Llei 19/1990 de 10 de desembre de 1990
1991 DOGC 1411 (04/02/1991), Decret 22/1991
1992 DOGC 1629, de 03 d'agost de 1992
1993 DOGC 1714, d'1 de març de 1993, Decret 328/1992 de 14 de desembre
1994 DOGC 1923, Ordre/08 de 11 de juliol de 1994
1995 DOGC 2086, Ordre/08 de 1 d'agost de 1995
1997 DOGC 2325, Resolució de 29 de gener de 1997
1999 DOGC 2944 de 3 d'agost de 1999, Decret 215/1999 de 27 de juliol de 1999
2008 DOGC 5258 (14/11/2008) 83851 Decret 222/2008 d'11 de novembre de 2008
2010 DOGC 5642 (03/06/2010) 42743 Llei 15/2010 de 28 de maig de 2010

Documents per a l'elaboració dels Plans d'Usos pels quals es gestiona l'APIM

2002 Generalitat de Catalunya. Document de treball per a la redacció del Pla d'Ús del l'Àrea Protegida de les Illes Medes. Versió núm. 10, 12 de Novembre de 2002

2002 Generalitat de Catalunya, Departament de Medi Ambient, esberrany del document per a l'elaboració del Pla d'Ús, Dossiers d'actes de l'Oficina de Medes, L'Estartit, octubre de 2002.

2003 Consideracions a l'esberrany del Pla Rector d'Ús i Gestió de la Reserva marina de les Illes Medes. Dossiers d'actes de l'Oficina de Medes, L'Estartit. Gener de 2003.

2004 Generalitat de Catalunya, Departament de Medi Ambient i Habitatge. Pla Rector d'Ús i Gestió de l'Àrea Protegida de Les Illes Medes. Versió de 24 de juliol de 2004.

2006 Pla Rector d'Ús i Gestió de l'Àrea Protegida de les Illes Medes. Memòria Justificativa, Memòria Econòmica i Document Normatiu. Març de 2006. Generalitat de Catalunya, Dept. de Medi Ambient i Habitatge.

2008 Generalitat de Catalunya. Dept. de Medi Ambient i Habitatge. Pla Rector d'Ús i Gestió de l'Àrea Protegida de les Illes Medes. Novembre 2008

Actes de les reunions del Consell Assessor de les Illes Medes i de la Comissió Permanent

Totes les actes disponibles a la Oficina de Medes han estat consultades. Les actes citades en el text són:

1991 Acta de la reunió del Consell Assessor de 12 de juliol de 1991
1991 Acta de la reunió del Consell Assessor de 4 d'octubre de 1991
1992 Acta de la reunió del Consell Assessor de 10 d'abril de 1992
1993 Acta de la reunió de la Comissió Permanent de 4 de maig de 1993
1996 Acta de la reunió del Consell Assessor de 12 de novembre de 1996
1996 Acta de la reunió de la Comissió Permanent de 16 de maig de 1996
1996 Acta de la reunió del Consell Assessor de 5 de juliol de 1996
1997 Acta de la reunió del Consell Assessor de 28 de gener de 1997
1997 Acta de la reunió del Consell Assessor de 28 de gener de 1997
1997 Acta de la reunió del Consell Assessor de 17 de novembre de 1997
1998 Acta de la reunió del Consell Assessor de 28 d'abril de 1998
1998 Acta de la reunió de la Comissió Permanent de 2 de juliol de 1998
1999 Acta de la reunió del Consell Assessor de 3 de setembre de 1999
2000 Acta de la reunió del Consell Assessor de 23 de juny de 2000
2001 Acta de la reunió del Consell Assessor de 24 de març de 2001
2002 Acta de la reunió del Consell Assessor de 9 de juliol de 2002
2005 Acta de la reunió del Consell Assessor de 11 de març de 2005
2005 Acta de la reunió del Consell Assessor de 25 de març de 2005
2006 Acta de la reunió del Consell Assessor del 16 de febrer de 2006

Informes del seguiment biològic de l'APIM:

2000: Seguiment temporal de l'Àrea Marina Protegida de les Illes Medes. Informe Anual (any 2000). Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona

2001: Seguiment temporal de l'Àrea Marina Protegida de les Illes Medes. Informe Anual (any 2001). Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona

2002: Seguiment temporal de l'Àrea Marina Protegida de les Illes Medes. Informe Anual (any 2002). Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona

2003: Seguiment temporal de l'Àrea Marina Protegida de les Illes Medes. Informe Anual (any 2003). Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona

2004: Seguiment temporal de l'Àrea Marina Protegida de les Illes Medes. Informe Anual (any 2004). Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona, Centre d'Estudis Avançats de Blanes (CEAB-CSIC)

2005: Seguiment temporal de l'Àrea Marina Protegida de les Illes Medes. Informe Anual (any 2005). Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona

2008: Seguiment de l'Àrea Protegida de les Illes Medes, la Costa del Montgrí i del Parc Natural de Cap de Creus. Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona, Centre d'Estudis Avançats de Blanes (CEAB-CSIC)